

12 december

Debatter m. m.

Torsdagen den 12 december	Sid.
Svar på interpellationer:	
av herr Jonasson ang. vissa arbetskraftsproblem inom skogsbruket	3
av herr Lager om licenstvång för uppförande av bensinstationer, kyrkor och lyxvillor	16
av fru Segerstedt Wiberg ang. leveransen till vissa asiatiska stater av papper för tryckning av skolböcker	17
av herr Petersson, Per, om flyttning av LKAB:s huvudkontor till Norrbotten	24
Markförvärv för nya förläggings- och övningsområden för Svea livgarde och Svea ingenjörregemente, m. m.	26
Riktlinjer för fortsatt utbyggnad av universitets- och högskoleväsendet, m. m.	38
Anföranden i anledning av riksdagsarbetets avslutning	75

Samtliga avgjorda ärenden

Torsdagen den 12 december

Statsutskottets utlåtande nr 211, ang. markförvärv för nya förläggings- och övningsområden för Svea livgarde och Svea ingenjörregemente	26
— nr 212, ang. riktlinjer för fortsatt utbyggnad av universitets- och högskoleväsendet m. m.	38
— nr 213, ang. ökat stöd till handikappade	74
— nr 214, ang. utgifter å tilläggsstat I: justitiedepartementet	74

	Sid.
Statsutskottets utlåtande nr 215, ang. utgifter å tilläggsstat I: utrikesdepartementet	74
— nr 216, ang. utgifter å tilläggsstat I: socialdepartementet	74
— nr 217, ang. utgifter å tilläggsstat I: finansdepartementet	74
— nr 218, ang. utgifter å tilläggsstat I: ecklesiastikdepartementet ..	74
— nr 219, ang. utgifter å tilläggsstat I: handelsdepartementet	74
Statsutskottets memorial nr 220, ang. tilläggsstat I till riksstaten för budgetåret 1963/64	75

Torsdagen den 12 december

Kammaren sammanträdde kl. 10.00.

Justerades protokollet för den 6 innevarande månad.

Anmäldes och godkändes tredje lagutskottets förslag till riksdagens skrivelser till Konungen:

nr 400, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändring i lagen den 28 maj 1886 (nr 46) angående stenkolsfyndigheter m. m., m. m.;

nr 401, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning angående ändrad lydelse av 18 § förordningen den 2 juni 1922 (nr 260) om automobilskatt, m. m.;

nr 420, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående bestridande av kostnaderna för grupplivförsäkring för präster och kyrkomusiker, m. m.; samt

nr 422, i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning om ändring i vägtrafikförordningen den 28 september 1951 (nr 648) dels ock i ämnet väckta motioner.

Anmäldes och godkändes sammansatta stats- och tredje lagutskottets förslag till riksdagens skrivelse, nr 424, till Konungen i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående riktlinjer för den statliga trafikpolitiken m. m. jämte i ämnet väckta motioner.

Ang. vissa arbetskraftsproblem inom skogsbruket

Herr statsrådet och chefen för inrikesdepartementet JOHANSSON, som tillkännagivit, att han hade för avsikt att vid detta sammanträde besvara herr

Jonassons interpellation angående vissa arbetskraftsproblem inom skogsbruket, erhöll ordet och anförde:

Herr talman! Herr Jonasson har frågat om jag mot bakgrunden av de prognoser, som redovisats av kommittén för näringslivets lokalisering och arbetsmarknadsstyrelsen, vill redogöra för min syn på skogsbrukets arbetskraftsutveckling under den närmaste tioårsperioden, om jag avser att vidtaga särskilda åtgärder i syfte att främja nya sysselsättningsmöjligheter i de områden, där arbetskraft inom skogsbruket kan väntas bli friställd i stor omfattning, samt om jag vill redogöra för regeringens syn på möjligheterna av förtidspensionering av sådana äldre skogsarbetare, som friställes från skogsbruket och lämpligen inte kan omskolas till andra arbetsuppgifter.

Som svar vill jag anföra följande.

Interpellanten påpekar att av arbetsmarknadsstyrelsen och kommittén för näringslivets lokalisering framlagda prognoser rörande skogsbrukets arbetskraftsbehov redovisar väsentligt olika resultat. Detta sammanhänger till stor del med att lokaliseringsutredningen räknat med större arbetskraftsbehov per avverkad enhet än vad arbetsmarknadsstyrelsen har gjort. Vidare avser utredningarna något olika tidsperioder, och resultaten av utredningarna har presenterats på något olika sätt och är således inte helt jämförbara. Såsom interpellanten själv framhåller måste man emellertid under alla omständigheter räkna med att mekaniseringsprocessen kommer att friställa ett stort antal skogsarbetare. Utvecklingen vid det mindre jordbruket i skogs- och mellanbygder medför också ett minskat arbetskraftsbehov i glesbygderna. Å andra sidan kommer mekani-

Ang. vissa arbetskraftsproblem inom skogsbruket

seringen att medföra ett servicebehov för maskinparken, vilket ger en del nya sysselsättningsmöjligheter i glesbygden.

För planeringen och genomförandet av erforderliga arbetsmarknadspolitiska åtgärder är det angeläget att kontinuerligt få kännedom om planerade omställningar inom skogsbruket. Med tillfredsställelse kan därför konstateras att arbetsgivarna inom skogsbruket och arbetsmarknadsstyrelsen kommit överens om en form av varsel när sysselsättning inte längre kan beredas. Denna ordning synes kunna bli av betydelse såväl för den enskilde arbetarens ställningstagande som för planeringen för den eller de myndigheter som skall underlätta omställningen.

Arbetsmarknadsstyrelsen har antagit ett särskilt program rörande de arbetsmarknadspolitiska åtgärder som skall vidtas för att skapa nya försörjningsmöjligheter åt den arbetskraft som blir friställd till följd av rationaliseringen inom jord- och skogsbruket. Härvid har förutsatts att åtgärderna till stöd åt den övertaliga arbetskraften i möjligaste mån skall inriktas på en omställning till andra delar av näringslivet i hemorten eller på andra orter. Arbetsförmedlingen skall ge erforderlig service och ekonomiskt stöd vid omställningen till nya arbetsuppgifter. Särskild uppmärksamhet skall ägnas behovet av omskolning till annan sysselsättning inom skogsbruket eller inom andra arbetsområden.

Det är i första hand säsonganställda skogsarbetare, till vilka de mindre jordbrukarna i stor utsträckning kan räknas, som löper risken att bli friställda. Inom denna kategori befinner sig förhållandevis många i de högre åldrarna. Omställningsproblemet kommer därför att i viss utsträckning beröra sådana arbetstagare, som ej lämpar sig för omskolning eller omflyttning. För dessa grupper kommer det att bli nödvändigt att ordna sysselsättning i form av beredskapsarbeten, om

möjligt i eller i närheten av hemorten. Vidare har åtgärder för industrilokalisering till avfolkningsområdena också företagits under det senaste året. De åtgärder, som kan komma att genomföras på grundval av de förslag som framlagts av kommittén för näringslivets lokalisering, syftar som bekant till en ytterligare aktivisering av industrilokaliseringar till sådana områden.

Länsarbetsnämnderna och lantbruksnämnderna har inlett ett nära samarbete för att hjälpa sådana arbets sökande till rätta, som är bundna vid jordbruksfastigheter och därför har särskilda svårigheter med anpassningen till nya arbetsuppgifter. Samtidigt som arbetsförmedlingen anvisar ny sysselsättning kan frågan om avveckling av småbruken tas upp till prövning av lantbruksnämnderna.

Den äldre skogsarbetskraftens sysselsättningsproblem är sålunda föremål för särskild uppmärksamhet och aktiva åtgärder från arbetsmarknadsmyndigheternas sida.

Däremot anser jag inte att särskilda åtgärder bör övervägas för förtidspensionering av skogsarbetare, utan skogsarbetarna bör i pensionshänseende behandlas på samma sätt som andra yrkesgrupper.

Herr JONASSON (cp):

Herr talman! Jag ber att få tacka inrikesministern för svaret på interpellationen.

Jag måste ändå säga, att jag hade väntat mig ett bättre svar och framför allt klarare besked på många punkter. Vad inrikesministern säger utgör enligt min uppfattning inget tillräckligt besked när det gäller skogsarbetarna.

Det pågår en kraftig rationaliserings- och mekaniseringsprocess, speciellt inom det mindre jordbruket och skogsbruket, och mellan strukturomvandlingen i jordbruket och arbetskraftsutvecklingen i skogsbruket föreligger ett nära samband. För många har ett

Ang. vissa arbetskraftsproblem inom skogsbruket

litet jordbruk i kombination med skogsarbete utgjort en god lösning.

Det finns knappast någon hejd på den takt, i vilken jordbrukets och skogsbrukets storleksrationalisering skall genomföras enligt vissa personers åsikter — den ene vill vara värre än den andre i budgivningen. Från central synpunkt förefaller problemet vara rätt enkelt, men lika enkelt är det inte i praktiken — där inverkar en hel del faktorer.

Vad beträffar jordbruket är det ju bara att lägga igen åkrarna och plantera skog, säger somliga människor. Av den åkerjord som fanns i bruk 1956 skall 800 000 hektar planteras med skog, heter det.

Jordbruket i skogsbygderna har emellertid en stor uppgift att fylla dels med hänsyn till färskvaruförsörjningen och dels ur beredskapssynpunkt. Att landskapet inte helt får växa igen är också ett miljöintresse. Människorna måste ju trivas. Läger man igen åkerjord i den öppna bygden inom skogsområdena, försvinner det gamla kulturlandskapet, och trivseln minskar. Därmed är inte sagt att igenläggning inte kan vara berättigad av vissa arealer, som ligger illa till och kanske är både dåliga och svårbrukade, men någon gräns för hur långt man kan gå med nedläggningar måste ändå finnas. Det är intressant i detta sammanhang att den s. k. Hjelmska kommittén redovisat för 1960 års jordbruksutredning, att ett kombinerat jordbruk och skogsbruk kan bli ett bra företag. Någoting som myndigheterna enligt min mening måste fästa uppmärksamheten på.

Den hets- och skrämselfpropaganda, som förekommit speciellt från arbetsmarknadsstyrelsen vad gäller arbetskraftssituationen på skogsbrukets område har skapat stor förvirring. Arbetsmarknadsstyrelsen har sagt att nästan varannan skogsarbetare i Norrland och var tredje i södra Sverige skall bli övertalig till 1970 eller att 50 000 skogsarbetare skulle bortrationaliseras.

Denna skrämselfprognos bygger på uppgifter från storbolagen, och däri ligger någon förklaring till att arbetsmarknadsstyrelsen dragit ut sådana konsekvenser och lämnat enligt min mening förhastade besked, men det är kanske avsiktligt. Storbolagen å sin sida har sedan dessa uppgifter lämnats gripits av eftertankens kranka blekhet när de förstått vad dessa uttalanden kan komma att medföra i en framtid. De unga ger sig i väg på grund av rädsla för brist på arbete, och troligen kommer det i en framtid att bli stor brist på arbetskraft inom skogsbruket. Den bristen kommer enligt min uppfattning att bli mest kännbar om tio—tjugo år.

Lokaliseringsutredningen liksom skogsgruppen inom jordbruksutredningen torde ha lagt ned betydligt större arbete på att få fram en så säker prognos som möjligt och har också kommit till väsentligt lägre siffror. För närvarande arbetar 120 000—130 000 människor i skogen. Arbetsmarknadsstyrelsen har, som jag nyss sagt, räknat med en reduktion med 50 000 man. Lokaliseringsutredningen har räknat med 24 procent minskning, vilket motsvarar 25 000—30 000 man, och skogsgruppen har redovisat en minskning med 10 000 man.

Såsom inrikesministern har sagt har man gått ut från olika tidsperioder, och om vi räknar om talen till årsanställda, blir inte skillnaden så stor som den först kan förefalla, men kvar står dock att skillnaden i beräkningarna är rätt väsentlig.

Skogsbruket behöver trots allt en nyrekrytering, men skrämselfprognoserna har verkat så, att en alldeles nyuppförd skogsskola saknar elever. Vi måste ändå förstå att detta är tokigt.

Den starka mekanisering som man har räknat med tror jag inte på, speciellt inte ur ekonomisk synpunkt. Maskinerna är inte färdiga ännu — de måste provas, förbättras och provas om, och människorna måste lära sig att sköta maskinerna. Här krävs en grundlig

Ang. vissa arbetskraftsproblem inom skogsbruket

utbildning. Servicefrågan måste också lösas. Terrängförhållandena och markbeskaffenheten medger heller inte att man använder maskiner var som helst. Det finns många andra faktorer som inverkar här men som jag tror att teoretikerna inte har tagit tillräcklig hänsyn till.

En annan sak som man enligt min uppfattning måste beakta i det här fallet är att skogsvården försämras och att man kommer att förstöra mycken ungskog med de stora maskinerna. Vi får en mindre produktion från skogen på längre sikt. Ungefär en tredjedel av vad vi nu exporterar kommer ju från skogen, och om vi ser på lång sikt kommer produktionen att minska till följd av att skogsvården försämras. Vi vet dock att prognoserna säger, att vi i framtiden kommer att få större behov av uttag från skogen om vi skall kunna hålla massafabrikerna i gång.

När det gäller produktionen per hektar ligger det mindre skogsbruket före, och jag tror samma förhållande kommer att gälla den tidigare avverkningsmetoden i relation till den signalerade.

På skogsmannahåll har man också höjt ett varnande finger när det gäller skogsproduktionen i ett högmekaniserat skogsbruk, och jag frågar, om vi har råd att ta förlusterna. Vad man vinner i form av mindre arbetskraftåtgång kanske man förlorar på dyra maskiner och lägre skogsproduktion.

Därmed har jag inte sagt att det inte bör mekaniseras. Man bör mekanisera för att göra arbetet lättare, men man måste mekanisera vettigt, d. v. s. i måttlig omfattning och på ett ekonomiskt sätt. Om man går in för stora och oprövade maskiner på bred front är det risk att man skadar skogen och får ett betydligt sämre ekonomiskt utbyte än om man mekaniserar i ett mera vettigt tempo. På den saken har vi också många praktiska bevis. Vi får härvidlag inte stirra oss blinda på arbetsåtgången per kubikmeter. Skrämselpro-

pagandan har emellertid kanske redan gjort så mycket att den skrämt bort skogsarbetarna, och då blir det ingen annan råd än att tillgripa dessa maskiner, med stora utgifter och mindre lönsamhet som följd. Det kan bli resultatet på vissa håll.

När det gäller dessa prognoser tror jag att man har generaliserat alltför mycket, och därför råder det en stor förvirring. Enligt min uppfattning skulle det ha varit värdefullt, om regeringen hade haft en klar uppfattning i dessa frågor och om inrikesministern vid detta tillfälle hade kunnat ge ett mera lugnande besked åt det oroliga skogsfolket. Så var emellertid inte fallet, och jag för min del beklagar detta. Olika arbetarorganisationer och även många andra har kritiserat denna skrämselfpropaganda i olika sammanhang, och det kan man förstå. Man har väntat på ett klarläggande.

Jag ställer mig också i detta sammanhang en annan fråga. Vi klagat allmänt på alla dessa utredningar, som blir mycket dyrbara, och det kan ju vara riktigt. Varför har man inte på den punkten kunnat samordna de olika utredningarna? Håller man inte reda på varandra?

Propagandan gör att många nu går in för en hastig mekanisering, även om detta ställer sig oekonomiskt, och man räds för att många människor blir arbetslösa och kommer att få svårigheter i fråga om försörjningen för sig och sin familj. Det gäller trogna, arbetsamma småbrukare och skogsarbetare, flertalet över medelåldern, och vi måste förstå deras bekymmersamma situation.

Här har samhället skyldigheter att träda in. Inrikesministern upplyser att arbetsgivarna och arbetsmarknadsstyrelsen kommit överens om att varsla arbetarna i sådana lägen. Jag vill emellertid framhålla att det här inte är fråga om vanliga människor, som har möjligheter att flytta på sig utan vidare på en relativt kort tid. De är mer fast knutna till bygden än många andra.

Ang. vissa arbetskraftsproblem inom skogsbruket

Jag tror för min del att det med hänsyn till den nuvarande förvirringen skulle vara lämpligt, att arbetsgivarna eller skogsbolagen informerade arbetarna om den sannolika utvecklingen på respektive orter inom den närmaste tiden. Det är nödvändigt att så göres snarast möjligt.

När det gäller åtgärder för den friställda arbetskraften säger inrikesministern en hel del. Det är gott och väl att det blivit sagt. Jag hoppas också att det blir någonting gjort på den punkten.

Om vi som nation halkar efter i fråga om råvaruförsörjningen, inverkar det menligt på produktion och levnadsstandard. Därför måste vi se till att folk finns kvar ute i bygderna. En förflyttning och ett övergivande av bostäder på landsbygden innebär en stor kapitalförlust för landet. Vi måste ge en service åt människorna, och vi måste hjälpa kommunerna att klara dessa uppgifter. Näringslivet kan inte vara alltför ensidigt. Vi har mycken dold arbetskraft på landsbygden, men alla människor lämpar sig inte för skogsarbete. Här är det också fråga om kvinnornas rätt till arbete. Regeringen måste snarast göra någonting för industrilokaliseringen i dessa bygder och skapa arbetstillfällen. Om vi tillvaratar arbetskraften väl, gör vi en nationalekonomisk vinning. Här har vi förutsättningar att lyckas genom en förnuftig lokaliseringspolitik. Rätten till arbete och utkomst bör gälla överallt.

Beträffande frågan om pensionering av äldre skogsarbetare, som saknar arbete, vill jag säga att det måste vara fel att omskola och flytta sådana människor, som har en relativt kort tid kvar till pensionsåldern. Det måste bli billigare och även bättre för dem själva, om de pensioneras något i förtid. Till detta säger inrikesministern nej. Jag anser också att vi behöver inte pensionera någon, om vi går in för en aktiv arbetsmarknads- och lokaliseringspolitik, men det är ju också den abso-

luta förutsättningen. Går inte det, måste vi ompröva frågan om förtidspensionering.

Sammanfattningsvis vill jag säga att de åtgärder, som inrikesministern rekommenderade, icke löser problemen. Människorna är alltför fast rotade i hemorten och därtill i sådana åldrar, att man inte löser problemet genom förflyttning. När det gäller de arbetsmarknadspolitiska frågorna tror jag att man ger just förflyttningsfrågan ett alltför stort utrymme. Vi får heller inte glömma bort människorna i detta sammanhang. Man kan inte utarma bygderna hur långt som helst, och man får göra klart för sig att bygden inte kan göras så gles att den inte fungerar. Vi måste mekanisera jordbruket och skogsbruket på ett vettigt och ekonomiskt sätt men inte i onödan skrämja bort arbetskraft. Vi måste ge kommunerna och bygderna resurser genom en förnuftig lokaliseringspolitik. Gör vi det, behöver vi inte förtidspensionera arbetskraften. Här får regeringen inte sitta med armarna i kors utan här måste den handla.

Herr statsrådet JOHANSSON:

Herr talman! Herr Jonasson kom i det sista han sade in på en fråga som egentligen är utomordentligt intressant och även viktig, nämligen om samhället skall gripa in och påverka en rationaliseringsprocess eller om det ändå inte är så, att samhället får acceptera förändringarna inom skilda näringsgrenar och försöka anpassa sig efter utvecklingen. Det är ju inte första gången vi upplever motsvarande förändringar inom näringslivet. Jag kan peka på textilindustriens rationalisering och omställning under efterkrigstiden, på skoindustrien, varvsindustrien och en rad andra områden. Jag skulle också kunna nämna handeln. Nu möter samma problem inom jord- och skogsbruket.

Vad vi här gör med prognosverksam-

Ang. vissa arbetskraftsproblem inom skogsbruket

heten är att vi försöker mäta verkningarna av en pågående omställning inom de skilda näringsgrenarna. Arbetsmarknadsstyrelsen har ju uppgiften att söka mildra verkningarna för den enskilde och kommunerna av sådana omställningar på arbetsmarknaden. — Den kan inte bara ha till uppgift att i efterhand mäta det antal människor som friställes, d. v. s. blir arbetslösa, och försöka ta konsekvenserna av det; den måste också bedriva en mera planmässig politik, förbereda åtgärder, ha en så hög beredskap som möjligt för att kunna möta de verkningar man söker mäta och förutse. Det är detta som ligger i den prognos beträffande skogsbrukets utveckling och arbetskraftsbehov, som man har gjort. Det rör sig om ett försök att mäta de förväntade verkningarna av en pågående rationalisering inom skogsbruket. Jag kan säga att arbetsmarknadsstyrelsens prognos är ett uttryck för samma strävan som ligger bakom jordbruksutredningens prognos. Också där har man försökt mäta vad som kan komma att inträffa inom skilda näringsområden, för att i tid kunna dra konsekvenserna och möta den nya situationen.

Sedan är det riktigt att man i dessa bägge prognoser har använt sig av litet olika teknik. Arbetsmarknadsstyrelsen har funnit anledning att söka beräkna det antal fysiska personer som under någon del av året haft skogsarbete, om det varit en månad eller — som i vissa fall — kanske åtta eller tio månader. Arbetets långvarighet har inte spelat någon roll i denna prognosverksamhet; man mäter antalet fysiska personer i verksamhet och gör sin bedömning utifrån det resultat man får fram. Jordbruksutredningens prognos har mätt antalet årsarbetare, och det är klart att man då kommer fram till andra siffror. Detta är i och för sig inte så märkvärdigt, vi skall bara ha klart för oss vilken bedömning det gäller. Herr Jonasson sade också i sitt anförande, att han är medveten om att be-

dömningarna har varit olika och att skillnaden mellan de två prognoserna i själva verket inte är så stor.

Herr Jonasson använde ordet »skrämselpropaganda» när han talade om arbetsmarknadsstyrelsens prognos och redovisning. Det är ju inte fråga om någon propaganda alls. Vad som föreligger är en redovisning av de fakta och bedömningar som gjorts och som resulterat i uppfattningen, att vi måste bereda oss på att under det tiotal år, som ligger framför oss, ett betydande antal människor som hittills haft sysselsättning inom skogsbruket inte kommer att i fortsättningen kunna finna sin utkomst där, och att man därför måste vidtaga åtgärder.

Då blir frågan vilka åtgärder som skall vidtagas. Ja, arbetsmarknadsstyrelsen har ju ett särskilt skogsarbetskraftsprogram som jag inte nu skall gå för långt in på — jag har nämnt att det innefattar omskolning av arbetskraft, beredskapsarbeten, sysselsättning för den äldre arbetskraften, som man inte kan flytta eller skola om för nya uppgifter, och en rad liknande åtgärder. Men det är klart att man i denna diskussion också kommer in på mera långsiktiga åtgärder som — det är alldeles riktigt — berör bygdens, kommunernas, ja, jag skulle vilja säga hela landsdelars problem. Och där kommer även lokaliseringpolitiken in i bilden. Lokaliseringsutredningens förslag till åtgärder är för närvarande ute på remiss, vi avvaktar remissinstansernas yttranden, och under våren kommer regeringen att diskutera vilka åtgärder vi skall föreslå riksdagen att vidtaga. Det är klart att friställningen av arbetskraften inom skogsbruket därvidlag spelar en betydande roll.

Men redan nu har ju en rad åtgärder vidtagits för att möta de svårigheter många kommuner och hela län ställts inför. En aktivisering i förväg av lokaliseringpolitiken har varit nödvändig. Jag erinrar om investeringsfondsmedlens användning i vissa delar av vårt

Ang. vissa arbetskraftsproblem inom skogsbruket

land, om arbetsmarknadsstyrelsens försöksverksamhet då det gäller bistånd till kommuner för att bygga industri-lokaler o. s. v. En rad åtgärder har blivit oundgängligen nödvändiga trots att vi haft en arbetande utredning beträffande lokaliseringpolitiken; ingen har velat göra gällande, att vi skulle kunna ligga stilla och avvakta utvecklingen.

Jag vill alltså säga till herr Jonasson, att en väsentlig aktivisering av lokaliseringpolitiken har skett med regeringens goda minne, samtidigt som vi bedriver en aktiv arbetsmarknadspolitik innefattande omskolning, omflyttning, beredskapsarbeten o. s. v. Vi ser det såsom den väsentliga uppgiften att i spåren av en strukturrationalisering, som i detta fall berör skogen, försöka mildra verkningarna för den enskilde, för kommunen och för stora delar av vårt land.

Sedan sade herr Jonasson, att han hade önskat ytterligare besked i fråga om möjligheterna till förtidspensionering av skogsarbetskraft. Jag har sagt att vi inte kan behandla skogsarbetarna i pensionsavseende annorlunda än andra grupper. Vi har ju sedan ett par år tillbaka möjlighet till sänkt folkpensionsålder. Det möjliggör ju för äldre arbetskraft att i den mån den finner anledning ta ut folkpensionen redan vid 65 år. Det är klart att överväganden väl kommer att få ske om man skall fortsätta på den vägen, att ytterligare sänka folkpensionsåldern, men man kan enligt min uppfattning inte göra det enbart för en yrkeskategori, utan det får vara ett generellt förfarande som man får ta ställning till.

Herr DAHLBERG (s):

Herr talman! Det är kanske förmätet att ta till orda här i riksdagen sista dagen före julferierna, men jag gör det därför att det här har berörts väsentliga frågor för skogsbygderna och glesbygden. Som gammal skogsarbetare kan jag säga, att vad som sker är att maski-

nen ersätter muskelkraften i det hårda och tunga skogsarbetet — jag vågar säga det tyngsta kroppsarbete som funnits i detta land — och man måste hälsa med tillfredsställelse att det sker en mekanisering så att detta tunga arbete blir mer och mer överflödigt.

Detta skapar å andra sidan problem för människorna och kommunerna, som man inte kommer förbi.

För tio år sedan behövdes ungefär 100 dagsverken för att avverka 100 kubikmeter virke och frakta det fram till leveransvägarna. I dag behöver man 55 å 45 dagsverken för att transportera samma virkesmängd. Om ett fåtal år behövs, enligt vad lokaliseringsutredningen beräknar, 40 å 30 dagsverken, och under gynnsamma förhållanden och med god arrondering kan man ytterligare pressa den siffran. För några dagar sedan såg jag i en tidning, att cellulosakoncernen vid sin försöksstation vid Sundsvall kommit ned till 8 dagsverken för att få fram 100 kubikmeter virke till väg och få det lastat på bil.

Denna utveckling på skogsbrukets område och framför allt på arbetskraftsidan skapar stora problem.

Hitintills är det bara två faktorer, som har bidragit till denna utveckling — å ena sidan har vi motorsågen och i fråga om transporterarna traktorn, å andra sidan skogsbilvägarna och de fasta årsarbetarna. Denna kombination av verktyg och åtgärder har gjort att på tio år ungefär hälften av arbetskraften kunnat friställas. I detta sammanhang får vi komma ihåg att de allra nyaste maskinerna, kvistnings- och barkmaskiner, ännu inte hunnit komma ut i det praktiska skogsbruket annat än försöksvis. Räknar man med dem, frågar man sig hur det kommer att se ut i de norrländska och värmländska glesbygderna framöver.

Det är därför naturligt att man frågar sig: Hur stämmer prognoserna med den verklighet vi lever i?

Jag kan citera tidningen SIA, som har haft ett reportage från Västerbotten,

Ang. vissa arbetskraftsproblem inom skogsbruket

närmare bestämt från Degerfors revir. Detta revir är stort, det omfattar 52 000 hektar produktiv skogsmark, och man tar ut ungefär 100 000 kubikmeter virke per år. För tio år sedan hade man där 80 hästar, i dag har man 10, och om tre år räknar man med att ha en enda häst. För tio år sedan hade man som nämnts 80 hästar, nu skall alltså 9 traktorer svara för transporterna.

Ser man på arbetskraftssidan finner man att reviret 1957 hade 350 man, i dag har det 130 och för 1969 räknar man med 75 man. Man beräknar alltså att det 1969 skall finnas 75 arbetare i stället för 350 och 9 traktorer i stället för 80 hästar. Detta är alltså en realitet i fråga om storskogsbruket. När det gäller bondeskogsbruket kan ju ofördelaktig arrondering och mycket annat lägga hinder i vägen.

Men vi har inte bara denna utveckling att ta hänsyn till. Generaldirektör Börje Lundgren i lantbruksstyrelsen höll ett föredrag för någon vecka sedan om prognoserna för jordbruket. Han räknade kallt med att den brukade arealen i Norrland kommer att minska till ungefär hälften år 1975 — om tolv år kommer alltså hälften av den areal som nu brukas inte längre att användas för jordbruksändamål. Hur kommer det att gå med småbrukarna? Det är dessa som haft skogsbruket som en inkomstkälla vid sidan av jordbruket, och det är kanske de som i första hand ställs åt sidan. Jordbrukstraktorerna är inte lämpade för skogsbruket, och de maskiner som används är så dyrbara att man inte kan lita till den tillfälliga arbetskraften utan man måste ha årsarbetare.

Då kommer man in på frågan vad som kommer att hända när rationaliseringen sätter in. Hur kommer det att gå för kommunerna och den befolkning som finns kvar ute i bygderna?

Om man ser på siffrorna från 1960 års folkräkning, finner man att i glesbygden i Norrland samt i Kopparbergs och Värmlands läns glesbygder bodde

1 november 1960 i runt tal 680 000 människor. Det är ungefär 38 procent av den befolkning som bor inom hela området. Om man räknar människorna över 50 år finner man att inte mindre än 34 procent av glesbygdens befolkning tillhör den gruppen. Drygt en tredjedel är alltså äldre arbetskraft och därför svårplacerad arbetskraft, vilket också har nämnts i svaret på herr Jonassons interpellation.

Man frågar sig hur det kommer att gå för dessa människor. I regel är det endast personer under 50 år som man med fördel kan omplacera i ny miljö. Hur blir det med de övriga? Om man ser till *antalet* åldringar och inte bara till procenttalet, finner man att nära 94 000 personer är över 65 år och 135 000 mellan 50 och 64 år. Det är sammanlagt 230 000 människor det här gäller. Jag tror nog att det är för mycket begärt att man skulle överlåta åt arbetsmarknadsverket att ensamt klara den problematiken. Verket har inte de möjligheterna och inte de resurserna.

Jag såg i lokaliseringskommitténs betänkande del II att skogsdirektör Nils Bergsjö varit inne på att länsstyrelserna skall ta initiativ till planeringskommittéer inom respektive områden. Man skulle kalla representanter för bolagsskogsbruket, domänverket, bondeskogsbruket, arbetsmarknadsmyndigheterna, arbetarnas organisationer och kanske ytterligare representanter, framför allt från kommunerna. Jag tror att detta är ett riktigt uppslag. Det är ju så väsentliga ting det här är fråga om att inte arbetsmarknadsverket ensamt kan klara dem. Jag tror det vore bra, om vi kunde kalla samman alla parter som här berörs till dessa planeringskommittéer. Det gäller ju inte bara sysselsättning utan även lokalisering, ty i fortsättningen är det inte möjligt att placera ut skogsarbetarna i förlägningsbaracker, såsom det var vanligt tidigare, utan man företar biltransporter på upp till 3,5 mil och det blir väl modellen också i fortsättningen. Jag tror därför att man

Ang. vissa arbetskraftsproblem inom skogsbruket

här kommer in på problem, som framför allt berör bebyggelsen, och jag hoppas att inrikesministern när han skall lägga fram sitt förslag rörande lokaliseringpolitiken tar upp denna planeringsverksamhet.

Men det hjälper inte enbart med detta. Jag tror också att en aktiv lokalisering till de tätorter som ändock finns inom glesbygderna är nödvändig, och jag hälsar med tillfredsställelse den Näslundska utredningen att man inte enbart får lita på att jordbruket och skogsbruket skall vara de basområden, på vilka centralorterna skall leva, utan det måste utifrån tillföras ny verksamhet av lokala företag som kan skapa sysselsättning.

Det skulle vara mycket mer att tillägga, herr talman, men tiden är ju ganska begränsad och jag nöjer mig med dessa påpekanden. Det är en stor och viktig fråga det här gäller, och jag tror att alla som här verkar måste hjälpas åt att reda ut den väldiga problematik man här möter. Jag tror inte att man kommer ifrån problemen genom att hoppas på att utvecklingen skall gå i gynnsam riktning. Man befinner sig i den situationen framför allt i Norrlands inland, att kan man inte mekanisera och rationalisera, så får man också ekonomiska impediment som gör att vi inte kan utnyttja de skogstillgångar som finns där. Då kan vi inte heller förse skogsindustrien med råvara och därmed mister hela folkhushållet det tillskott det väl behöver.

Jag tror inte att detta enbart är en glesbygdsfråga, utan det är en hela nationens fråga att vi försöker tillvarata våra tillgångar även om de är belägna i glesbygderna.

Herr JONASSON (cp):

Herr talman! Inrikesministern sade att det inte var första gången en sådan här kraftig förändring har inträffat inom arbetsmarknaden, och det är väl riktigt att det inte är så. Men här före-

ligger väl ändå en rätt väsentlig skillnad. Man bör ha klart för sig att den befolkning det här rör sig om inte är så rörlig som annan arbetskraft, t. ex. den som arbetar i fabriker, utan den är mera fast. Det bör man ha klart för sig när man diskuterar denna fråga.

Jag skall inte här gå närmare in på prognoserna och beräkningarna; det är ju så många faktorer som man måste ta hänsyn till när man diskuterar denna fråga. Jag vill dock påpeka, att inte bara arbetsmarknadsstyrelsen utan också storbolagen är skyldiga till den skrämselpropaganda som arbetsmarknadsstyrelsen i detta sammanhang har åstadkommit. Jag vill också understryka att detta inte är en fråga bara för skogsindustrien, utan att det gäller hela landets framtid. Vad jag är rädd för är att det på detta område blir en ekonomisk utveckling genom en kanske ekonomisk mekanisering i många fall.

Inrikesministern sade vidare, att det har gjorts en hel del av regering och riksdag när det gällt ianspråktagande av investeringsfonder m. m. Det kanske är riktigt att så är fallet, men när det gäller dessa viktiga lokaliseringsfrågor bör det väl inte vara främmande för denna kammare och riksdagen samt för övriga, som har följt utvecklingen, att vi från centerpartiet föreslagit en hel rad av åtgärder som varit nödvändiga, men som avslagits. Om de bifallits skulle de säkerligen ha lett till betydligt bättre möjligheter för de områden vi här diskuterat.

Inrikesministern sade att det väl ändå har genomförts en stor förbättring eftersom folkpensionsåldern sänkts till 65 år. Ja, men det är väl bara en halv sanning. Det hade varit riktigare om han hade tillagt, att det blir en reduktion för all framtid av folkpensionens storlek för den som tar ut den redan vid 65 år. Jag tycker att detta bör klarläggas i ett sådant här sammanhang. Det är inte någon lösning på problemet.

Man frågar sig också varför så

Ang. vissa arbetskraftsproblem inom skogsbruket

många av deltidsarbetarna försvinner. Ja, det är ju det system man går in för som medför detta, och sedan inverkar också en annan faktor i detta sammanhang, nämligen de orättvisa ATP-bestämmelserna för deltidsarbetarna.

Skall man se på hela problemet ur rent ekonomisk synvinkel måste den som känner till förhållandena ha klart för sig att många av de maskiner som det gäller kan användas såväl i jordbruk som i skogsbruk. Då blir de bättre utnyttjade, vilket måste vara en ekonomisk fördel för alla.

Sedan vill jag understryka en sak ännu starkare än tidigare, nämligen att arbetsmarknadsstyrelsen inte ensam kan klara av dessa frågor. Vad jag för min del vill anmärka på är att man nonchalerar skogsarbetarna alldeles för mycket. Regeringen måste enligt min uppfattning ingripa på ett mera aktivt sätt med sina förslag. Jag skulle också vilja säga, vilket herr Dahlberg var inne på senast och som också framgick av mitt förra anförande, att detta ingalunda är en fråga som bara berör glesbygderna. Det är en nationalekonomisk fråga av stora mått.

Herr CARLSSON, ERIC, (cp):

Herr talman! Jag skall be att få anlägga ett par synpunkter på dessa frågor. Jag tillhör också den grupp, som under många år har arbetat på deltid i skogen under vinterhalvåret, och det är klart, att jag inte kan låta bli att vara intresserad av dessa problemställningar. Dessutom kommer jag från ett av våra främsta skogslän, och det är givet att vi är starkt berörda för vårt läns vidkommande av den utveckling som här sker.

Det finns många aspekter på dessa frågor. Det gäller bl. a. skogsnäringens möjligheter att kunna förse våra skogsindustrier med råvaror. Som vi vet har skogsindustrien byggts ut med det resultatet, att en ökning av kapaciteten skett med 30 till 35 procent under de senas-

te åren. Skogen har en mycket stor betydelse från samhällsekonomisk synpunkt med hänsyn till vår handelsbalsans.

Jag skall emellertid stanna inför ett mera näraliggande problem, nämligen de kommunalekonomiska frågor som följer i spåren av den utglesning som äger rum. Jag ställer frågan: Hur skall man klara dessa kommuner ekonomiskt, och hur skall man klara den kommunala servicen? Det fordras dock ett visst befolkningsunderlag och ett visst skatteunderlag för att dessa frågor skall kunna lösas.

Vi vet i dag, och vi ser det av hela den förändring av vår samhällsstruktur, som pågår, att inflyttningen till tätorterna ökar och att detta tydligen är framtidsmelodien. Men skogen ligger inte i dessa tätorter, utan den ligger utanför dem och ofta på mycket stora avstånd. Det har här redovisats att i inlandsområdet i Norrland, Dalarna och Värmland finns 48 procent av landets skogsmarksareal, och där har vi 40 procent av vår samlade kubikmassa. Man har också gjort undersökningar, som visar att om man nu skall satsa på tätorterna på det sättet, att man låter skogsarbetarna bo där, och låter dem ta sig ut i skogen med bil, så kan man från dessa tätorter inte åka mer än ungefär 30 kilometer. Men därmed når man bara 50 procent av skogen i inlandsområdet, och det innebär att 25 procent av skogsproduktionen i riket kommer man inte åt. Det är alltså en något annan bild man får av de möjligheter till en centralisering av skogsarbetarna, som man här diskuterar — den är annorlunda i verkligheten än från residensstadens eller från Stockholms horisont, men från den synpunkten vill man gärna bedöma saken på en del håll.

Det är klart, att man också frågar sig ute i kommunerna i dessa bygder: Vågar man tro på sin bygds framtid? En högt uppsatt ämbetsman har sagt, att om man skall främja ett läns utveck-

Ang. vissa arbetskraftsproblem inom skogsbruket

ling, skall man börja med att minska antalet tätorter, framför allt i glesbygden. Arbetsmarknadsstyrelsen siktar ju också på att satsa framför allt på A-regioner och A-centra.

Herr statsrådet har sagt i dag, att regeringen skall samordna prognoserna och att man skall ge sysselsättningsmöjligheter åt den friställda arbetskraften. Men man måste nog också fråga sig: Var skall denna sysselsättning ges? Skall den ges i dessa mindre tätorter, som vi har ute i den verkliga glesbygden, eller kommer sysselsättningsmöjligheterna att lokaliseras till A- och B-centra?

Herr statsrådet sade, att den friställda arbetskraften skulle ges sysselsättning i hemorten eller på annat sätt. Detta »på annat sätt» — innebär det inte vad lokaliseringsutredningen är inne på, nämligen de s. k. utvecklingsområdena i landet, vilket främst innebär A- och B-centra? Jag måste säga, herr talman, att på denna punkt är jag inte lika stor optimist som herr Dahlberg var i dag. Jag tror också att man har anledning att satsa på även de mindre orterna i glesbygden. Hur skall man annars kunna behålla det folk kvar i dessa bygder, som behövs för att tillgodose skogsbrukets arbetskraftsbehov?

Det är ändå så, att dessa mindre orter behöver ha ett visst befolkningsunderlag, och det måste också finnas ett visst befolkningsunderlag i omlandet, för att de skall kunna bära upp den kommunala service som människorna i dag önskar.

Herr Jonasson har anlagt en del synpunkter på mekaniseringen, inte minst ekonomiskt sett. Det är klar att vad beträffar en förnuftig och riktig rationalisering och mekanisering är det väl ingen som tvivlar på att detta är viktigt och nödvändigt. Den är också nödvändig med hänsyn till att man, som man bedömer det på en del håll, kommer att få brist på arbetskraft inom stora sektorer av vårt näringsliv. Med den befolkningsförändring, som vi har,

är det nödvändigt att människorna i de aktiva åldrarna ges en fullgod sysselsättning, så att man får möjligheter att bidra till att öka den samlade nationalinkomsten. Antalet åldringar kommer att öka kraftigt till 1980, och då kommer det att ställas betydligt större krav på de aktiva åldrarna och deras arbetsinsatser.

Men det är klart att en mekanisering också måste vara ekonomisk. Jag har framför mig uppgifter från två likartade revir i fråga om struktur- och skogsförhållanden. Det ena är hårt mekaniserat, det andra har, får man säga, en mera traditionell drift. Det visar sig att det revir, som har det lägsta antalet dagsverken per avverkad skogskubikmeter har gått med betydligt större förlust än det andra reviret. Det är klart att en del av dessa kostnader får betraktas som försöksverksamhet och en insats för att vinna erfarenhet om mekaniseringen. Men jag tror att man kanske har anledning — inte minst från statsmakternas sida, eftersom detta gäller domänverket — att också se till att inte varje revir experimenterar för sig, utan att man kan få en försöksverksamhet som är lokaliserad till några få revir.

Det är angeläget att man söker få erfarenheter här innan man genomför den starka mekanisering, som företagits på det revir som uppvisat ett mycket dåligt resultat. Jag tror att inte minst finansministern, som jag just nu ser framför mig, bör vara intresserad av att man också får domänverket att löna sig ekonomiskt.

Herr talman! Ytterligare en synpunkt! Om denna utveckling innebär att glesbygderna blir ännu glesare och tätorterna ännu tätare — vilken blir då människans situation där?

Det är klart att den mekanisering som skett med motorsåg och med annan maskinell utrustning underlättat det manuella arbetet, och det hälsas med allra största glädje och tillfredsställelse. Det innebär också att man ökat ar-

Ang. vissa arbetskraftsproblem inom skogsbruket

betsresultatet, arbetsprestationen per arbetare.

Men det är också givet, att detta för med sig även andra aspekter.

Det är nämligen ändå på det sättet, att den friställda arbetskraften inte alltid kan anpassa sig till de nya förhållanden som man möter när man blivit omskolad och omplacerad. Det berättas om en skogsarbetare, som fått denna omskolning och flyttat till något av de framtidssamhällen som vi har i Mellansverige och södra Sverige, att han en dag kom hem igen. Man frågade honom: »Varför stannade du inte kvar på den orten? Du har ju blivit omskolad och hade goda ekonomiska möjligheter.» Han svarade: »Ja, det är klart att det var bra ur ekonomisk synpunkt men det gick inte att trivas där. Det var så väldigt mycket folk, men det fanns inga grannar!»

Jag tror att detta svar ger problemet i ett nötskal i dag. Den aktiva arbetsmarknadspolitik och den omflyttning som sker via arbetsmarknadsstyrelsen är nödvändig ur många synpunkter på flera håll. Men den praktiska erfarenheten visar ändå att 50 procent av de människor, som flyttat med hjälp av bidrag återvänder hem inom två år.

Jag tror att detta bör vara en vägledning, ty när man nu går att utreda hur den aktiva lokaliseringpolitiken skall utformas och när man planerar för morgondagens samhälle får man inte glömma människans handlande, människans synpunkter på hur hon ser på dessa frågor.

Herr RINGABY (h):

Herr talman! Det är ju en utomordentligt viktig fråga som det här gäller, nämligen arbetskraften inom det område där vi hämtar vårt välstånd.

Jag tror man skall vara litet försiktig när det gäller prognoser. Arbetsmarknadsstyrelsens prognosinstitut har ju gjort en felbedömning beträffande

bl. a. skogsvaktarna, och jag tror att det också skett litet av en felbedömning när det gäller skogsarbetarutvecklingen i framtiden. Det är utomordentligt farligt när ett statligt verk som arbetsmarknadsstyrelsen börjar måla hin på väggen och svartmåla möjligheterna för skogsarbetarna att få arbete i framtiden.

Hur ser den verkliga situationen ut? Jag känner till dessa saker något litet och vet att det snarast råder brist på arbetskraft i skogen. Det är den fria nordiska arbetsmarknaden, det är de finska skogshuggarna som trätt in och räddat situationen. Det verkar på arbetsmarknadsstyrelsen som om skogsbruket helt enkelt inte skulle ha råd att ha den billiga manuella arbetskraften i skogen utan att man måste rationalisera bort den — alltså av ekonomiska skäl! Men det är väl ingen här som kan påstå att en skogsarbetare är en dyrbar arbetskraft. Den är både billig och effektiv, och vi bör i största möjliga utsträckning behålla den och inte skrämja bort den ur våra skogar.

Jag tror att det ligger en utomordentligt stor fond av sanning i det uttalande som en fackföreningsman, nämligen expeditören vid Ammers fackförening i Sundsvallstrakten, om jag inte minns fel, gjorde för en tid sedan. Han redovisade läget och omtalade att det i den fackföreningen nu finns 600 medlemmar under 60 år, men med den avgång som skett under senare år kommer det att om några få år endast finnas 95 medlemmar kvar, om denna tendens fortsätter. Frågan blir då: Kommer skogsbruket och skogsindustrien att ha råd att skaffa de maskiner som behövs för att ersätta den billiga manuella arbetskraften, ty skogsmaskiner är sannerligen ingen billig historia? Jag tror att det i framtiden kommer att behövas en politik som håller kostnadsläget nere, inte bara för skogsindustrien och skogsbruket utan för alla, om vi över huvud taget skall kunna klara av situationen.

Ang. vissa arbetskraftsproblem inom skogsbruket

Herr ANDERSSON, TORSTEN, (cp):

Herr talman! Endast ett par reflexioner i anledning av den debatt, som här har förts.

Här har bl. a. framförts synpunkter, som tyder på att man liksom inte skulle tro på de förslag, som lokaliseringsutredningen har framlagt. Och det må naturligtvis stå var och en fritt att ha sin uppfattning därom, men jag skulle ändå vilja tillrättlägga ett par saker i sammanhanget.

Lokaliseringsutredningen har ju starkt hävdad, att lokaliseringen skall planeras och planläggas ordentligt och att detta skall ske i intimt samarbete med samhällsplaneringen. Jag vill gärna gå så långt att jag säger, att en samhällsplanering utan lokaliseringsplanering inte är någon samhällsplanering. Lokaliseringsplaneringen kan ju över huvud taget inte ske renodlat. När man dessutom förankrar det lokala ansvaret för dessa åtgärder på länsplanet, inom länsstyrelsen, där man tidigare förankrat samhällsplaneringen, och också försöker att där lägga lokaliseringsplaneringen, bör detta i sin tur vara en borgen för att den lokala opinionen framför allt genom lokaliseringsrådet eller på annat sätt skall kunna göra sig gällande.

De farhågor, man hyser för att de små tätorterna inte skall kunna komma i fråga vid denna lokaliseringsplanering, är alltså överdrivna. Det är klart att det på denna punkt fordras en betydande grad av upplysning och vägledning, och det är vår förhoppning att det centrala lokaliseringsorganet skall stå till tjänst med uppgifter på ett sådant sätt, att man får den insyn man behöver i dessa stora och väldiga problem.

Lokaliseringsutredningen anser också att det vore på sin plats med särskilda statliga åtgärder för att hjälpa kommunerna med sin samhällsplanering och sina samhälleliga investeringar, som är nödvändiga just i de områden

som här diskuteras. Detta hänger ju ganska väl samman med inrikesministerns propåer vid ett par tillfällen, då det talats om s.k. kulturella stödje- punkter, som skulle utgöra bostadsorter och replipunkter för den befolkning, som ändå måste finnas tillgänglig om vi över huvud taget skall ha möjlighet att tillvarata den dyrbara råvaran i skogen.

Det har här berättats om människor som inte trivts på sin nya arbetsplats. Det finns ju många sådana exempel. Tyvärr kan man inte sätta fingret på den ömma punkten i detta sammanhang, eftersom man vet alldeles för litet om människornas sätt att reagera. Det är detta stora fält, som det återstår att försöka tränga in i, nämligen hur människorna tänker och känner i sådana här sammanhang, och det är en gång för alla så att varje åtgärd, som vidtas på detta område, blir mer eller mindre problematisk, så länge man inte vet hur det går i praktiken.

Jag anser att vi bör ha förtroende för de åtgärder, som föreslagits, på det sättet att vi skall gå till verket med de bästa förutsättningar. Jag tror inte att man behöver konstruera förväntade svårigheter — de kommer nog att infinna sig i alla fall! Man måste gå till verket med den positiva uppfattningen att försöka klara av de svårigheter, som här föreligger. Detta är naturligtvis i och för sig ingen borgen för att man kommer att lyckas, och jag förmodar att det inte finns någon utredning som kan anvisa vägar, som under alla omständigheter håller. Men lokaliseringsutredningens förslag innebär ändå ett försök att sätta litet kött på de ben, som vi gnagt på i så många år och som vi gnagt på utan att verkligen veta vilket stort problem detta i och för sig är.

Jag vill gärna betyga, herr talman, att lokaliseringsutredningens förslag, i varje fall såvitt ledamöterna orkat med, är ett ambitiöst försök att åstadkomma någon vägledning ur de svårig-

Om licenstvång för uppförande av bensinstationer, kyrkor och lyxvillor
heter, som vi befinner oss i. Men det tarvas, som jag sagt, insatser från alla intresserade parter.

Överläggningen förklarades härmed slutad.

Om licenstvång för uppförande av bensinstationer, kyrkor och lyxvillor

Herr statsrådet och chefen för inrikesdepartementet Johansson hade meddelat, att han vid detta sammanträde ämnade besvara jämväl herr Lagers interpellation om licenstvång för uppförande av bensinstationer, kyrkor och lyxvillor. Emellertid hade herr statsrådet Johansson sedermera anmält, att svaret komme att lämnas av herr statsrådet och chefen för finansdepartementet STRÄNG, som nu fick ordet och yttrade:

Herr talman! Herr Lager har frågat mig om jag har för avsikt att som en åtgärd för att öka bostadsbyggandet föreslå införandet av licenstvång för uppförande av bensinstationer, kyrkor och lyxvillor. Interpellationen har överlämnats till statsrådet och chefen för inrikesdepartementet för besvarande. Såsom händelserna utvecklas får emellertid herr Lager nu svar av det statsråd, till vilken han ställt sin interpellation.

För närvarande är byggnadsverksamheten i vissa delar av landet, särskilt i storstadsområdena, så omfattande att svårigheter föreligger att rekrytera erforderlig arbetskraft. Det krävs i detta läge kraftfulla åtgärder för att upprätthålla balans på byggnadsarbetsmarknaden och samtidigt möjliggöra att angelägna byggnadsbehov, främst bostadsbyggandet men också industriens, sjukvårdens, undervisningsväsendets och andra viktiga samhällsfunktioners behov, blir vederbörligen tillgodosedda. Regeringen överväger därför för

närvarande att för riksdagen framlägga förslag som syftar till att skapa legala förutsättningar för en prioritering av den angelägna byggnadsverksamheten.

Herr LAGER (k):

Herr talman! På grund av omständigheterna vet jag nu inte, om jag skall tacka inrikesministern, som förberett svaret, eller finansministern, som har läst upp det. För säkerhets skull tackar jag båda för svaret på min interpellation.

Jag inkluderar häri också ett tack för svarets innehåll. Såvitt jag kan tolka detta rätt, har vi att vänta till vårriksdagen ett regeringsförslag som skall, som det heter, skapa legala förutsättningar för en prioritering av den angelägna byggnadsverksamheten. Jag tolkar detta på det sättet att i den angelägna byggnadsverksamheten icke inräknas de byggnadsobjekt, som jag har nämnt i min interpellation.

Motivet för att min interpellation framställdes var att man under senare år kunnat iaktta en stegrad tendens till okynnesbyggen. Exempel på vad jag härmed har gett i interpellationen — det är kort och gott sådana byggen, som inte fyller ett så trängande behov som bostadsbyggandet gör. Jag vill nu komplettera listan över sådana byggnadsobjekt med de s.k. parkeringshusen. Så länge människor saknar egen bostad är det enligt min mening orimligt, att man skall bygga hus åt bilar. Bilarna är dock tillverkade på ett sådant sätt, att de utan att ta någon större skada kan stå ute under bar himmel även på vintern. Med människorna förhåller det sig som bekant annorlunda!

Överläggningen ansågs härmed slutad.

Ang. leveransen till vissa asiatiska stater av papper för tryckning av skolböcker

Ordet lämnades härefter ånyo till herr statsrådet och chefen för finansdepartementet STRÄNG, som förklarar sig ämna vid detta sammanträde besvara fru Segerstedt Wibergs interpellation angående leveransen till vissa asiatiska stater av papper för tryckning av skolböcker, och anförde:

Herr talman! Fru Segerstedt Wiberg har bett mig om en »klarläggande redogörelse för omständigheterna kring leveransen av svenskt skolbokspapper såsom gåva till vissa asiatiska stater». I interpellationen hänvisas till vissa uppgifter i pressen enligt vilka dels skador skulle ha uppkommit på papperet, dels leveransen inte skulle överensstämma med mottagarlandets önskemål.

Det rör sig om de 3 000 ton skolbokspapper som i juli detta år skeppades till Karachi och Chittagong. Det i Chittagong lossade papperet har i vissa tidningar påståtts vara helt eller till stor del förstört av väta. Enligt vad finansdepartementet inhämtat från befälhavaren på det fartyg varmed papperet fraktades var det uppskattningsvis högst 3 å 4 % av pappersbalarna som blev utsatta för väta i samband med lossningen. På grund av det goda emballaget — träramar, träskivor, järnband och kraftpapper — var det endast en mindre del av denna begränsade kvantitet som skulle kunna ha kommit till skada. Från svenska beskickningen i Karachi har rapporterats att en representant för fartygets agenter som hela tiden övervakade papperets lossning och instuvning i magasin inte lagt märke till några skador på papperet. Det papper som lossades i Karachi utsattes över huvud taget inte för väta och är helt oskadat.

Att papperet inte skulle överensstämma med mottagarlandets önskemål motsägs av att såväl kvantitet som kvalitet bestämts helt i enlighet med vad man från pakistansk sida begärt. Dessa pap-

persleveranser har f. ö. tillkommit i samråd med UNESCO, som också stöder den plan för införande av obligatorisk primärundervisning i bl. a. Pakistan, för vars förverkligande den svenska pappersgåvan spelar en väsentlig roll. Det förhållandet att Pakistan har en viss pappersexport innebär givetvis inte att man för tryckning av skolböcker kan disponera tillräckligt med papper för att kunna tillgodose ens mycket angelägna behov.

Av vad jag här anfört framgår att det inte finns mycket verklighetsunderlag för de uppgifter som cirkulerat i pressen.

Härmed, herr talman, anser jag mig ha besvarat interpellationen.

Fru SEGERSTEDT WIBERG (fp):

Herr talman! Jag ber att till finansministern få framföra mitt tack för det svar han har haft vänligheten att lämna mig. Jag skulle ha varit ännu gladare över denna vänlighet, om jag också haft möjlighet att uttrycka min tillfredsställelse över svaret. Det kan jag tyvärr inte.

I svaret anför finansministern, att det rör sig om 3 000 ton skolbokspapper som i juli detta år skeppades till Karachi och Chittagong. Härtill vill jag säga, att min fråga nog spände över ett större område och gällde leveranser av skolbokspapper till vissa asiatiska stater, nämligen Burma, Indien, Indonesien och Pakistan. Frågan framställdes med hänvisning till den kritik, som framkommit i pressen, om de skador som uppkommit vid leveransen av skolbokspapper. Gåvan gällde sammanlagt 15 000 ton under 1962/63 och lika mycket under 1963/64.

Jag hade hoppats att finansministern skulle ha lämnat oss en något vidare redogörelse och inte stannat endast inför en detalj, som dessutom egentligen inte har varit föremål för kritik. Den kritik, som riktats, har gällt formen för transporter, i första hand, och i andra hand den typ av papper som sänts

Ang. leveransen till vissa asiatiska stater av papper för tryckning av skolböcker

och som, enligt vad man gjort gällande, skulle vara olämplig för det angivna ändamålet. Man har kritiserat att finansdepartementet har sänt varorna via en dansk mäklare och inte via rederier med vana vid exporter av det slag det här gäller. Fackmän betvivlar starkt att man genom att välja denna väg gjort annat än skenbara besparingar — det har ju från finansdepartementets sida gjorts gällande att man genom de vidtagna åtgärderna gjort stora besparingar. Det har också med skärpa kritiserats att stora partier sänts på en gång, vilket framför allt ansetts olämpligt med tanke på det ömtåliga papperet, på inlandstransporterna i de mottagande länderna och på lagringskostnaderna. Det hade varit välgörande om denna kritik hade bemötts, men i svaret står tyvärr inte mycket mer än vad som redan har skrivits i pressen. Kvar står antingen att kritiken kan ha varit överdriven eller att den har belyst endast några av ett större antal fel och försummelser.

Det är nog alldeles riktigt som det sägs i svaret att papperet vid lossningen i Karachi inte utsattes för någon väta. Förklaringen torde ligga däri att det inte regnade. Om jag inte är alldeles fel underrättad regnar det tämligen sällan i Karachi. Det förvånar mig emellertid om beskickningen i Karachi inte märkt någon skada vid urlastningen. Det är tänkbart att det inte var någon skada på den last som enligt svaret skeppades härifrån i juli, men nog anmärktes det av hamnmyndigheterna att det var skada på den last som kom dit i juli.

Deras rapport av den 5 juli i år från lossningen av Birgit, den mångomtalande båten, talar om trasigt emballage, hack av stuveriarbetarnas verktyg i pappersbalarna, om sköra och lösa band och om skavt och smutsigt emballage o. s. v.

Det är bl. a. den behandlingen som befälhavaren hade i åtanke då han sände sin skrivelse till fartygsbefälsföreningen. Skrivelsen väckte ju åtskillig uppståndelse. I skrivelsen sades bl. a.:

»För de 3 000 ton papper som svenska skattebetalare skänkt till skolböcker åt barnen i Pakistan har man inte visat något som helst intresse vare sig i Karachi eller Chittagong, och det är skandalöst hur detta papper blivit hanterat. Det är regntid nu, och efter ett tropiskt skyfall såg jag t. ex. hur pappersbalarna landades i pölarna på kajen.» Befälhavaren är enligt sina kolleger en mycket besinningsfull och samvetsgrann person.

Som bekant är det just med tanke på svårigheterna att lossa stora partier och med tanke på papperets ömtålighet som bruken vanligen sänder sina varor med linjefartygen som har erfaret folk på platsen, även om givetvis inte i och för sig uteslutande linjefartyg behöver användas. Utöver kontinuerlig kontroll har ju vissa pappersbruk också egen tillverkning av presenningar just för att vara säkra om att kunna skydda papperet. Någon speciell omsorg om emballaget denna gång tror jag alltså inte att man kan tala om.

Sedan skulle jag vilja fråga finansministern om det inte är så att man i Chittagong på grund av extra liggtid fick lasten belagd med kvarstad så att den pakistanska regeringen tvingades betala ut 45 000 kronor för lasten och att mottagaren alltså måste betala för gåvan. Sådant kan inte skapa någon tillfredsställelse vare sig bland dem som får ta emot eller bland dem som ger. Händelsen illustrerar, tycker jag, att det är ganska skenbara besparingar man har gjort, vilket inte hindrar att jag är övertygad om att man inom finansdepartementet — det kan man nog utgå ifrån när herr Sträng har med saken att göra — vill uppnå lägsta möjliga frakt. Jag kan emellertid inte med bästa vilja av svaret bli övertygad om att man verkligen sparat på det sätt som man nu förfarit, särskilt inte om man också räknar med förseningar, tågtransporter och kanske svårigheter att använda papperet för det avsedda ändamålet.

Jag är rädd att jag inte är ensam om

Ang. leveransen till vissa asiatiska stater av papper för tryckning av skolböcker dessa tvivel, då skulle de inte betyda så mycket, men så länge tvivel består bland många finns risk för att viljan till u-hjälp avtrubbas. Detta är det allvarliga. Dessutom har väl vår bilaterala hjälp tillkommit just för att alla bättre skall kunna se resultatet och för att hjälpen skall bli effektiv.

Från främst pappersexportörer har också riktats kritik mot att man sänt papper till ett pappersproducerande land som Pakistan. Man behöver väl inte överbetona värdet av denna kritik, men med tanke på att det finns många andra, icke pappersproducerande länder som saknar skolböcker hade det onekligen varit av ett visst intresse om finansministern här tagit upp kritiken något mera ingående och även redogjort för vilka möjligheter man har att snabbt trycka skolböcker t. ex. i Pakistan.

Får man tro Aftonbladet tillkom pappersgåvan i första hand för att hjälpa den svenska pappersindustrien som har haft överfulla lager under den temporära överproduktionen. Om denna hjälp nu ökar den pakistanska konkurrensen förefaller det hela åtminstone en lekman en aning snurrigt.

Slutligen, herr talman, skulle jag vilja fråga finansministern om han skulle vilja uttala sig om det föreligger någon officiell rapport om hur det gått med pappersgåvan till Indonesien.

Herr statsrådet STRÄNG:

Herr talman! Fru Segerstedt Wiberg började med att tala om att hon skulle ha blivit ännu gladare, om svaret varit litet annorlunda, såvida jag fattade henne rätt.

Jag är ledsen att behöva säga att jag inte ens i denna replik har några möjligheter att tillfredsställa hennes anspråk på glädje. Jag kan inte göra annat än dementera de ovederhäftiga tidningskrivener som förekommit i ämnet. Nu utvecklar fru Segerstedt Wiberg frågan och säger att vi ju inte vet någonting om hurudant det har gått

med pappersleveranserna till Burma, Indien och Indonesien; här fick vi bara besked om att det hade gått bra med dem i Pakistan. Men kritiken har ju bara riktat sig emot papperstransporterna till Pakistan. I övrigt har ingen haft någonting att anmärka, och då kan man kanske dra den i och för sig både naturliga och rimliga slutsatsen att här som på andra håll tiger hälsan still. Skulle det ha varit en del besvärligheter även på andra håll, är jag övertygad om att vi säkerligen skulle ha fått reda på detta.

Jag vill också deklarerat att finansdepartementet har utsänt en expert, som under den senaste tiden har studerat just dessa frågor på ort och ställe i Indien och Pakistan, och vi har i dagarna fått ett telegram vari denne expert bekräftar att någon skada faktiskt inte har uppkommit på de mycket omskrivna pappersförsändelserna. Jag vet inte om jag vågar vara så tillmötesgående gentemot fru Segerstedt Wiberg att jag skulle vilja rekommendera att staten drar på sig de ytterligare kostnader som det skulle medföra att be honom resa omkring även i Indonesien och Burma och ta reda på om det har gått bra där. Något besked om motsatsen har vi inte fått.

Jag tycker att fru Segerstedt Wiberg skulle ha kunnat nöja sig med detta besked. Jag är medveten om att det är vissa intressen som har känt sig trampade på tårna i och med att denna pappersförsändelse beslutades och expedierades, intressen på redarsidan och intressen på pappersexportörsidan. Jag tycker att fru Segerstedt Wiberg är en alldeles för bra riksdagsledamot för att placera sig bland gråterskorna vid muren när det gäller denna fråga. Det är ett alldeles onödigt besvär och helt obefogat.

Jag kan tyvärr inte svara fru Segerstedt Wiberg på frågan om den pakistanska regeringen har fått betala 45 000 kronor av egna pengar i samband med pappersleveransen. Men så mycket kan

Ang. leveransen till vissa asiatiska stater av papper för tryckning av skolböcker

jag upplysa om, att den omständigheten att finansdepartementet valde att skicka försändelsen med tramptonnage sparade en miljon kronor, eller med andra ord: dessa länder fick papper till ett värde av en miljon mer än vad de skulle ha fått om försändelserna hade gått den reguljära vägen.

Sedan kan jag väl också, ärlig som jag är, gärna tala om att när pappersförsändelsen beslutades var det två motiv som låg bakom. Det första motivet var att ge skolbarnen i dessa fyra länder en möjlighet att få skolböcker. Det har upplysts, både i pressen och i andra sammanhang, att två barn får förena sig om en bok. Om vi tänker på vilka möjligheter vi har att ge våra ungdomar läseböcker, torde vi vara överens om att även en bok till varje barn representerar ett utomordentligt lågt minimum. Som en förklaring kan nämnas att papperskonsumtionen i dessa länder är ett kilogram per capita, att jämföras med 140 kilogram per capita i vårt land i år.

Jag vet att även Pakistan har fått kosta på sig en pappersexport, men jag betraktar det som ett uttryck för den gamla sanningen att »nöden har ingen lag». För det landet har det varit en avvägningsfråga som har framstått så, att det finns andra ting som måste köpas utifrån, vilka har den prioritet och det värde, att två skolbarn måste fortsätta att dela en läsebok därför att landet behöver utländsk valuta för att klara importen av dessa ting. Jag tror inte att frågan är svårare än så att besvara.

Det andra motivet till att pappersleveransen beslutades var det värde för den svenska pappersindustrin som den skulle medföra. Beslutet fattades i en tid när den svenska pappersindustrin i vissa avsnitt av landet stod inför aktuella permitteringsbehov. Kan man förena önskvärdheten av att göra en insats på u-hjälpsområdet i form av en pappersgåva, där den är sällsynt väl motiverad, med fördelen av ett stöd för vår svenska industri, kan jag inte se

något vare sig allvarligt eller oanståndigt i den sammankopplingen. Jag skall gärna medge att båda motiven var avgörande när regeringen tog ställning till frågan, men det primära var pappershjälpen till u-länderna.

Fru SEGERSTEDT WIBERG (fp):

Herr talman! Ärlig som jag är måste jag säga finansministern att jag inte är en så bra riksdagsledamot som han hade trott. Jag är ledsn för det.

Jag kan också säga finansministern, att när jag framställde frågan trodde jag att jag skulle få ett svar som skulle gendriva kritiken. Jag är nämligen lika intresserad som finansministern av att sådana här gåvor kommer till stånd, och jag håller med finansministern om att det inte är något fel att man hjälper en svensk industri genom att hjälpa u-länderna. Jag hörde därför till dem som hälsade denna hjälp med stor glädje, och den som mest har framfört kritik i det här fallet är Aftonbladet, inte jag.

Finansministern säger att kritiken endast har gällt gåvan till Pakistan. Jag vill i ärlighetens namn säga att kritiken huvudsakligen har gällt gåvan till Pakistan, och kritiken har ännu inte avsett det fartyg som gick i juli. Jag vet inte om det var bra i det avseendet, men kritiken har framför allt sysslat med andra frågor.

Inte heller har jag tagit upp denna sak med tanke på linjetonnaget. Jag vet mycket väl att det finns trampfartyg som också har möjlighet att sköta dessa transporter, men jag är ändå inte säker på att man har valt den rätta formen.

Finansministern svarade egentligen inte på det jag frågade om. Han sade beträffande Pakistan att där är allt bra, och det avser, förstår jag, fortfarande den senaste gåvan.

Sedan förebrädde herr Sträng mig för att jag tagit upp Indonesien. I kritiken hade inte Indonesien förekommit.

Ang. leveransen till vissa asiatiska stater av papper för tryckning av skolböcker Jovisst, tidningarna — bl. a. Handelstidningen — har tagit upp den kritiken, och det förvånar mig om den inte har kommit till finansministerns kännedom. Jag har en rapport från en representant för ett av våra handelshus, som talar om hur det gick med den gåvan. Det är knappast troligt, skriver han, att en större del av papperet kommer att användas för det ändamål som det är avsett för, utan vissa militärer kommer att göra den största förtjänsten. Han har fått kaptenens rapport om hur lossningen gick till, och det var tydligen inte vackra saker. Balarna släpptes i kajen, truckar kördes in i dem, krokar användes, och träbottarna såldes antagligen med god förtjänst. Det påstods även att cirka 50 procent av papperet redan var sålt på den öppna marknaden.

Jag tror inte man kan negligera den kritiken genom att bara tala om konkurrensintressen. Jag tycker nog att finansministern litet mer skulle kunnat ta upp denna kritik, som alltså även har förts fram i tidningspressen.

Herr statsrådet STRÄNG:

Jag inskränkte mig i mitt interpellations svar till att svara på den kritik som jag menar har spelat en roll i pressen. Sedan håller jag inte för otroligt att Handelstidningen även har talat om Indonesien.

Det är ju tyvärr Handelstidningen som på ett både överdrivet och ensidigt sätt har lett kritiken. Jag kan ändå lugna fru Segerstedt Wiberg med att säga att de förbindelser vi har haft med vår beskickning i Indonesien har givit vid handen att även dessa rykten är obefogade. Vi har kontrollerat ryktena där sådana har varit i omlopp, och de har dementerats när vi sett närmare på saken.

Som jag tillät mig säga har emellertid inte alldeles seriösa intressen legat i botten. När man blir trampad på tårna har man lätt överdrivit och kanske

inte varit så noga med källmaterialet som man borde vara när man riktar kritik mot aktionen.

Jag vet inte om jag har någon anledning att fortsätta debatten så mycket längre. Jag tror fortfarande att fru Segerstedt Wiberg är en så bra riksdagsledamot, att hon efter det här interpellationssvaret inte skall ställa sig — som jag uttryckte det — bredvid gråterskorna vid muren; det är alldeles obehövt och obefogat.

Vidare säger fru Segerstedt Wiberg att jag har talat om att det på det hela taget har gått bra med det fartyg som gick. Ja, jag kan bara tala om det fartyg som har gått — hur det blir i fortsättningen får vi se senare. Om någonting inte går som vi önskar, föreställer jag mig att fru Segerstedt Wiberg bevakar detta, och då får vi tillfälle att tala om det någon gång i framtiden.

Herr GORTON (h):

Herr talman! Eftersom jag över huvud taget är en mycket sämre riksdagsledamot än fru Segerstedt Wiberg, får kanske också jag sälla mig till de här gråterskorna. Det gör jag gärna, eftersom de som har blivit berövade dessa transporter uttrycker dels sin förvåning och dels sin missbelåtenhet.

Samtidigt förstår jag finansdepartementet, som säger att man gjorde en besparing på en miljon kronor. Så länge vi har en fri handel och hyllar näringsfriheten och skall ta det billigaste, är det ju ingenting att anmärka på den principen. De som under många år har sysslat med transporter till sådana här länder och byggt upp egna företag där nere är emellertid kanske litet bättre skickade att ta emot sådana här transporter. Laster av detta slag är nämligen mycket ömtåliga. Man får säga vad man vill om förpackningen och sådant, men det är ett mycket stort problem att transportera dessa laster även för de reguljära linjefartygen.

Här har påpekats att man gjort en

Ang. leveransen till vissa asiatiska stater av papper för tryckning av skolböcker

förtjänst på en miljon kronor. Om man bara ser siffrorna på papperet, kan det nog synas vara en förtjänst på en miljon, men ett avtal kan ju göras upp på olika sätt, och det skulle förvåna mig mycket om vinsten verkligen har blivit en miljon när det hela en gång skall göras upp. De reguljära linjerna håller nämligen någorlunda konstanta frakter, medan fartygen i öppen fart begär högre frakter om det allmänna fraktläget höjs. När man vet att den reguljära linjetrafiken har betytt så mycket för vårt lands export, är det tråkigt att den inte skall få vara med om att transportera dessa varor. Det finns många andra tillfällen när den kan betyda oändligt mycket mer än den skillnad i reda pengar som eventuellt framkommer någon gång.

När vår ärade finansminister säger att vi inte bör gå tillsammans med gråterskorna, vill jag påpeka att han är en av dem som gått tillsammans med dem som gråtit mest för att få ordning och reda på Uddevallavarvet.

Fru SEGERSTEDT WIBERG (fp):

Herr talman! Nej, herr finansminister, så bra är jag inte att jag avstår från att gråta vid muren så länge jag inte har fått klara besked. Så dum är jag heller inte att jag talar om kommande transporter när kritiken har gällt andra. I finansministerns svar talas om en båt som har gått i juli, och den transporten har kritiken inte gällt. Kritiken har givetvis avsett de sändningar som man kunnat följa, alltså tidigare transporter.

Jag går ingen annans ärende. Jag bryr mig inte om huruvida papperet sänds med linje- eller trampfartyg, men jag vill att varorna skall komma fram ordentligt och i gott skick. Man kan väl ändå inte helt förneka att sakkunskapen måste äga en viss kännedom om dessa frågor, en kännedom som nog är åtskilligt större än min, herr finansminister.

Jag skulle vilja ha ett mer exakt besked än denna ofta upprepade tes att vi har sparat en miljon kronor till u-hjälpen. Det är mycket glädjande om vi verkligen har gjort det. Men om vi här sparat en miljon på ett håll, tycks den ha blivit naggad på ett annat håll. Finansministern brukar väl kunna räkna. Kunde vi inte få veta litet om hur mycket som har naggats och vad som blir kvar? Jag är, herr finansminister, tyvärr fortfarande i behov av litet mer exakt besked för att jag skall kunna tro på att man har gjort det allra bästa möjliga av denna hjälp.

Herr statsrådet STRÄNG:

Herr talman! Mot fru Segerstedt Wibergs bastanta motvilja att bli betraktad som en bra riksdagsledamot står jag naturligtvis maktlös. Följaktligen skall jag inte fortsätta den diskussionen längre.

Beträffande det fartyg som fru Segerstedt Wiberg talar om vill jag bara konstatera att inget fartyg gick i juli, men det kom fram ett fartyg i juli. Det är det fartyget som kritiken har rört sig om. Det är också den kritiken som jag har bemött. Jag måste beklaga att fru Segerstedt Wiberg således inte har varit alldeles riktigt underrättad.

Sedan vill jag till herr Gorthon säga att det inte går att röra till diskussionen och blanda bort korten genom att som herr Gorthon uttryckte det tala om dessa andra som »mer skickade att ta emot lasterna». Vilka är det som tar emot lasterna? Det är ju de länder dit vi skickar dem. Från mottagarlandets synpunkt är det ingen skillnad om det är ett linjefartyg eller ett trampfartyg som åker i väg med lasten från Sverige. Både linjefartyget och trampfartyget är helt fritt från sitt ansvar när lasten ligger på kaj. Även om vi skulle ha använt linjetraders, hade de inte kunnat bemästra sådana här olyckshändelser — om det nu finnes något i uppgifterna om dem. Påståendena att militären tagit hand om en del av emballaget och

Ang. leveransen till vissa asiatiska stater av papper för tryckning av skolböcker gjort förtjänster på det eller att en del av papperet går ut i den kommersiella handeln är för övrigt ännu obestyrkta. Skulle det finnas någon gnutta av sanning i dem, eller t. o. m. om de är sanna, så är det bara en verifikation på alla de svårigheter vi möter i vår u-hjälpsverksamhet. Men det får ändå inte slå ned modet på oss, så att vi slutar med u-hjälpsverksamheten. Vi är medvetna om att vi skickar gåvor och medverkar med penningar och annat i länder som inte är uppbyggda med den lag, ordning och moral som vi är vana vid här hemma, och då kan naturligtvis en och annan sådan här sak hända. Det har vi emellertid tagit med i de grundläggande kalkylerna, det må gälla när vi bygger yrkesskolor eller fiskehamnar eller skickar papper eller mänsklig arbetskraft för att hjälpa dessa länder. Allt detta ligger så att säga i själva problemet när det gäller de länder dit vi riktar vår u-hjälpsverksamhet.

För att återgå till själva pappersfrågan vill jag säga att oavsett på vilket sätt papperet fraktas så är redarens ansvar slut när papperet ligger på kajen. Vad som sedan händer är helt ovidkommande beträffande vilken typ av tonnage som används för frakten.

Till sist vill jag, herr talman, säga att Uddevallavarvet naturligtvis ingenting har att göra med denna sak, men så mycket kan jag väl säga att en motpart, som i en fråga är beredd att handla på ett sätt som vi alla här i kammaren tycker är riktigt, inte skall förvägras att vara med om att handlägga ärendet efter dessa linjer, därest han i en annan fråga handlar på ett sätt som vi inte gillar. När jag säger »inte gillar» är det ett något starkt uttryck, men om jag säger — för att tala rent språk — att det bolag, till vilket Eriksbergssvarvet är ett dotterbolag och där även linjetrade ingår, i fråga om Uddevallavarvet är överens med staten att göra en insats för att klara problemet Uddevalla, skall det naturligtvis ha ett erkännande för den saken. Om bolaget sedan i konkur-

rens med annat tramponnage inte kan offerera så låga frakter och det av den anledningen blir ställt vid sidan, så är det ju en helt annan historia. Jag kan inte finna någon som helst förbindelselinje mellan Uddevallavarvet och papperstransporterna till de ostasiatiska länderna, även om ett bolag råkar ha sina intressen åt båda hållen.

Herr GORTON (h):

Herr talman! Jag ber att genast få replikera. Statsrådet Sträng säger att denna sak inte alls bör ha att göra med gråterskorna vid klagomuren, och det var det som föranledde mig att påpeka att den mycket väl kan ha det. Jag har emellertid ett behov av att säga att jag är trampredare och därför gärna ser att linjeredarna naggas litet i kanten. Men vi kan gärna diskutera hur lasten skall transporteras, och därvidlag vill jag framhålla att det betyder mycket hur den transporteras innan den lämnas på kajen. Det har mycket stor betydelse i det ögonblick då papperslasten lyftes från fartyget och lägges på kajen. Det betyder också mycket vad man har för folk som hanterar lasten. De stora linjefartygen med regelbundna turer har de bästa stuvarna, eftersom dessa får jämn sysselsättning. De har också de bästa förmännen. Allt detta gör att jag kanske litet mot min egen vilja måste erkänna att dessa rederier har bättre förutsättningar att klara lasten än man har om den fraktas på ett fartyg som aldrig har haft sådan last. Man har kanske här att göra med folk som aldrig sysslat med last av detta slag. Det är ganska naturligt att ansvaret strängt juridiskt upphör i och med att lasten ligger på kajen. Vi önskar väl emellertid alla att även om ansvaret upphör så skall lasten komma fram i görligaste mån. Man skall inte alltid behöva fråga sig var ansvaret för avsändaren slutar och var ansvaret för mottagaren börjar. Det är den gränsen som måste suddas ut, inte minst då det gäller linjefart.

Om flyttning av LKAB:s huvudkontor till Norrbotten

Om man skall kunna bygga upp en trände under många år, kan man inte vid varje tillfälle säga: Här är mitt ansvar slut och här börjar ditt, ty på så sätt bygger man inte upp vare sig en export eller en affär.

När det gäller frakterna vill jag säga att vi ännu inte har sett slutet. Det skulle vara mycket intressant att få veta någonting om den saken, men jag vill framhålla att min kritik inte direkt gällde att den som bjudit lägst har fått denna affär. Min undran gällde huruvida det i verkligheten till syvende og sist blir så mycket billigare.

Fru SEGERSTEDT WIBERG (fp):

Herr talman! Jag skall be att få anmäla min tillfredsställelse med finansministerns senaste svar. Det föreföll mig som om han där gav en version vilken betydligt mer överensstämmer med verkliga förhållandet, och om den versionen hade kommit fram från början tror jag inte att kritiken blivit så stark. Finansministern sade att man har räknat med en hel del felaktigheter och problem som skulle kosta åtskilligt. Men det är ju detta man tidigare har förnekat — det är den saken hela presspolemiken har gällt. En tidning har visserligen gått hårdast fram, men även många andra tidningar har tagit upp saken och bett att finansdepartementet skulle erkänna att det har funnits problem vid överlämnandet av gåvan och att allt inte varit ordnat till det bästa. Jag tror att det är alldeles riktigt som finansministern påpekar, att man måste räkna med en rad svårigheter vid u-hjälpen, och vi kommer säkert att få många debatter av detta slag. Men jag hoppas ändå att verksamheten skall kunna fortsätta och att svårigheterna inte leder till att svenska folkets hjälpvilja avtrubbas.

Herr statsrådet STRÄNG:

Herr talman! Debatten har visserligen redan blivit lång, men jag är faktiskt

tvungad att försöka återkalla fru Segerstedt Wiberg till ordningen igen.

Jag har givit en allmän, principiell förklaring att man i allt u-hjälpsarbete får räkna med vissa risker, och jag har sagt att det kan gälla här lika väl som när vi bygger hamnar eller yrkesskolor, skickar ut stipendiater eller vad vi än gör. Det ligger i sakens natur, och jag föreställer mig att det inte bland dem som känner till dessa problem är många som har någon annan uppfattning än jag på denna punkt. Men i den specifika fråga där fru Segerstedt Wiberg interPELLERAT har det i vart fall inte ännu inträffat någonting sådant, enligt de besked vi nu har fått från Indien, Pakistan och Indonesien. Och då kan man inte dra sådana slutsatser som att finansministerns principdeklaration skulle innebära något slags medgivande av att pappersförsändelserna skadats. Vi får ju skilja på sak och sak i alla fall.

Överläggningen förklarades härmed slutad.

Om flyttning av LKAB:s huvudkontor till Norrbotten

Herr statsrådet och chefen för finansdepartementet STRÄNG, som tillkännagivit, att han vid detta sammanträde ämnade besvara jämväl herr Per Peterssons interpellation om flyttning av LKAB:s huvudkontor till Norrbotten, erhöll ännu en gång ordet och yttrade:

Herr talman! Herr Petersson har i en interpellation frågat mig om jag vill medverka till en flyttning av LKAB:s huvudkontor till Norrbotten. Jag vill svara följande.

Var ett aktiebolags huvudkontor skall vara förlagt är främst en fråga om effektiviteten i företags skötsel. Denna fråga bör i första hand bedömas av företags styrelse och företagsledningen. Utan att i detalj gå in på arbetsgången inom LKAB, vill jag dock beröra förhållanden, som måste tillmätas betydelse.

Om flyttning av LKAB:s huvudkontor till Norrbotten

Mellan LKAB och Grängesbergsbolaget föreligger ett samarbetsavtal om försäljning och skeppning av malm. Företagen har ett gemensamt försäljningsbolag, som måste vara stationerat i Stockholm. Försäljningsbesluten kräver fortlöpande kontakt mellan de tre bolagen. Försäljningspolitikens effektivitet är av utslagsgivande betydelse för LKAB:s utveckling. Det är från dessa utgångspunkter olämpligt att förlägga LKAB:s ledning i en annan landsända än försäljningsbolaget och det företag, som ombesörjer malmens skeppning.

Jag vill vidare fästa uppmärksamheten på att LKAB:s ledning följer principen att icke till Stockholm förlägga annan personal än som kräves för fullföljande av dess arbetsuppgifter. Av företagets sammanlagt 1 500 tjänstemän är 68 inklusive vaktmästare och skrivpersonal placerade vid huvudkontoret i Stockholm. LKAB torde sålunda betecknas som ett företag med synnerligen starkt decentraliserad organisation. Enligt vad som uppgives av företagsledningen vore det till förfång för företaget att avstå från kontor i Stockholm. En förflyttning av huvudkontoret bort från Stockholm skulle medföra ett behov av att dubblera tjänster och åstadkomma extra kostnader och andra olägenheter. Mot företagsledningens synpunkter på effektiviteten i arbetet genom huvudkontorets förläggning i Stockholm kan endast anföras två synpunkter, som icke har med företagets interna förhållanden att göra. Dessa skulle vara, att dels skatteintäkterna och dels arbetstillfällena i Norrbotten skulle öka.

Beträffande skatteintäkterna erlade LKAB under 1962 till Stockholms stad cirka 2,5 milj. kr. i kommunalskatt, eller 7,5 % av den i Sverige beskattningsbara inkomsten. Även vid en förflyttning av huvudkontoret måste personalen vid försäljningskontoret och ett lokalkontor kvarbli i Stockholm eller 2/3 av den nuvarande personalstyr-

kan. Lokaliseringseffekten är således ur både skatte- och arbetsmarknadsynpunkt obetydlig.

Enligt min uppfattning bör frågan om lokaliseringen av LKAB:s förvaltningspersonal i fortsättningen liksom hittills överlämnas till företagets styrelse och ledning, som visat den största förståelse för önskvärdheten av att inte i Stockholm uppbygga en onödig organisation för företagets skötsel.

Härmed, herr talman, anser jag mig ha besvarat interpellationen.

Herr PETERSSON, PER, (h):

Herr talman! Jag ber att få tacka finansminister Sträng för svaret på min interpellation.

Jag måste dock beklaga att finansministern, såsom framgår av svaret, inte vill medverka till en flyttning av LKAB:s huvudkontor till Norrbotten. Jag instämmer med herr finansministern i att förläggningen av ett företags huvudkontor främst är en fråga om effektiviteten i företagets skötsel. Finansministern påminner i sitt svar om samarbetsavtalet, vad gäller försäljning och skeppning av malm, mellan LKAB och Grängesbergsbolaget samt om det för dessa företag gemensamma försäljningsbolaget samt om behovet av fortlöpande kontakt mellan de tre bolagen. Men är det något avgörande hinder för att förlägga LKAB:s huvudkontor till Norrbotten? Kommunikationernas utveckling har gjort att Norrbotten fått bättre och bättre möjligheter till kontakt med Stockholm och hela Europa. Vi har dagliga flygförbindelser med Stockholm, liksom telefon- och telexförbindelser, och det är bara en tidsfråga när teleabonenterna i Norrbotten har direktförbindelse med Stockholm. I Norrbotten tror vi också att vi skulle få ännu snabbare och bättre kommunikationer om huvudkontoret kom till länet, och vi räknar med att det skulle vara till gagn för hela företagsamheten i norra Sverige.

Antalet malmköpare är relativt begränsat, och de flesta försäljningsavtal

Ang. markförvärv för nya förläggnings- och övningsområden för Svea livgarde och Svea ingenjörregemente, m. m.

torde vara ettåriga. Man kan i det sammanhanget erinra om att andra storföretag — t. ex. Svenska cellulosabolaget, som faktiskt torde ha besvärligare försäljningsförhållanden — funnit det riktigt att ha sitt huvudkontor i Norrland.

Av svaret framgår vidare att endast 68 personer är anställda vid LKAB:s huvudkontor i Stockholm. När man vet att LKAB har cirka 6 500 anställda och årligen investerar omkring 200 miljoner kronor i Norrbotten och vid Lofotenbanan, förefaller det mig troligt att en förläggning av huvudkontoret till den landsända där företaget produktivt arbetar har större fördelar än nackdelar.

Även skattemässigt skulle en förflyttning av huvudkontoret till Norrbotten ge länet stora belopp. Om beloppens storlek kan man tvista. Det beror ju på hur stor LKAB:s beskattningsbara årsvinst är, och det har ju också sitt samband med malmfraktsavtalet. Det beror också på kommunalskattens höjd, och det beror på hur stor huvudkontorsandelen är. Men även med försiktiga bedömningar blir beloppet så stort att det har betydelse för Norrbottens invånare och företagsamhet.

Herr talman! I de lokaliseringsdebattens tider som vi nu är mitt uppe i skulle det enligt min åsikt ha stor psykologisk betydelse, om länets största företag flyttade sitt huvudkontor till länet. Riksdagen har också år 1956 uttalat att frågan om huvudkontorets placering i Norrbotten bör kunna upptas till förnyad prövning. Det synes mig naturligt att den prövningen sker nu, innan LKAB bygger sitt nya huvudkontor i Stockholm.

Det är ju ett känt förhållande att det är svårt att få ledningen för statliga företag och verk att inse det riktiga i att deras huvudkontor förläggs utanför Stockholm, och LKAB:s ledning är väl härvidlag inget undantag. Men finansminister Sträng — finansministern i

Sverige — representerar staten såsom 95-procentig aktieägare i LKAB, och finansministerns ord väger tungt när huvudkontorets framtida läge skall avgöras. För mig synes både företagsekonomiska och lokaliseringspolitiska synpunkter, särskilt sedda i ett sammanhang, tala för en omplacering av LKAB:s huvudkontor till Norrbotten. Jag vore uppriktigt tacksam, om finansminister Sträng kunde vinnas för samma uppfattning.

Överläggningen ansågs härmed slutad.

Ang. markförvärv för nya förläggnings- och övningsområden för Svea livgarde och Svea ingenjörregemente, m. m.

Föredrogs ånyo statsutskottets utlåtande nr 211, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående markförvärv för nya förläggnings- och övningsområden för Svea livgarde och Svea ingenjörregemente jämte i ämnet väckta motioner.

I propositionen nr 184 hade Kungl. Maj:t, under återopande av bilagt utdrag av statsrådsprotokollet över försvarsärenden för den 11 oktober 1963, föreslagit riksdagen att dels godkänna vad i nämnda statsrådsprotokoll föreslagits rörande markförvärv för nya förläggnings- och övningsområden för Svea livgarde och Svea ingenjörregemente, dels ock till Markförvärv för nya förläggnings- och övningsområden för Svea livgarde och Svea ingenjörregemente å tilläggsstat I till riksstaten för budgetåret 1963/64 anvisa ett investeringsanslag av 65 000 000 kronor.

Till behandlingen i samband härmed hade utskottet förehått

dels två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herr Wallmark (I: 803) och den andra inom andra kammaren av herr Johansson i Södertälje (II: 970),

Ang. markförvärv för nya förläggings- och övningsområden för Svea livgarde och Svea ingenjörregemente, m. m.

dels två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herrar *Georg Carlsson* och *Eric Carlsson* (I: 805) samt den andra inom andra kammaren av herrar *Grebäck* och *Elmwall* (II: 972),

dels ock två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herr *Ferdinand Nilsson* (I: 806) och den andra inom andra kammaren av herr *Tobé* (II: 973).

I motionerna I: 803 och II: 970 hade hemställts, att riksdagen måtte godkänna Kungl. Maj:t:s förslag i propositionen nr 184, dock i vad den avsåge Ing 1 att militära övningar ej finge äga rum i sjön Måsnaren, samt att, om detta ej kunde beaktas, Södertälje stads framförda önskan att få förvärva Björnöns måtte tillgodoses.

I motionerna I: 806 och II: 973 hade anförts en del synpunkter beträffande I 1-områdets avgränsning och utnyttjande och hemställts, att riksdagen måtte besluta att beakta dessa synpunkter.

Utskottet hade i det nu föreliggande utlåtandet på anförda skäl hemställt,

I. att riksdagen måtte, med bifall till Kungl. Maj:t:s förslag samt med avslag å motionerna I: 805 och II: 972, såvitt nu vore i fråga,

a) godkänna vad i statsrådsprotokollet över försvarsärenden för den 11 oktober 1963 föreslagits rörande markförvärv för nya förläggings- och övningsområden för Svea livgarde och Svea ingenjörregemente;

b) till Markförvärv för nya förläggings- och övningsområden för Svea livgarde och Svea ingenjörregemente å tillläggsstat I till riksstaten för budgetåret 1963/64 å kapitalbudgeten under försvarets fastighetsfond anvisa ett investeringsanslag av 65 000 000 kronor;

II. att motionerna I: 803 och II: 970 icke måtte av riksdagen bifallas;

III. att motionerna I: 805 och II: 972, i vad de icke behandlats under I, icke måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda;

IV. att motionerna I: 806 och II: 973 icke måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda.

Herr NILSSON, FERDINAND, (cp):

Herr talman! Det är klart att för den bygd som jag närmast tillhör har den här föreliggande propositionen den mest omfattande räckvidd. Jag betonar att verkningarna så att säga inte är ensidigt goda och inte ensidigt onda utan en blandning av båda. Jag kommer här att mest beröra de mindre goda sidorna, av det skälet att det är dessa som behöver bringas på tal. De förhoppningar vi kan ha för framtiden får vi se hur det går med. Det är lättare att beröra de farhågor som så tydligt upp-
tornar sig.

Jag vill först erinra en smula om den interpellation till statsministern som jag framförde hösten 1962 om den egenartade parallellismen mellan jordbruksdepartementets handläggning av HSB:s förvärvsärende och försvarsmyndigheternas planering då de rörde samma granhammarsområde i min hemkommun. Parallella linjer är, som vi lärt, något som aldrig möts. Om de linjerna möts, måtte de inte ha inverkat nämnvärt på varandra. Interpellationen riktade jag till statsministern, men försvarsministern, som var vänlig att svara, trodde visst att det berodde på överflödig högfärd från interpellantens sida. Han sade något som ännu en gång bör införlivas med kammarens protokoll, därför att jag tycker att det hör hit, nämligen: »Jag kan försäkra herr Ferdinand Nilsson att samordning *har* förekommit inom regeringen. Herr Ferdinand Nilsson nämnde t. ex. att HSB hade planerat för en bebyggelse inom detta område och begärt tillstånd att inköpa Granhammars gård. Det var

Ang. markförvärv för nya förläggings- och övningsområden för Svea livgarde och Svea ingenjörregemente, m. m.

jordbruksdepartementet som fattade beslutet i den frågan» — alltså om förvärvstillståndet — »under fullt samförstånd med försvarsdepartementet och regeringen som helhet. Vi hade överläggningar med HSB, som var väl insatt i de planer man hade från försvarets sida.»

Jag berörde den saken då och tyckte att det var litet egenartat med detta sätt att samarbeta. Nu sedan Wennerström-affären kommit att ge mera uppmärksam belysning av det samarbete, som förekommer mellan departementen, har ju åtgärder vidtagits för att åstadkomma någonting som jag förmodar blir en förbättring av den praxis som nog inarbetades under koalitions- och samlingsregeringarnas tid. Man har nu genom särskilda åtgärder försökt att stärka samarbetet. Emellertid väckte det en väldig undran bland många människor att samtidigt som jordbruksdepartementet gav förvärvstillstånd för en omfattande planering, som framkallade stora förhoppningar i en trakt om en bebyggelse för 20 000 personer, planerades inom försvarsdepartementet någonting helt annat.

Innan jag går vidare vill jag beröra en tanke som intresserar en liten smula i detta sammanhang och som har ett visst samband med förhistorien. Vi vet att det inte var militärerna som önskade utflyttningen från Järvafältet — de har klart deklarerat den saken — utan det var de stora tätortsintressena i Stockholm och närliggande kommuner som drev fram den. Staden behövde bostadsmark, vilket är förstaeligt och begripligt. Nu innebär ju denna förflyttning av regementena från Järvafältet markkostnader på 65 miljoner kronor och kostnader för militära anläggningar på 300 miljoner kronor. Då frågar man sig: Hur skulle det ha varit om militärerna hade fått bli kvar på Järvafältet, om man sparat in de kostnaderna och i stället fullföljt bebyggelsen i randkommunerna omkring Stockholm och

placerat de bostadssökande människorna där?

I Upplands-Bro hade vi ett projekt i gång i samarbete med HSB. Det hade kunnat utvidgas och hade kunnat ge plats för många människor i våra bygd-der. Man hade sluppit den genomgripande omkastning som en regementsförflyttning innebär. Jag vill kasta fram frågan därför att man ibland undrar hur det är med planmässigheten. Det förelåg ju inte något militärt behov av denna förflyttning, och det borde ha kunnat gå att lösa bebyggelseproblemen utan att göra det till så dryga kostnader som en regementsomflyttning innebär.

Sedan vill jag beröra några andra frågor och de sammanhänger med de ändrade förhållandena inom Upplands-Bro kommun och särskilt inom Västra Ryds socken. För många människor i denna bygd medför regementsförflyttningen en revolutionerande effekt. Människor rycks upp med rötterna och berövas arbetsuppgifter och invand miljö. Jag måste säga att man på många håll känt sig tveksam inför vad försvarets fastighetsnämnd säger, som också går igen både i propositionen och i utskottsbetänkandet, nämligen: »Konsekvenserna ur social synpunkt av de nya förläggningarna blir förhållandevis begränsade». Ja, för de människor det gäller är konsekvenserna svåra nog, och de kanske säger sig att det är märkvärdigt med vilket kristligt fålamod vederbörande här bär andras bekymmer. Emellertid är det klart att man måste göra det bästa möjliga, och vi har mött stor och vänlig förståelse både från försvarets fastighetsnämnd och från andra myndigheter när vi har resonerat om detta. Några lösningar bör väl kunna bringas fram.

Det är klart att markinlösenproblemet är väsentligt, men det finns även andra frågor. Jag har fäst mig en smula vid vad som sägs av försvarets fastighetsnämnd, nämligen att det i många

Ang. markförvärv för nya förlägnings- och övningsområden för Svea livgarde och Svea ingenjörregemente, m. m.

fall bara är fråga om fastigheter som i alla händelser skulle ha råkat ut för en omställningsprocess. Ja, men det är väldigt stor skillnad mellan en successivt framskridande ekonomisk utveckling, — såvida denna hade kommit vilket vi inte vet någonting om — och det nedslag som här drabbade bygden i en hastig vändning och skapade svårigheter.

Jag berörde markinlösenfrågorna. Det förefaller mig rimligt att de människor, särskilt på mindre fastigheter, som där har sitt hem och sin bostad skulle ha rätt till en skälig ersättning. Den skulle inte bestå i att man ur försvarets synpunkt värderade marken och byggnader, vilka senare kanske ur den synpunkten inte är så särskilt värdefulla. Man borde i sammanhanget också beakta möjligheterna för människor att skaffa sig en likvärdig bostad med motsvarande läge. I det land som vi lever i och med de bostadsproblem som vi har är detta ett problem. Det råder delvis bedrövliga förhållanden när det gäller att skaffa bostäder, och det förefaller rimligt att kostnaderna härför också beaktas. Detsamma gäller om de människor som kanske drabbas allra hårdast, nämligen de som inte har något att begära ersättning för utan bara rycks upp och skall omplaceras. Jag tänker då på arrendatorer och anställda samt på de äldre i bygden. Det är inte säkert att ett generöst erbjudande från myndigheternas sida att de får stanna kvar bland knektarna är precis det sätt på vilket dessa äldre människor tänkt sig tillbringa sin ålderdom. Detta är problem som jag anser rimligen bör beaktas i detta sammanhang.

Jag var inne på frågan om vår kommun och de problem som där skapats. Vi förhandlade med HSB och vi tänkte oss en betydande utveckling. Nu kommer vi plötsligt att få alltihop omkastat. Vår kommun som under 1963 kunde räkna med en befolkningsökning på 25 procent, står nu på grund av de ändrade planförhållandena särskilt beträffan-

de Kungsängen i den situationen att vi får se denna utveckling helt enkelt stoppas upp. Vi måste lägga om planeringen i enlighet med de nya signalerna och det medför dröjsmål och kostnader. Man har sagt att det är nödvändigt att vi får fram en garnisonsort, som kan bereda den miljö och de förutsättningar som personalen på Svea livgarde kan behöva. Det är naturligt att man bedömer saken på det viset, men för oss är det inte bara en fråga om god vilja. Visst är vi glada över de generösa utfallanden som gjorts när det gäller undervisningen, då man åsyftar att även den högre undervisningens behov skall beaktas på ett sätt som vi aldrig drömt om i Upplands-Bro. Men detta innebär också att en liten kommun, som vid förra årsskiftet hade 4 000 invånare och nu ungefär 5 000, skall gripa sig an med uppgiften att på några år planera för en bebyggelse för ungefär 30 000 människor. Jag menar att detta är ett svårt organisatoriskt problem. Vi står inför nya förhållanden, och vi har inte de ekonomiska resurser som skulle behövas härför. Vi har emellertid redan sett hur vid de förhandlingar vi haft för lösande av vårt vatten- och avloppsproblem de statliga myndigheterna visat en mycket stor välvilja genom de förhöjda bidrag som lämnats vid projektering. Från vår sida är det ett starkt intresse att myndigheterna fortsätter att stödja en bebyggelse som de har uppsatt för oss som ett mål och som de genom denna regementsförflyttning har framkallat. I en motion har herr Tobé i andra kammaren och jag berört dessa frågor, och vi kan med tacksamhet konstatera att det sägs att man är villig att beakta de problem och de svårigheter som finns beträffande resurser.

Motionen fick också ett positivt svar på en annan punkt. Det gällde möjligheterna för de kommunala intressena att medverka, och där har ju utskottet uttalat sig positivt. Utskottet har understrukit värdet av ett samarbete mellan

Ang. markförvärv för nya förlägnings- och övningsområden för Svea livgarde och Svea ingenjörregemente, m. m.

staten och vår kommun när det gäller ett som vi tycker mycket vittomfattande och mycket svårt problem. Jag konstaterar detta med glädje.

Sedan vill jag beröra ett problem som närmast avser det pastorat jag tillhör och i vissa sammanhang företräder. Vi har ställt oss positiva till den utveckling som det här är fråga om. Jag tror att Västra Ryds och Stockholms-Näs pastorat kanske mer än något annat pastorat som jag känner ställt sig positivt till bebyggelse, ehuru vi väl vet att den ersättning vi får för den mark vi avstår till bebyggelse är det mycket svårt att bevara värdet av med hänsyn till den fortskridande inflationen. Vi har boställen som under många hundra år varit i kyrkans ägo. Jag undrar hur det skulle sett ut exempelvis efter Karl XII:s krig, om vi placerat pengar i svenska statens skuldförbindelser eller över huvud taget i penningvaluta på den tiden? Det är fortfarande ett vägspel, ehuru vi inte precis har Karl XII i spetsen för Sveriges ekonomiska förvaltning, att placera pengar av det slag det här är frågan om på ett värdebeständigt sätt. När vi därför måste lämna ett boställe nere i Kungsängen till bebyggelse för den blivande garnisonsorten, och när sedan vårt andra boställe i Västra Ryd tas i anspråk för militära ändamål, har vi för vår del velat ifrågasätta om man inte möjligen skulle kunna ordna så att kronan vid sina markinköp inom kommunen beredde oss möjlighet till ett ägoutbyte, så att vi för allt vad vi får avstå av fast egendom fick i ersättning en fastighet av värdebeständig karaktär.

Vi har ingen anledning att se alltför svart på det hela. Vi har klart för oss att problemen är svåra. Om man å andra sidan genomför det stora program det här är fråga om förefaller det som det från ortens och kommunens synpunkt skulle kunna nås resultat som skulle kunna vara värdefulla på lång sikt. Jag betonar emellertid de stora

svårigheter som det innebär för en liten kommun att uppfylla de krav som staten här ställer på oss i det nya läget. Jag är tacksam om jag nu i denna debatt skulle kunna få förklaringar avgivna i sådan form att det skulle kunna ge oss något av trygghet, något att hålla oss till vid en besvärlig utveckling framdeles.

Herr WALLMARK (h):

Herr talman! Detta är andra gången i höst som södertäljefrågor är uppe till debatt. Jag vill försäkra kammarens ledamöter att vi gärna avstått från den till synes smickrande uppmärksamheten. Det förra ärendet, som var uppe för knappt en månad sedan, gällde ett motionsförslag om en utredning beträffande grävandet av en ny stor kanal genom staden. Motionen avslogs, men måhända kan ärendet komma upp på nytt. Det är ett mycket allvarigare problem för staden än det som vi i dag skall behandla.

Vi har förståelse för att man inom stockholmsområdet behöver ökat livsrum. Jag vill inom parentes säga att dessa frågor tidigare en gång varit föremål för behandling. Södertälje stad är ju en av landets äldsta städer. Den var gammal långt innan Stockholms stad var påtänkt, och den hade stapelrättigheter. Stockholms stad hade mycket stora problem att växa ut som det var tänkt. I en mycket amper skrivelse 1634 skrev Stockholms stad att Södertälje var en »tjuvahåla» och »causerade Stockholm en ruin». Resultatet blev att kungen tog ifrån Södertälje dess stapelrättigheter, som ju egentligen var grunden till stadens bestånd. Staden sjönk också ned till en obetydlighet efter detta. Den har dess bättre repat sig och kan väl anses vara en av de mest livskraftiga i landet.

Vid de förhandlingar som vi ifrån Södertälje stads sida fört med de stat-

Ang. markförvärv för nya förlägnings- och övningsområden för Svea livgarde och Svea ingenjörregemente, m. m.

liga myndigheterna, har vi haft förståelse för att man vill flytta de militära förbanden från Stockholms stad. Vi har inte velat motsätta oss att Svea ingenjörregemente blir förflyttat till vår stad, även om det innebär uppenbara olägenheter för den, men vi har heller ingenting emot, om man skulle finna ett annat förlägningsområde för regementet. Men vi har accepterat förslaget, dock under vissa förutsättningar. Inom stadens jurisdiktionsområde finns utrymme för att bygga flera bostäder. Vi har även utrymme för flera industrier. Staden har under en lång följd av år varit tvungen att säga nej till en rad industrier som velat etablera sig i Södertälje. Vi har nämligen inte haft möjlighet att bygga bostäder i tillräcklig omfattning. Men det planlagda området medger en utvidgning utan vidare till en fördubbling av befolkningen.

Det är emellertid inte bara fråga om att skaffa arbetsplatser och bostäder till invånarna. Man måste också se till att det finns fritidsområden där de kan vara. Vi har med betydande uppoffringar försökt skapa sådana, och jag tror inte att det är någon lokalpatriotism när jag säger att Södertälje är en trivsamt stad, genom att vi alltid haft detta i minnet. Ett av de betydelsefullaste fritidsområdena vi har är sjön Måsaren och det naturområde som finns omkring denna. Dessvärre säger departementschefen och militären att de inte kan tillmötesgå stadens önskemål i detta fall. Dessa önskemål har varit mycket blygsamma, tycker jag, mycket hovsamt framförda, mjuka i formen men starka i sak, men de har trots detta inte blivit tillgodosedda.

När man nu tar del av statsutskottets utlåtande där utskottet behandlar bl. a. en motion som har väckts av herr Johansson i Södertälje i andra kammaren och av mig i första kammaren, så finner man med tillfredsställelse att statsutskottet sökt tillmötesgå dessa

skäligen önskemål på bästa möjliga sätt. Det är framför allt tre saker som jag vill ta vara på i statsutskottets utlåtande. Den första är det faktiska konstaterandet att markförhållandena i det planerade kasernområdet inte är sådana som man hade väntat sig utan att området kommer att förflyttas ytterligare en bit från sjön och därmed skapa möjlighet att även den delen av stranden kan bli tillgänglig för allmänheten. Den andra saken är det naturvårdsråd som kommer att inrättas och som skall ge oss möjlighet att tillgodose våra intressen ur allmän naturskyddssynpunkt, och den tredje och inte minsta saken är det förslag som utskottet lagt fram, nämligen att i den delegation som skall handlägga markförvärvets genomförande och reglering och de spörsmål som uppkommer i detta sammanhang skall ingå en kommunal representant. Utskottet förutsätter att företrädare för ortsbefolkningen skall få till stånd sådana överenskommelser med de militära myndigheterna att även befolkningens intressen skall bli tillgodosedda.

Jag vet inte om det är för optimistiskt att tro att dessa tre saker tillsammans skall ge det resultat som vi i Södertälje önskar. Helst hade jag givetvis sett att utskottet helt biträtt stadens mycket blygsamma krav. Men jag erinrar mig vad Tegnér sade:

»Därför bör den klokast skattas
som den gyllne regeln minns
att värdera vad som finns
och ej endast vad som fattas.»

Jag vill göra den tolkningen av statsutskottets utlåtande, att jag tar fasta på vad som står här och har den förhoppningen att vi i praktiken kommer att uppnå det resultat som motsvarar vad vi skrivit i vår motion.

Jag har därför, herr talman, inget annat yrkande än bifall till utskottets förslag.

Ang. markförvärv för nya förläggings- och övningsområden för Svea livgarde och Svea ingenjörregemente, m. m.

Herr HOLMBERG (h):

Herr talman! Detta utlåtande berör såvitt jag förstår två helt skilda problem. Det ena problemet som utlåtandet till 99 procent handlar om rör frågan om markförvärv för militära ändamål, för övningsfält och förläggning av Svea ingenjörregemente och Svea livgarde. Det andra problemet, som endast i förbigående tas upp, är det som ligger bakom att vi över huvud taget har detta ärende på riksdagens bord, nämligen det kommande utnyttjandet av Järvafältet för civila ändamål och framför allt för bostadsbebyggelse.

Av utskottets utlåtande framgår närmast att det inte var meningen att den sidan av ärendet skulle behandlas; att det alltså inte var meningen att vi i detta sammanhang skulle ta upp någon bostadspolitisk diskussion, och det är fullt naturligt eftersom det är inrikesministerns sak att svara för den. Det kan inte begäras att försvarsministern även i detta avseende skall ta på sig någon del av det som inrikesministern skall handlägga. Jag nödgas emellertid, herr talman, besvara kammaren med en liten utvikning i just detta avseende. Jag skall förklara orsaken här till.

För ungefär en månad sedan väckte jag en interpellation i kammaren. Där begärde jag, att inrikesministern skulle, utöver en av honom föreslagen utredning om gemensam bostadsförmedling i Stockholm, vidta åtgärder, som inte endast fördelade de befintliga lägenheterna i storstockholmsområdet utan också gjorde det möjligt att åstadkomma en reell ökning av tillgången på bostäder. Jag framhöll i denna interpellation att det var angelägnare att höja bostadsproduktionen än att åstadkomma en gemensam bostadsförmedling. Jag pekade på att det var viktigt att Järvafältet eller motsvarande område frilades för bostadsbebyggelse i snabbare takt än som givits vid handen vid de diskussioner, som fördes vid tillfället.

Herr talman! Under hand har jag nu fått veta att interpellationen inte kommer att bli besvarad under innevarande höstsession, och under nästa session är det väl inte tekniskt möjligt att lämna något svar på den. Det är klart att jag som interpellant finner detta vara mycket anmärkningsvärt. Å andra sidan vet jag, att det är regeringen som bestämmer om den över huvud vill besvara interpellationer eller enkla frågor. Man kan naturligtvis fråga sig, hur det kommer sig att min interpellation inte besvaras. Det kan ju bero på att den gäller ett för närvarande utomordentligt känsligt område för den socialdemokratiska regeringen. Bostadspolitiken och dess resultat är naturligtvis inte nämnvärt angenämt för inrikesministern att diskutera. Å andra sidan finns det, som jag nyss nämnde, ett direkt sammanhang mellan frågan om Järvafältets utrymning och bostads-situationen i Stor-Stockholm. Jag gör i anledning därav några reflexioner om bostadssituationen i direkt anknytning till både statsutskottets utlåtande och min obesvarade interpellation.

Det kan, såvitt framgår av utlåtandet, inte ha varit några rent militära eller försvarspolitiska skäl som har lett till att man nu snabbt försöker flytta verksamheten från Järvafältet till något annat ställe. Det kan inte heller ha varit några statsekonomiska skäl, som medför att man nu är beredd att satsa 65 miljoner kronor på förvärv av ny mark. Nej, herr talman, det måste ändå ha varit rent bostadspolitiska överväganden, som just nu har aktualiserat denna fråga. Det hade därför varit intressant, om inrikesminister Johansson — han befinner sig naturligtvis inte nu i kammaren — hade deltagit i denna diskussion och gett kammaren bakgrunden till att detta ärende nu ligger på riksdagens bord. Det finns nämligen en mycket mörk bakgrund, och det är bostadssituationen i storstockholmsområdet, som enligt min mening fullt

Ang. markförvärv för nya förlägnings- och övningsområden för Svea livgarde och Svea ingenjörregemente, m. m.

ut motiverar att Järvafältet nu utrymmes.

Jag har naturligtvis inte tillgång till samma siffermaterial och samma breda kunskap om Storstockholms bostadsproblem som inrikesministern har. Å andra sidan har jag tillgång till åtminstone den statistik om bostadsbristen, som kommunerna för en tid sedan — jag tror det var i början av detta år — ingav till bostadsstyrelsen och som visar att bostadsläget är katastrofalt i storstockholmsområdet. Denna statistik brukar bostadsstyrelsen en gång om året sammanställa och offentliggöra. Så har emellertid inte skett i år. Jag vet inte om detta också ingår som ett led i strävandena att förhindra att bostadsfrågorna tas upp till diskussion. En råsammanställning av grundmaterialet ger emellertid ytterst intressanta siffror vid handen.

Om man delar bostadskön i storstockholmsområdet på dels sådana sökande som saknar egen lägenhet och dels sådana som har egen lägenhet men av skilda anledningar vill ha en större, en bättre eller en barnvänligare lägenhet än de har, finner man att den senare gruppen — som utgöres av dem som har lägenhet — omfattar inte mindre än cirka 85 000 sökande. Den första gruppen, avseende sökande som saknar lägenhet, omfattade nära 60 000 sökande under den period som avslutades den 1 januari detta år. Av dessa 60 000 sökande var inte mindre än 10 000 sökande som har barn eller är gifta utan barn, alltså familjer. Denna situation för storstockholmsområdet företer påtagliga likheter med andra delar av landet. Om man tar nästa grupp, som omfattar kommuner med 30 000—100 000 invånare, finner man att motsvarande siffror är 63 000 respektive 24 000. Går man sedan över till hela landet, får man siffrorna cirka 115 000 redovisade sökande utan lägenhet och cirka 250 000 sökande som har lägenhet men vill ha en annan lägenhet.

Det är klart att denna statistik kan bli föremål för närmare analys, och ur den synpunkten hade det varit intressant, särskilt när det gäller storstockholms-siffrorna, eftersom de direkt sammanhänger med det föreliggande ärendet om Järvafältet, att få dessa siffror diskuterade, analyserade och genomgångna. Jag tror emellertid inte, herr talman, att en analys av dessa siffror — tyvärr vill jag gärna säga — förändrar tendensen, förändrar trenden, nämligen att bostadskön i Storstockholm blivit större och större år från år.

Om vi sedan går vidare till den andra sidan av bostadsfrågan, nämligen själva bostadsbyggandets omfattning, och sätter denna sak i relation till dessa siffror, finner vi att bostadsbyggandet inte alls haft den ökade omfattning i storstockholmsområdet som bostadsbristen borde ha motiverat. Det visar sig att antalet nybyggda lägenheter i Storstockholm varit praktiskt taget oförändrat i tre års tid och att den nivån — såvitt nu kan bedömas — av bostadsstyrelsen väntas bli bibehållen 1963 och 1964. Låt mig redovisa några siffror från Stockholm! De visar att 1960 färdigställdes 13 388 lägenheter, 1961 hade siffran uppgått till 13 531 lägenheter och 1962 var siffran 13 626 lägenheter. Det är alltså fråga om en ren stagnation. Tar vi som exempel antalet påbörjade lägenheter under innevarande år — vilket ju onekligen bör ge en viss ledning för hur utvecklingen blir och är på detta område, finner vi att under första halvåret påbörjades färre flerfamiljshus än under motsvarande tid 1962; drygt 7 000 lägenheter mindre satte man i gång att bygga, och det är i stort sett samma utveckling i fråga om byggandet av småhus.

Det är klart, herr talman, att ett friställande av Järvafältet för bebyggelse av fältet med nya lägenheter — både småhus och flerfamiljshus — kan innebära en viss förbättring men det blir en mycket ringa och anspråkslös förbätt-

Ang. markförvärv för nya förläggings- och övningsområden för Svea livgarde och Svea ingenjörregemente, m. m.

ring av bostadssituationen i Storstockholm. Man kan då fråga sig om inrikesministern har några andra förslag att lösa bostadsproblemet i Stockholm än förslaget att åstadkomma en gemensam bostadskö för hela storstockholmsområdet och att bebygga Järvafältet. Ser vi efter vad inrikesministern har sagt och vad han har skrivit och över huvud taget vad som har gjorts under den allra senaste tiden, ger detta inte mycket ledning för framtiden. Jag har självfallet tagit del av den utredning, som inrikesministern under den senaste tiden ständigt hänvisat till såsom den som skall klara hela bostadssituationen för hela landet. Om vi finläser direktiven för utredningen, finner vi dock att utredningen inte ger mycket ledning. I direktiven säges att det inte finns några bärande skäl för en principiell omprövning av den bostadspolitiska målsättningen — och det är en självklarhet i grövsta laget. Det är klart att det ju inte är någon som tvekar om att målsättningen är att avskaffa bostadsbristen. Målsättningen att höja bostadsstandarderna tvekar vi inte heller om, och målsättningen att hålla byggnadskostnaderna och därmed bostadskostnaderna nere är vi ständigt överens om. Men de medel, som inte lett till detta mål, är ju de som i första hand bör omprövas, och jag har åtminstone fått den uppfattningen, att denna utredning knappast kommer att leda till någon förbättring på detta område. Jag skulle vilja uttrycka det på det sättet, att den sammansättning, som inrikesministern har givit utredningen, garanterar att det inte blir några nya, friska och bättre grepp på bostadspolitiken under de närmaste åren. Situationen har nämligen blivit den att regeringens eget parlamentariska inslag i bostadsutredningen i stor utsträckning hämtas från organisationer och företag, som till varje pris vill undvika eller åtminstone söka förhindra en ändring av den nuvarande bostadspolitiken.

Herr talman! Mot denna bakgrund framstår det nu föreliggande förslaget om friställning av Järvafältet för bostadsbebyggelse såsom skäligen ömkligt. Det inger uppenbarligen inte något förtroende för framtiden för den stora grupp på kanske mellan 150 000 och 200 000 människor i storstockholmsområdet som söker bostad och kanske många gånger har sina barn utackorderade och familjen splittrad på grund av bostadsbristen. Å andra sidan är det naturligtvis en tröst att vi nu får tillfälle att åtminstone göra någon bebyggelse på Järvafältet. Den trösten bör vi ju taga vara på, och detta är för mig ett tillräckligt skäl för att yrka bifall till föreliggande utskottsförslag.

Herr andre vice talmannen **IVAR JOHANSSON** (cp):

Herr talman! Då det från de föregående talarnas sida inte riktats några invändningar mot statsutskottets behandling av det här föreliggande ärendet eller de ställningstaganden som utskottet har kommit fram till, så finns det givetvis från min sida ingen anledning att ta upp någon debatt i detta ärende. Jag kan således inskränka mig till att yrka bifall till utskottets hemställan. Därutöver skulle jag kunna instämma i de föregående talarnas förhoppningar om att man vid de förhandlingar som framöver kommer till stånd mellan företrädare för ortsbefolkningen och de militära myndigheterna skall uppnå så goda resultat som möjligt och att berättigade intressen så långt det går tillgodoses. De erfarenheter vi haft tidigare från dylika förhandlingar jävar inte förhoppningen att det skall bli möjligt också i detta speciella fall.

Jag ber således, herr talman, att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr **PALM** (s):

Herr talman! Det kanske kan synas en smula förmätet av mig, som kom-

Ang. markförvärv för nya förläggings- och övningsområden för Svea livgarde och Svea ingenjörregemente, m. m.

mer från en av de ganska många kommuner som är berörda av Järvafältets friställning, att på alla dessa kommuners vägnar vilja framföra ett tack till försvarsministern för det kraftfulla sätt, på vilket han åstadkommit en lösning av denna fråga. Jag hade inte tänkt göra det i detta sammanhang. Det förefaller oss så självklart ändå att tillfredsställelsen är stor inom dessa områden över den lösning som frågan har fått. Jag tar ändå till orda därför att förslaget mötts av denna sötsura kommentar av herr Holmberg, och jag tyckte det var på sin plats att få detta markerat.

Herr Holmberg säger att det är ett mycket känsligt område man rör sig på, då man talar om bostadspolitiken i Storstockholm. Han nämnde att det finns en mycket mörk bakgrund till den bostadssituation vi har och läste upp en hel del siffror för att markera det problem som här skulle finnas.

Jag vill inte förlänga diskussionen så särdeles mycket men skulle ändå vilja komplettera herr Holmbergs siffror med några som han inte drog upp, nämligen om den mycket ojämna bostadsproduktion som kommunerna står för i dessa områden. Det visar sig att det 1957 producerades sammanlagt i hela Storstockholm mellan 11 000 och 12 000 lägenheter. Bland dessa kommuner har vi två högerstyrda kommuner, som ligger i den absoluta botten när det gäller att producera bostäder. Djursholm mötte vi i TV-rutan helt nyligen, då vi fick interiörer från den kommunalpolitik som bedrivs där borta. Medan man producerade närmare 12 000 lägenheter i Storstockholm 1957, orkade Djursholm med att producera 58 och Stocksund 8. Året efter producerades i Storstockholmsområdet mellan 12 000 och 13 000 lägenheter. Djursholm orkade med 8 lägenheter och Stocksund en lägenhet. När vi kommer fram till 1959 var bostadsproduktionen i Storstockholm drygt 13 000 lägenhe-

ter. Djursholm producerade 18 lägenheter och det likaså högerstyrda Stocksund 5 lägenheter. 1960 var produktionssiffran 13 700 i hela Storstockholm. Djursholm hade kommit upp i 123 lägenheter och Stocksund i 34, men det var en engångsprestation för Djursholm. Året efter sjönk man ned till en årsproduktion av 40 lägenheter i Djursholm och 32 i Stocksund. Under denna femårsperiod producerades drygt 64 000 lägenheter i Storstockholm. Djursholm kom upp till 247 och Stocksund till 80 under dessa fem år. Dessa siffror hör hemma i bilden när man tar till så kraftigt som herr Holmberg gjorde alldeles nyligen, när han talade om de problem vi har på bostadsbyggandets område.

Vad skälet kan vara till att man håller igen och över huvud taget inte kommer sig för att producera fler bostäder i dessa högerstyrda kommuner kan man ha vissa funderingar om. Att det finns ett bostadsbehov där är bevisat, ty i början av 1963 hade Djursholm 477 bostadssökande och Stocksund 595. Med denna bakgrund borde man inte ta munnen riktigt så full, herr Holmberg, när man ställer sig upp för att mästra regeringen i de bostadspolitiska sammanhangen. Jag skulle vilja rekommendera högerpartiets nyblivne partisekreterare att göra en avstickare ut till de där kommunerna, där han kan tala med sina partivänner om att rycka upp sig i dessa stycken.

Nu pågår en del andra initiativ utöver friställandet av Järvafältet för ett kraftfullt bostadsbyggande i syfte att klara upp bostadsköerna. Jag vill fästa uppmärksamheten på ett par intressanta utredningar, som väl så småningom kommer att ta sig uttryck i propositioner, dels en utredning som tillsatts om statligt stöd för en aktivare markpolitik för att möjliggöra för kommunerna att skaffa mark för bostadsbyggande, dels också en utredning om att förhindra oförtjänta jordvärdestegring-

Ang. markförvärv för nya förläggings- och övningsområden för Svea livgarde och Svea ingenjörregemente, m. m.

ar. Detta är frågor som intresserar oss mycket här i storstockholmsområdet, där vi vet hur oerhört krångligt och besvärligt det har varit att komma över mark, inte minst mark som måste saneras, för att åstadkomma erforderligt bostadsbyggande. Det skall bli mycket intressant att se herr Holmbergs ställningstagande, när detta utredningsmaterial tagit sig uttryck i propositioner som lagts fram på riksdagens bord. Vi hoppas att herr Holmberg kommer att hjälpa till att också i de styckena möjliggöra det bostadsbyggande som är så nödvändigt i dessa områden.

Herr HOLMBERG (h) kort genmäle:

Herr talman! Jag fick det intrycket, att herr Palm inte ansåg att problemet var så stort här i Stockholm för de bostadssökande. Han talade till och med om problem som här »skulle finnas.»

Jag tror detta är en alldeles felaktig utgångspunkt. Situationen är den, att vi har en katastrofal bostadsbrist i storstockholmsområdet, och jag tror inte att man kan komma förbi den genom att peka på att bostadsproduktionen i vissa kommuner inte har varit lika stor som i vissa andra kommuner.

Bostadsproduktionens storlek måste också rimligtvis avvägas mot bakgrunden av hur stor bristen är i varje kommun. Tar vi Djursholm som exempel, är det riktigt som herr Palm säger, att vi där hade totalt 477 sökande, men jämför man med Huddinge, finner man att antalet bostadssökande där var 3 516, och Solna hade 12 874 sökande. Rimligtvis bör ju då också bostadsproduktionen vara större där än i kommuner med färre sökande.

Man kan inte komma ifrån att statsmakterna och de stora kommunerna har ansvar på detta område genom att dels hänvisa till några mindre kommuner i storstockholmsområdet och deras bostadspolitik och dels helt maktlöst hänvisa till att en del utredningar är till-

sätta, vars resultat vi troligtvis får vänta på åtskilliga år.

Herr PALM (s) kort genmäle:

Herr talman! Det klagas ofta från oppositionens sida över att man inte har möjlighet att ge uttryck för den politik på det praktiska planet som man innerst inne önskar, men här finns nu två högerstyrda kommunala enheter, där man har möjlighet att driva ett helt annat slags politik än vad man kanske gör i de övriga förortskommunerna. Därför har det fallit sig naturligt för mig, framför allt med hänsyn till att herr Holmberg betraktar denna situation såsom ynkelig eller ömklig — eller hur han uttryckte sig — att föreslå att han gör en avstickare till dessa kommuner i nordöstra delen av Storstockholm och talar med sina partivänner där, som sitter inne med makten, om att de bör göra någonting åt situationen.

Herr HOLMBERG (h) kort genmäle:

Herr talman! Det hade varit lämpligt att herr Palm hade redovisat denna statistik med uppdelning på flerfamiljshus och småhus. Hade man studerat statistiken över småhusen, hade man funnit att just de av herr Palm åberopade kommunerna har satsat mer på småhus än på de redovisade flerfamiljshusen.

Herr ÅKERLUND (h):

Herr talman! De exempel som herr Palm har tagit rörande två högerstyrda kommuner i Stockholms län visar en viss obekantskap med förhållandena på platsen. I ett typiskt villasamhälle som Stocksund torde det för närvarande över huvud taget inte kunna uppbringas en tomt för bebyggelse.

För Djursholm är situationen något bättre i så måtto att där alltså torde finnas en del tomtmark till förfogande.

Ang. markförvärv för nya förlägnings- och övningsområden för Svea livgarde och Svea ingenjörregemente, m. m.

I Djursholm pågår för närvarande ett ganska betydande byggande, även om det naturligtvis är litet i förhållande till det som byggs i stora befolkningscentra som Sollentuna, Stockholms stad etc., men något verkligt betydande bidrag till lösningen av bostadsproblemet i Storstockholm kan naturligtvis inte ett så litet samhälle som Djursholm lämna.

Eftersom denna fråga har tagits upp har jag anledning att säga något om min egen hemstad, Lidingö. Där befinner vi oss ju i det läget, att vi än så länge har större möjligheter att bygga, och vi gör också så gott vi kan på den punkten. För att belysa detta vill jag nämna några siffror. 1961 färdigställdes i Lidingö totalt 656 lägenheter, 1962 färdigställdes 496 och 1963 under första halvåret — det är för den tiden vi har statistik — 281 lägenheter.

Men, herr talman, det var inte för att säga detta som jag begärde ordet, utan det var kanske för något mera vittsyftande synpunkter. Jag vill här ytterligare komplettera något av det som anförts av herr Holmberg och tangerats av herr Palm. Det är en del material rörande läget för de bostadssökande i stockholmsområdet som man bör se på, nämligen på så sätt att man gör en jämförelse mellan å ena sidan förhållandena i Stockholms stad och å andra sidan de 17 förortskommuner runt om huvudstaden som här är särskilt berörda. En kommun, Märsta, får jag lämna utanför jämförelsen på grund av att det saknas tillgänglig statistik.

Antalet bostadssökande i Stockholms stad utgjorde i början av år 1963 enligt en just i dagarna färdigställd statistik från Stockholms förorters samarbetsnämnd 103 690. Därav saknade 43 120 egen lägenhet. Särskilt allvarligt finner jag det vara att 6 980 av dessa bostadssökande utgjordes av familjer, varav ett stort antal med minderåriga barn. Jag tycker också det är anmärkningsvärt att av en totalbefolkning i Stockholms

stad på 800 000 människor inte mindre än en åttodel står i bostadskö.

Inför funderingarna — och såvitt jag kan förstå rätt avancerade sådana — på en utbyggd bostadsförmedling, eventuellt en obligatorisk förmedling för hela storstockholmsområdet, är det angeläget att få en vederhäftig jämförelse mellan läget i Stockholms stad å ena sidan och läget i de 17 förortskommunerna å den andra.

Jag tillåter mig då först anföra några totalsiffror. I början av detta år var enligt den nyss återopade statistiken det totala antalet bostadssökande i Storstockholm 147 883, varav alltså 44 193 återfanns i de 17 förortskommunerna. Då de sistnämnda hade en totalbefolkning av cirka 350 000 invånare, betyder detta att 12,7 procent av dessa människor söker bostad. Därtill kommer naturligtvis en del som kommer utifrån. För Stockholms stad är motsvarande procentsiffra 12,9. Den slutsats man kan dra av detta är alltså att läget är nästan identiskt lika besvärligt i förorterna som i Stockholms stad.

Totala antalet av dem som saknade egen lägenhet utgjorde 60 650 i storstockholmsområdet. Härav återfanns 17 530 inom förortskommunerna. Den procentuella andelen av de bostadssökande inom dessa kommuner var 39,3 procent. För Stockholms stad var motsvarande procentsiffra 41,6, alltså även i detta fall nästan precis samma situation.

Även om det kanske inte kan intressera kammarens ledamöter i högre grad i detta stora och riksomfattande sammanhang annat än som en exemplifikation, vågar jag säga ett par ord ytterligare om situationen i min egen hemstad, Lidingö.

Antalet bostadssökande var där vid årets början 4 390, varav 2 094 saknade egen lägenhet. I procent av befolkningen utgjorde detta 13,7 respektive 47,3, d. v. s. i båda fallen var och är i denna dag situationen svårare för oss än för

Ang. riktlinjer för fortsatt utbyggnad av Stockholms stad med dess 12,9 och 39,3 procent. Vi saknar emellertid samma propagandistiska möjligheter att slå på trumman för vår sak som den stora och mäktiga Stockholms stad äger. Detta säger jag inte för att provocera en motsatsställning mot Stockholms stad, utan för att visa, hur beroende vi i grannkommunerna är av Stockholms åtgöranden. Vad vi måste framhålla är dock att vi inte bostadsförmedlingsvägen kan nämnvärt bidra till att lösa Stockholms problem, när vi själva sitter upp över öronen i precis samma problem. Jag tror att en opartisk utredning av Storstockholms bostadsfråga kommer att göra oss alla i Storstockholm den tjänsten att klarlägga förhållandena som de verkligen är. Min tro är att en sådan utredning kommer att frita förorterna i Stockholms län från anklagelser, som är så vanliga i olika sammanhang, att de inte gör allt på vad dem ankommer för att skaffa fram bostäder.

Det är påtagligt att bostadsbristen i landet i sin helhet i eminent grad är en fråga om bristen i första hand i Stockholmsregionen, men därtill kommer också Göteborgs- och Malmöregionerna. Detta är emellertid en sak, varpå bote-medlen är att söka i statsmakternas politik, och på den frågan skall jag inte gå in närmare nu.

Efter härmed slutad överläggning bifölls vad utskottet i förevarande utlåtande hemställt.

Ang. riktlinjer för fortsatt utbyggnad av universitets- och högskoleväsendet, m. m.

Föredrogs ånyo statsutskottets utlåtande nr 212, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående riktlinjer för fortsatt utbyggnad av universitets- och högskoleväsendet m. m. jämte i ämnet väckta motioner.

I propositionen nr 172 hade Kungl. Maj:t, under åberopande av bilagt ut-

drag av statsrådsprotokollet över ecklesiastikärenden för den 11 oktober 1963, föreslagit riksdagen att dels godkänna av departementschefen förordade riktlinjer för fortsatt utbyggnad av universitets- och högskoleväsendet m. m. fram till omkring år 1970, dels ock godkänna av departementschefen förordade riktlinjer för statligt stöd m. m. till studentkärlokaler.

I samband härmed hade utskottet till behandling förehått

dels två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herrar *Torsten Andersson* och *Thorsten Larsson* (I: 321) samt den andra inom andra kammaren av herrar *Eliasson* i Sundborn och *Larsson* i Hedenäset (II: 378), i vilka hemställts, att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t anhänga, att frågan om den akademiska undervisningens lämpliga lokalisering snarast måtte utredas, att därvid frågan om en snabbare utbyggnad av universitetet i Umeå, upprättandet av ett sjätte universitet i Mellansverige och inrättandet av ännu en teknisk högskola särskilt måtte uppmärksammas, samt att förslag i ärendet snarast måtte föreläggas riksdagen,

dels två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herr *Lundström m. fl.* (I: 330) och den andra inom andra kammaren av herr *Ohlin m. fl.* (II: 388), i vilka anhållits, såvitt nu vore i fråga, att riksdagen måtte 1. fatta principbeslut om en ny medicinsk högskola för i första hand klinisk undervisning och forskning med förläggning förslagsvis i Linköping—Norrköping eller Örebro samt om omedelbar planläggning av ytterligare en sådan högskola och uppdraga åt Kungl. Maj:t att igångsätta och snarast möjligt slutföra förhandlingar med vederbörande sjukvårdshuvudmän; 2. i skrivelse till Kungl. Maj:t understryka nödvändigheten av att förberedelsearbetet för den tidigare beslutade tandläkarhögskolan i Göteborg påskyndades, så att förslag i

Ang. riktlinjer för fortsatt utbyggnad av universitets- och högskoleväsendet, m. m. ärendet kunde föreläggas innevarande års höstriksdag; 3. i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, att ny prognos beträffande behovet av tandläkare måtte uppräntas i anslutning till pågående utredning om allmän tandvårdsförsäkring; samt 4. i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, att frågan om inrättande av en professur i geriatrik måtte upptagas till utredning,

dels två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herrar *Hilding* och *Nyman* (I: 481) samt den andra inom andra kammaren av herrar *Helén* och *Enskog* (II: 580), i vilka föreslagits, att riksdagen skulle besluta att i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa, att regeringen efter övervägande av bland annat de synpunkter, som framförts i motionerna, måtte upptaga direkta förhandlingar med näringslivet i syfte att öka tillgången på arbetskraft med högre teknisk och ekonomisk utbildning,

dels två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herrar *Torsten Andersson* och *Harald Pettersson* (I: 555) samt den andra inom andra kammaren av herr *Börjesson* i Falköping *m. fl.* (II: 677), vari yrkats, såvitt nu vore i fråga, att riksdagen hos Kungl. Maj:t skulle anhålla om åtgärder för skyndsamt ökning av utbildningskapaciteten vid avdelningen för lantmäteri vid tekniska högskolan i Stockholm,

dels två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herrar *Torsten Andersson* och *Thorsten Larsson* (I: 796) samt den andra inom andra kammaren av herr *Eliasson* i Sundborn *m. fl.* (II: 962), i vilka hemställts, att riksdagen vid sin behandling av proposition nr 172 i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte anhålla, a) att direktiven till 1963 års universitets- och högskolekommitté måtte kompletteras så, att kommittén hade att beakta även utvecklingen efter 1970-talets början och alla faktorer i övrigt, som påverkade bedömningen av de akademiska läro-

sätenas lokalisering m. m., b) att arbetet inom 1963 års universitets- och högskolekommitté såvitt gällde den medicinska utbildningen måtte gälla flera alternativ i fråga om utbildningskapacitetens omfattning, varav det lägsta alternativet måtte svara mot ecklesiastikdepartementets prognos- och planeringsgrupps, den s. k. P-gruppen, beräkningar, c) att P-gruppens förslag att bostadsstyrelsen i samråd med byggnadsstyrelsen och vederbörande bostadsbyggnadsorgan skulle utarbeta långsiktplan för studentbostadsproduktionen måtte genomföras snarast möjligt,

dels två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herr *Edström m. fl.* (I: 797) samt den andra inom andra kammaren av herrar *Källstad* och *Tobé* (II: 964), i vilka anhållits, att riksdagen vid behandlingen av Kungl. Maj:ts proposition nr 172 måtte besluta om sådant statligt stöd till studentkårlokaler att staten, där så prövades lämpligt vid kommande utbyggnad av universitetsväsendet, även helt svarade för inrättande och drift av uppehållslokaler för läroanstaltens anställda och elever enligt de riktlinjer som i motionerna anförts,

dels två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herr *Hilding m. fl.* (I: 798) och den andra inom andra kammaren av herr *Tobé m. fl.* (II: 968), i vilka föreslagits, att riksdagen skulle besluta, att lokaler avsedda för gymnastik och idrott skulle jämföras med övriga lokalkategorier vid beräkning av låneunderlaget för studentkårlokaler,

dels två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av fröken *Ljungberg* och herr *Kaijser* (I: 799) samt den andra inom andra kammaren av herr *Nordstrandh m. fl.* (II: 966), i vilka hemställts, att riksdagen måtte A. besluta, 1) att Göteborgs universitet och/eller Umeå universitet skulle utbyggas med juridisk fakultet, 2) att beträffande de teologiska fakulteterna

Ang. riktlinjer för fortsatt utbyggnad av universitets- och högskoleväsendet, m. m. skulle införas ett system motsvarande de filosofiska fakulteternas automatik beträffande tilldelning av lärarkrafter, 3) att teologiska översiktsskurser skulle anordnas inom de filosofiska fakulteterna i Göteborg och Umeå, 4) att den planerade tandläkarutbildningen i Göteborg skulle dimensioneras så, att odontologisk forskning möjliggjordes; B. uttala, 1) att yrkesvägledningens resurser borde kraftigt utbyggas genom ökad yrkesvals-läro-utbildning, 2) att prognos-verksamheten snarast borde förstärkas och läggas till grund för den fortsatta utbyggnaden av universitets- och högskoleorganisationen, 3) att de fria fakulteternas behov av såväl lokal- som personalmässiga undervisningsresurser borde tillgodoses, 4) att utbildningskapaciteten beträffande förskollärare borde ökas, 5) att det nordiska samarbetet och samordningen beträffande högre undervisning och forskning borde utbyggas och intensifieras; samt C. i övrigt godkänna de riktlinjer för fortsatt utbyggnad av universitets- och högskoleväsendet, vilka förordats i motionerna,

dels två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herr *Lundström m. fl.* (I: 800) och den andra inom andra kammaren av herr *Ohlin m. fl.* (II: 967), i vilka anhållits, att riksdagen vid behandlingen av Kungl. Maj:ts proposition nr 172 måtte 1. i skrivelse till Kungl. Maj:t begära, a) att frågan om ett särskilt föredragande statsråd för vetenskaplig forskning, högre undervisning och övriga kulturfrågor måtte upptagas till behandling i samband med pågående översyn av departementsindelningen, b) förslag till 1964 års vårriksdag om fastställande av tidpunkt och plats för ett sjätte universitet, c) förslag till 1964 års vårriksdag om konkret utformning av ny tandläkarhögskola i Göteborg; samt 2. uttala, att den aktuella målsättningen för kommande statliga anslag till vetenskaplig forskning — exklusive atom- och försvarsforskning — borde vara en för-

dubbling under närmaste femårsperiod av statens bidrag för detta ändamål,

dels två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herrar *Åkesson* och *Hilding* (I: 801) samt den andra inom andra kammaren av herr *Hamrin* i Kalmar *m. fl.* (II: 963), i vilka föreslagits, att riksdagen vid sin behandling av Kungl. Maj:ts proposition nr 172 skulle i skrivelse till Kungl. Maj:t begära förslag till 1964 års vårriksdag om en betydande intagningsökning vid avdelningen för lantmäteri inom tekniska högskolan i Stockholm från och med höstterminen 1964,

dels ock en inom andra kammaren av herr *Källstad m. fl.* väckt motion (II: 965).

Utskottet hade i det nu ifrågavarande utlåtandet på återopade grunder hemställt,

1. att motionerna I: 321 och II: 378 samt I: 796 och II: 962, samtliga motioner i vad de avsåge den akademiska undervisningens lokalisering m. m., icke måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda;

2. att motionerna I: 321 och II: 378 samt I: 800 och II: 967, samtliga motioner i vad de avsåge ett sjätte universitet, icke måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda;

3. att motionerna I: 321 och II: 378, i vad de avsåge ytterligare en teknisk högskola, icke måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda;

4. att motionerna I: 330 och II: 388, i vad de avsåge en ny medicinsk högskola, icke måtte av riksdagen bifallas;

5. att motionerna I: 330 och II: 388 samt I: 800 och II: 967, samtliga motioner i vad de avsåge tandläkarhögskolan i Göteborg, icke måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda;

6. att motionerna I: 330 och II: 388, i vad de avsåge ny prognos beträffande behovet av tandläkare, icke måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda;

7. att motionerna I: 330 och II: 388, i vad de avsåge inrättande av en profes-

Ang. riktlinjer för fortsatt utbyggnad av universitets- och högskoleväsendet, m. m. sur i geriatrik, icke måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda;

8. att motionerna I: 481 och II: 580 icke måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda;

9. att motionerna I: 555 och II: 677, i vad de avsåge ökning av utbildningskapaciteten vid avdelningen för lantmäteri vid tekniska högskolan i Stockholm, samt motionerna I: 801 och II: 963 icke måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda;

10. att motionerna I: 796 och II: 962, i vad de avsåge arbetet inom 1963 års universitets- och högskolekommitté beträffande flera alternativ för den medicinska utbildningen, icke måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda;

11. att motionerna I: 796 och II: 962, i vad de avsåge studentbostadsproduktionen, icke måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda;

12. att motionerna I: 797 och II: 964 icke måtte av riksdagen bifallas;

13. att motionerna I: 798 och II: 968 icke måtte av riksdagen bifallas;

14. att motionerna I: 799 och II: 966, i vad de avsåge juridisk fakultet vid universitetet i Göteborg och/eller vid universitetet i Umeå, icke måtte av riksdagen bifallas;

15. att motionerna I: 799 och II: 966 och II: 965, samtliga motioner i vad de avsåge automatisk tilldelning av lärarkrafter vid de teologiska fakulteterna, icke måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda;

16. att motionen II: 965, i vad den avsåge upprustning av den religionsvetenskapliga undervisningen och forskningen, icke måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda;

17. att motionerna I: 799 och II: 966, i vad de avsåge teologiska översiktscurser, icke måtte av riksdagen bifallas;

18. att riksdagen måtte, i anledning av motionerna I: 799 och II: 966, i vad de avsåge dimensionering av den planerade tandläkarutbildningen i Göteborg så att odontologisk forskning möjliggjordes, i skrivelse till Kungl. Maj:t giva

till känna vad utskottet i utlåtandet anfört;

19. att riksdagen måtte, i anledning av motionerna I: 799 och II: 966, i vad de avsåge yrkesvalsutbildningen, i skrivelse till Kungl. Maj:t giva till känna vad utskottet i utlåtandet anfört;

20. att motionerna I: 799 och II: 966, i vad de avsåge förstärkning av prognosverksamheten, icke måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda;

21. att motionerna I: 799 och II: 966, i vad de avsåge de fria fakulteternas behov av undervisningsresurser, icke måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda;

22. att motionerna I: 799 och II: 966, i vad de avsåge utbildningskapaciteten beträffande forskollärare, icke måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda;

23. att motionerna I: 799 och II: 966, i vad de avsåge det nordiska samarbetet och samordningen, icke måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda;

24. att motionerna I: 800 och II: 967, i vad de avsåge frågan om ett särskilt föredragande statsråd för vetenskaplig forskning, högre undervisning och övriga kulturfrågor, icke måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda;

25. att motionerna I: 800 och II: 967, i vad de avsåge målsättningen för anslag till vetenskaplig forskning, icke måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda;

26. att riksdagen måtte — med hänvisning till vad utskottet i utlåtandet anfört — godkänna av departementschefen förordade riktlinjer för fortsatt utbyggnad av universitets- och högskoleväsendet m. m. fram till omkring år 1970;

27. att riksdagen måtte — med hänvisning till vad utskottet i utlåtandet anfört — godkänna av departementschefen förordade riktlinjer för statligt stöd m. m. till studentkärlokaler.

Reservationer hade avgivits

1) beträffande den högre undervisningens lokalisering, ett sjätte universi-

Ang. riktlinjer för fortsatt utbyggnad av tet samt ytterligare teknisk och medicinsk högskola

a) av herrar *Ivar Johansson, Axel Johannes Andersson, Per Jacobsson, Källqvist, Eric Carlsson* och *Ståhl*, fröken *Elmén*, samt herrar *Larsson* i Hedenäset, *Andersson* i Knäred och *Löfroth*, vilka ansett, att utskottets yttrande bort i viss angiven del hava den lydelse, reservationen visade, samt att utskottet bort under 1—4 hemställa,

1. att riksdagen måtte, i anledning av motionerna I: 321 och II: 378 samt I: 796 och II: 962, samtliga motioner såvitt nu vore i fråga, i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, att särskilda sakkunniga måtte tillkallas för långsiktig planering av den högre undervisningens jämte därmed sammanhängande forsknings lokalisering m. m. i enlighet med vad reservanterna anfört;

2. att riksdagen måtte, i anledning av motionerna I: 321 och II: 378 samt I: 800 och II: 967, samtliga motioner i vad de avsåge ett sjätte universitet, i skrivelse till Kungl. Maj:t giva till känna vad reservanterna anfört;

3. att riksdagen måtte, i anledning av motionerna I: 321 och II: 378, i vad de avsåge ytterligare en teknisk högskola, i skrivelse till Kungl. Maj:t giva till känna vad reservanterna anfört;

4. att riksdagen måtte, i anledning av motionerna I: 330 och II: 388, i vad de avsåge en ny medicinsk högskola, i skrivelse till Kungl. Maj:t giva till känna vad reservanterna anfört;

b) av fröken *Ljungberg*, som likväl ej antytt sin åsikt;

c) av herr *Staxäng*, utan angiven mening;

d) av herr *Nilsson* i Göingegården, likaledes utan angiven mening;

2) av herrar *Axel Johannes Andersson, Per Jacobsson* och *Källqvist*, fröken *Ljungberg*, herrar *Per Petersson, Staxäng* och *Ståhl*, fröken *Elmén* samt herrar *Nilsson* i Göingegården och *Löfroth*, vilka ansett, att utskottets yttrande bort

universitets- och högskoleväsendet, m. m. i viss del hava den lydelse, som i reservationen angivits, samt att utskottet bort under 5 och 6 hemställa,

5. att riksdagen måtte, i anledning av motionerna I: 330 och II: 388 samt med bifall till motionerna I: 800 och II: 967, samtliga motioner såvitt nu vore i fråga, i skrivelse till Kungl. Maj:t begära förslag till 1964 års vårriksdag om konkret utformning av en ny tandläkarhögskola i Göteborg;

6. att riksdagen måtte, med bifall till motionerna I: 330 och II: 388, såvitt nu vore i fråga, i skrivelse till Kungl. Maj:t begära, att ny prognos beträffande behovet av tandläkare måtte upprättas i anslutning till pågående utredning om allmän tandvårdsförsäkring;

3) av herrar *Axel Johannes Andersson, Per Jacobsson* och *Källqvist*, fröken *Ljungberg*, herrar *Per Petersson, Staxäng* och *Ståhl*, fröken *Elmén* samt herrar *Nilsson* i Göingegården och *Löfroth*, vilka ansett, att utskottets yttrande bort i viss del erhålla den avfattning, reservationen visade, samt att utskottet bort under 7 hemställa, att riksdagen måtte med bifall till motionerna I: 330 och II: 388, såvitt nu vore i fråga, i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, att frågan om inrättande av en professor i geriatrik måtte upptagas till utredning;

4) av herrar *Ivar Johansson, Axel Johannes Andersson, Per Jacobsson* och *Källqvist*, fröken *Ljungberg*, herrar *Per Petersson, Eric Carlsson, Staxäng* och *Ståhl*, fröken *Elmén* samt herrar *Nilsson* i Göingegården, *Larsson* i Hedenäset, *Andersson* i Knäred och *Löfroth*, vilka ansett, att utskottets yttrande bort i viss del lyda så, som i denna reservation angivits, samt att utskottet bort under 9 hemställa, att riksdagen måtte, i anledning av motionerna I: 555 och II: 677, såvitt nu vore i fråga, samt med bifall till motionerna I: 801 och II: 963, i skrivelse till Kungl. Maj:t begära förslag till 1964 års vårriksdag om en betydande intagningsökning vid avdelningen för lantmåteri inom tekniska högskolan

Ang. riktlinjer för fortsatt utbyggnad av universitets- och högskoleväsendet, m. m. i Stockholm från och med höstterminen 1964;

5) av herrar *Ivar Johansson, Axel Johannes Andersson, Per Jacobsson, Källqvist, Eric Carlsson* och *Ståhl*, fröken *Elmén* samt herrar *Larsson* i Hedenäset, *Andersson* i Knäred och *Löfroth*, vilka ansett, att utskottets yttrande bort i viss angiven del hava den ändrade lydelse, denna reservation visade, samt att utskottet bort under 10 hemställa, att riksdagen måtte, i anledning av motionerna I: 796 och II: 962, såvitt nu vore i fråga, i skrivelse till Kungl. Maj:t giva till känna vad reservanternas anfört;

6) av herrar *Ivar Johansson, Axel Johannes Andersson, Per Jacobsson, Källqvist, Eric Carlsson* och *Ståhl*, fröken *Elmén* samt herrar *Larsson* i Hedenäset, *Andersson* i Knäred och *Löfroth*, vilka ansett, att utskottets yttrande bort i viss del erhålla den lydelse, som i reservationen angivits, samt att utskottet bort under 11 hemställa, att riksdagen måtte, med bifall till motionerna I: 796 och II: 962, såvitt nu vore i fråga, i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, att P-gruppens förslag att bostadsstyrelsen i samråd med byggnadsstyrelsen och vederbörande bostadsbyggnadsorgan skulle utarbeta långsiktsplan för studentbostadsproduktionen måtte genomföras snarast möjligt;

7) av herrar *Axel Johannes Andersson, Per Jacobsson* och *Källqvist*, fröken *Elmén* samt herr *Löfroth*, vilka ansett, att utskottets yttrande bort i viss angiven del erhålla den avfattning, reservationen visade, samt att utskottet bort under 12 och 13 hemställa,

12. att riksdagen måtte, med bifall till motionerna I: 797 och II: 964, besluta om sådant stöd till studentkårlokaler, att staten, där så prövades lämpligt vid kommande utbyggnad av universitetsväsendet, även helt svarade för inrättande och drift av uppehållslokaler för läroanstaltens anställda och elever

enligt av reservanternas förordade riktlinjer;

13. att riksdagen måtte, med bifall till motionerna I: 798 och II: 968, besluta, att lokaler avsedda för gymnastik och idrott skulle jämföras med övriga lokalkategorier vid beräkning av låneunderlaget för studentkårlokaler;

8) av fröken *Ljungberg* samt herrar *Per Petersson, Staxäng* och *Nilsson* i Göingegården, vilka ansett, att utskottets yttrande bort i viss del lyda så, som denna reservation visade, samt att utskottet bort under 14 hemställa, att riksdagen måtte, i anledning av motionerna I: 799 och II: 966, såvitt nu vore i fråga, i skrivelse till Kungl. Maj:t uttala, att nya juridiska fakulteter snarast borde inrättas vid universiteten i Göteborg och Umeå;

9) av herrar *Axel Johannes Andersson, Per Jacobsson, Källqvist* och *Ståhl*, fröken *Elmén* samt herr *Löfroth*, vilka ansett, att utskottets yttrande i viss del bort hava den ändrade lydelse, som i reservationen angivits, samt att utskottet bort under 24 och 25 hemställa,

24. att riksdagen måtte, med bifall till motionerna I: 800 och II: 967, såvitt nu vore i fråga, i skrivelse till Kungl. Maj:t begära, att frågan om ett särskilt föredragande statsråd för vetenskaplig forskning, högre undervisning och övriga kulturfrågor måtte upptagas till behandling i samband med översyn av departementsindelningen;

25. att riksdagen måtte, med bifall till motionerna I: 800 och II: 967, såvitt nu vore i fråga, uttala, att den aktuella målsättningen för kommande statliga anslag till vetenskaplig forskning, exklusive atom- och försvarsforskning, borde vara en fördubbling under närmaste femårsperiod av statens bidrag för detta ändamål.

Herr statsrådet EDENMAN:

Herr talman! Med hänsyn till att det är en principproposition, som kommer att diskuteras i kammaren, och likaså

Ang. riktlinjer för fortsatt utbyggnad av universitets- och högskoleväsendet, m. m. med hänsyn till att flera av de reservationer, som är knutna till utskottsutlåtandet, är av den arten att vi får tillfälle att återkomma till dem under vårriksdagen, har jag tagit mig friheten att inleda denna debatt.

Jag vill först peka på en självklarhet, nämligen att ju mer vi bygger ut skolväsendet, desto större blir rekryteringsunderlaget för universitet, högskolor och andra postgymnasiala utbildningslinjer. Gymnasiexpansionen har varit och är alltså oerhört stark. För att ta några siffror ur propositionen: 1951—1955 avlades drygt 33 000 studentexamina, varav 26 000 vid allmänna gymnasier. Åren 1956—1960 hade antalet stigit till 49 000, varav 39 000 vid allmänna gymnasier. Innevarande femårsperiod, d. v. s. 1961—1965, kommer antalet studentexamina att stiga till inte mindre än 90 000, varav mer än 70 000 vid allmänna gymnasier. Vi vet ingenting säkert om studentexamen efter 1965, men prognosmakarna — jag kommer att använda det uttrycket i fortsättningen — räknar med storleksordningen 125 000.

Samtidigt med att rekryteringsunderlaget till högre utbildning således ökat och alltså ökar är intresset bland dem som lämnar gymnasierna mycket stort för att fortsätta utbildningen. Detta har flera orsaker. Den närmast liggande anledningen är att vår hittillsvarande gymnasieutbildning vid allmänt gymnasium är sådan till sitt innehåll, att den nyblivne studenten inte känner sig färdigutbildad för yrkeslivet, trots minst 12 års skolgång, helt enkelt därför att han eller hon inte fått någon form av yrkesutbildning i skolan.

Som kammaren väl vet är hela vår gymnasiepolitik just nu under omprövning, men vad som än kommer ut av den prövningen kan vi inför dagens problem, d. v. s. den högre utbildningens expansion under återstoden av 1960-talet, konstatera att de som kommer att ta studentexamen under detta

årtionde i överväldigande majoritet kommer att ha sin gymnasiala utbildning enligt nu gällande gymnasiestruktur. Därför måste vi förutsätta att 1960-talets ungdomar liksom 1950-talets i mycket hög grad kommer att vara inriktade på att fortsätta sin utbildning efter avlagd studentexamen. Den fortgående välståndsstegringen under återstoden av detta årtionde kommer därvid givetvis att innebära, att det i dag dokumenterade intresset för fortsatt utbildning säkerligen inte kommer att minska utan snarare tvärtom.

Det växande intresset för lång utbildning sammanhänger givetvis också i hög grad med den bild av den framtida efterfrågan på arbetskraft med lång utbildning som framträder i den rad av studier på detta område som i dag föreligger. Inom arbetsmarknadsstyrelsens prognosinstitut och inom en rad kommittéer har man de senaste åren utarbetat långsiktiga behovsprognoser för skilda yrken och utbildningsvägar. Dessa prognoser visar att tidigare beräkningar av den framtida efterfrågan för berörda grupper varit för försiktiga. Den senaste ingenjörsprognosen och de senaste ämnesläroprognoserna är, för att ta ett exempel från två viktiga områden, typiska för hur äldre bedömningar snabbt blir inaktuella.

Man måste givetvis, som jag även utvecklat i propositionen, ställa sig avvaktande till mycket i prognosarbetet och följaktligen också tveksam till många resultat som läggs fram. Inga andra utredare torde väl ha så stora svårigheter av principiell och praktisk art att brottas med som de har som skall sias om vårt samhälles struktur och arbetssätt om tio, femton år. Men vi anser alla att detta utredningsarbete måste fortsätta och ständigt förbättras. I dagens läge har vi därför att ta i beaktande i vår utbildningsplanering de resultat som framläggs av dessa prognosmakare, inte minst därför att resultatet av prognoserna används —

Ang. riktlinjer för fortsatt utbyggnad av universitets- och högskoleväsendet, m. m. och det med rätta — i den yrkesvägledning som arbetsmarknadsmyndigheterna har att ge vår skolgång. Skolungdomen och dess föräldrar måste givetvis påverkas av hur man genom prognoserna via yrkesvägledarna skissar upp framtiden för olika yrkes- och utbildningsgrupper.

Det är mot denna allmänna bakgrund man skall se propositionens förslag. Där föreslås att man skall öka resurserna för universitet och högskolor så att det skall bli möjligt för dem att i början av 1970-talet ge utbildning åt drygt 80 000 studenter mot i dag 45 000. Detta är en oerhört stark ökning av universitets- och högskolekapaciteten.

Jag ber kammarens ledamöter observera, att ökningen av antalet studerande kan bli ännu större om vi inte lyckas få en del studenter att välja annan utbildning än den via universitet och högskolor. Energiska åtgärder måste vidtas i syfte att åstadkomma en lättnad i trycket på universiteten och högskolorna framdeles. Lyckas vi inte med det, då kan studerandantalet bli 95 000 och inte, som jag räknade med, drygt 80 000 i början av 1970-talet.

Ingenting skulle vara enklare än att föreslå införande av spärar vid de fria fakulteterna för att därmed hindra att tillströmningen sväller över alla bräddar. Därigenom skulle vi på ett enkelt sätt undgå en rad svårigheter. Jag har inte valt den onekligen bekväma vägen. Som redovisas i propositionen anser jag det vara ur flera synpunkter olyckligt att nu tillgripa spärar. Det måste vara möjligt att åstadkomma en balanserad expansion ändå. En rad olika åtgärder som verkar på längre och kortare sikt måste då vidtas. En omstrukturering av gymnasiet, en ny giv för det studiesociala reformarbetet och intensifierad yrkesvägledning på basis av förbättrade prognoser är de väsentligaste av de stora på lång sikt verkande åtgärderna.

Dessutom bör på kort sikt resultat

kunna nås genom att förbättra de alternativ till universitets- och högskolestudier som står till buds för ungdomen. Här krävs en lika målmedveten integrerad politik som den vi nu för på universitets- och högskoleområdet. En samarbetsgrupp kommer också att tillsättas inom den allra närmaste tiden för att göra en översyn av vilka åtgärder som snabbt måste vidtas för att åstadkomma denna, vad jag vill kalla för skolattraktivitet i skilda alternativ till universitets- och högskolestudier. Själv föreställer jag mig att möjligheterna är särskilt stora inom vårdsektorn.

I detta sammanhang vill jag, herr talmän, för kammaren redovisa några jämförelser med förhållandena utomlands som jag haft möjlighet att göra på basis av material som publicerats efter det att proposition nr 172 framlagts för riksdagen.

I England framlades den 23 oktober i år en omfattande utredning om högre utbildning av en kommitté under ordförandeskap av den kände ekonomen och professorn lord Robins. Kommittén, vars huvudprinciper den engelska regeringen gjorde till sina redan påföljande dag i form av ett uttalande, har i mycket samma synsätt på det högre utbildningsväsendet som präglat svensk utbildningspolitik på detta område sedan 1960, då riksdagen godtog principerna i proposition nr 119. Man slår även i den engelska utredningen fast ungdomens rätt till högre utbildning, man rekommenderar en betydande ökning av utbildningskapaciteten med särskilt stark satsning på experimentella ämnen och vetenskap, och man uppställer, liksom vi har gjort här i Sverige, en del av sina mål i kvantitativa former. Målsättningen för den brittiska politiken i fråga om universitet och högskolor är enligt förslaget den, att man läsåret 1973/74 skall ge utbildning för 392 000 studenter. Storbritannien har sju gånger så stor folkmängd som Sverige. I propor-

Ang. riktlinjer för fortsatt utbyggnad av tion till folkmängden skulle då siffran 392 000 studenter i Storbritannien motsvara 56 000 i Sverige år 1973/74. Siffran 56 000 motsvarar nästan exakt den siffra för 1970 som vi uppställde redan 1960 i det principprogram som då lades fram. Vi har nu i den proposition som behandlas i dag höjt siffran till drygt 80 000 i början av 1970-talet.

I den engelska utredningen presenteras vidare en siffra för det önskvärda antalet högskolestuderande år 1980, och man kommer fram till 560 000, vilket — transformerat till svensk standard i fråga om folkmängd — ger 80 000, d. v. s. lika med det mål som vi i dag sätter upp för 1970-talets början.

Jag är givetvis medveten om svårigheterna att göra internationella jämförelser, men det är uppenbart av vad jag nyss sagt om den engelska utredningen, att engelsmännen i hög grad följer de tankegångar som vi arbetar efter sedan några år tillbaka. Vidare är det tydligt att den målsättning, som den engelska regeringen nu uppställt på basis av Robins' kommittérapport, är mycket snarlik den målsättning som vi uppställde år 1960 men som vi i dag överger för en ny och mer vittsyftande politik.

Den andra rapport jag i detta sammanhang vill omnämna är en analys som OECD gjort rörande medlemsländernas utbildningsplaner främst på det naturvetenskapliga och tekniska området, vilken analys också publicerades helt nyligen. Den visar bl. a. att av de europeiska medlemsländerna i OECD har Sverige den högsta procentandelen ungdomar av berörda åldersklasser som genomgår högre utbildning. Av de redovisade framtidsplanerna framgår, även om det är svårt att bedöma hur pass jämförbara planerna är, att vi håller vår ställning omkring 1970 mycket väl men att andra länder, främst Frankrike, rycker närmare den svenska standarden i detta avseende. I jämförelse med USA och Kanada, som nu-

universitets- och högskoleväsendet, m. m. mera också är medlemmar i OECD, ligger vi dock klart efter, även om vi realiserar det program som i dag blir föremål för beslut här i kammaren. Också mot denna internationella bakgrund framstår de i propositionen framlagda förslagen såsom väl balanserade.

Ingenting är lättare än att komma med överbud på ett område som detta. Jag vill emellertid klart konstatera, att ett genomförande av de principer och förslag som propositionen innehåller kommer att ställa mycket stora krav på våra resurser. Statsfinansiellt kommer ett genomförande att innebära en fördubbling av driftutgifterna för löner, materiel och omkostnader på mindre än ett årtionde för universitet och högskolor. Då har jag inte räknat med de följdkostnader i form av höjda forskningsanslag av skilda typer som även måste tillkomma; och det är inte alls osannolikt att dessa anslag kommer att öka mer än de egentliga utgifterna för utbildningens bedrivande. På investeringssidan — hit räknar jag såväl byggnads- som inrednings- och utrustningsverksamheten — kommer vi att under ett årtionde behöva satsa 2,5 å 3 miljarder kronor. Detta innebär betydande engagemang från statens sida, men vi är överens om att ikläda oss de nya kostnaderna.

Det är emellertid, trots de avsevärda beloppen, inte här de verkliga svårigheterna kommer att uppstå. Svårigheterna ligger på det s. k. realekonomiska området: vi kommer att möta problem när det gäller att finna tillräckligt med kvalificerat folk för att genomföra kapacitetsökningen i den takt och med den inriktning propositionen anger. Det råder brist på kvalificerat folk på flertalet områden i dagens Sverige. Ingen skall emellertid kunna göra gällande, att detta har sin grund i bristande förutseende från regeringens sida. Jag kan ta ett exempel, i detta fall civilingenjörerna. Det är lätt att säga att dagens brist på civilingenjörer har sin grund i att rege-

Ang. riktlinjer för fortsatt utbyggnad av universitets- och högskoleväsendet, m. m. ringen inte under 50-talet snabbt nog ökade intagningen av elever vid de tekniska högskolorna. År 1955, när vi startade universitetsutredningen, gjordes verkligen stora ansträngningar att övertyga näringslivet och högskolorna om att man snabbt måste öka de tekniska högskolornas kapacitet högst väsentligt. Under motstånd gjordes smärre öknningar de följande åren, och det var först sedan Sputnik och andra storpolitiska händelser på ingenjörsområdet inträffat som opinionen inom industri och högskolor blev mogen för mycket stora öknningar i utbildningskapaciteten. Och dessa grupper, som representerar högskolor och industri, måste, ärade kammarledamöter, vara med om det nya — annars går det inte att i ett samhälle av vår typ genomföra utbildningsreformer av den karaktär det här gäller.

Nej, det ligger i sakens natur att man alltid och även i fortsättningen kommer efter i utbildningsplaneringen, när man väl lyckats få opinionen att svänga i frågan om vad som behövs av utbildad arbetskraft. Hälso-tecknet är i detta fall att man på avnäm- och utbildarhåll nu driver på och att de unga och deras föräldrar kräver ökade utbildningsresurser. Men då gäller det att göra vad som är realekonomiskt möjligt. Vi håller alla på kvalitet i utbildningen, men vi håller också på att avnämarna skall erhålla nyutbildad arbetskraft i tillräcklig utsträckning. I det läge där vi nu befinner oss, med starka krav på snabb ökning av utbildningen särskilt inom de lärarkrävande utbildningslinjerna, gäller det att genomföra utbildningsökningen i så balanserad takt, att inte utbildningsorganisationen själv kräver för stor del av de nyexaminerade tillbaka som lärare, varigenom avnämarna — näringslivet, arbetsmarknaden utanför utbildningssystemet — får en alltför liten del av varje års nyproduktion. Det balansproblemet har särskilt beaktats i den proposition som här

kommer att diskuteras. Detta säger jag, herr talman, med särskild adress till dem som anser att framför allt läkar- och civilingenjörsutbildningen i propositionen tagits till i underkant. Jag är övertygad om att det vore ur landets synpunkt oklokt att i dagens läge gå snabbare fram än som nu förordas.

Med detta, herr talman, har jag velat ge en allmän bakgrund till det framlagda förslaget.

Herr ANDERSSON, AXEL JOHANES, (fp):

Herr talman! När vi skall diskutera viktiga skolfrågor, som behandlats på statsutskottets andra avdelning, tycks det vara ett obehagligt och oundvikligt öde som gör att det råkar bli på den dagen då riksdagen befinner sig i uppbrotsstämning och då det förekommer mer eller mindre finkänsliga påståtningar om att man väntar sig att ledamöterna av denna avdelning skall fatta sig mycket kort. Efter den otroligt utsökta vältalighet som här tidigare flödat i olika sammanhang — jag bortser från statsrådet Edenman och åsyftar den debatt som ägde rum innan han ingrep i denna fråga — förstår jag att kammarens ledamöter känner ännu större otålighet att den stunden skall inträffa, då man får önska varandra god jul och gott nytt år. Jag skall för min del därför nöja mig med att bara skumma litet i det föreliggande utskottsutlåtandet.

Av raden av reservationer skulle man kunna förledas att tro, att vi på andra avdelningen har haft mycket skarpt skilda meningar, men det är inte alls så, utan tvärtom har vi i det stora hela varit eniga och tillfredsställda med det förslag till upprustning av den högre utbildningen som här har lagts fram. Vad som skiljer oss gäller några detaljer. Det gäller kanske också taktens beträffande genomförandet av utbyggnaden. Vi har ansett att det behövs en ännu större kraftansträngning än den som föreslås i propositionen.

Ang. riktlinjer för fortsatt utbyggnad av universitets- och högskoleväsendet, m. m.

Såsom statsrådet påpekat har det beräknats att vi år 1970 skulle vara uppe i ett antal av 55 000 studerande. Det framgick också att man efter de prognoser som har gjorts har måst revidera sin uppfattning och att man nu i stället måste räkna med drygt 80 000 studerande. Det betyder enligt vår uppfattning att vi redan nu måste vidtaga alla de åtgärder som kan stå till buds för att möta de berättigade krav på utbildningsmöjligheter, som ungdomen i en mycket snar framtid kommer att ställa. Även om man följer den takt som vi föreslår står det klart att problemet därmed inte lösts på längre sikt. Därför föreslår vi i reservation nr 1 att särskilda sakkunniga skall tillkallas för att utreda de frågor som är av betydelse för den högre undervisningens och forskningens framtida lokalisering, förhållandet till näringsliv och samhälle — en sak som statsrådet ju var mycket angelägen om — den akademiska vidareutbildningen m. m.

In i bilden kommer också de motionsvis framförda förslagen om inrättandet av ännu en teknisk högskola, en s. k. industrihögskola, och planering för ytterligare en medicinsk högskola. Frågan om ett sjätte universitet tilldrar sig också särskild uppmärksamhet. Den våldsamma ökningen av antalet studerande, som det redan har talats om, kan väntas under de närmaste åren mycket starkt aktualisera kravet på att akademisk utbildning i betydande omfattning bör komma till stånd på andra orter än de nuvarande universitetsstäderna. Våra universitet kan och bör inte byggas ut i hur stor omfattning som helst. Erfarenheterna från andra håll visar att mastodontuniversitet inte är något eftersträfvansvärt mål.

I detta sammanhang och i samband med frågan om inrättandet av en ny medicinsk högskola har Norrköping, Linköping och Örebro nämnts som lämpliga förläggningsorter. Att ett eventuellt sjätte universitet bör förläggas till Mellansverige förefaller naturligt. Ett

beslut i denna fråga bör emellertid inte skjutas alltför långt på framtiden. De städer som kan komma i fråga — alltså de som har möjligheter att ta emot ett universitet — bör snarast möjligt få ett besked. Stadsplanering är i allmänhet ett mycket besvärligt, drygt och tidsödande arbete, och då det gäller en så omfattande planering, som måste bli nödvändig vid mottagandet av ett universitet eller en högskola, ökas givetvis svårigheterna i mycket hög grad.

Jag skall för att förkorta det hela inte gå in på alla reservationer, där mitt namn förekommer. Jag vet nämligen att andra är redo att tala både om och för dem, och jag skall därför nöja mig med några erinringar.

Den första gäller en professur i geriatrik. Jag vet att ett förslag om inrättande av nya professurer från, jag höll på att säga utomstående håll närmast betraktas som ett brott mot den nådiga tågordningen, men frågan om åldrandets problem har för vårt land blivit av sådan betydelse att vi inte längre kan skjuta på frågan om forskning på detta område. Nära en miljon svenskar hör i dag till åldringarna. Den som för någon månad sedan hade tillfälle att höra doktor Henschens radioanförande om en läkares syn på åldringsproblemet fick säkerligen en ordentlig tankeställare. Det är oändligt mycket som borde göras och som kan göras, men vi har helt enkelt låtit det gå som det går för dessa människor. I sitt radioanförande erinrade han om den s. k. Möller-kommittén och om den medicinska bilaga denna kommitté hade bifogat till sin skrivelse till statsministern. Där framhöll man mycket enträget nödvändigheten av att ett svenskt institut för åldringsforskning med det snaraste måtte inrättas, om man vill nå fram till det centrala i det stora komplex som åldringsvården bildar. Men ett sådant institut ford-rar i första hand någon som kan bygga upp det, och det är därför som vi föreslår att frågan om en professur i geriatrik upptages till utredning.

Ang. riktlinjer för fortsatt utbyggnad av universitets- och högskoleväsendet, m. m.

Så sent som i måndags talades det här i kammaren i samband med frågan om landstingens övertagande av mentalsjukvården om den stora läkarbristen. Det var, vill jag minnas, herr Söderberg som mycket kraftigt understök att landstingens goda vilja att ordna upp denna sjukvård skulle komma till korta om icke läkare och sjuksköterskor funnes i tillräcklig omfattning. Det är tyvärr för oss alla alltför välbekant att det inte är bara på detta område av sjukvården som läkarbristen är minst sagt besvärande.

I reservation nr 5 understryks också nödvändigheten av en snabb utbyggnad av den medicinska utbildningen under de närmaste åren, och reservanterna föreslår att prognosgruppens beräkningar om behov och utbildningsplatser skall betraktas som lägsta alternativ vid denna utbyggnad.

I reservation nr 4 pekas på ett annat bristområde nämligen lantmäteriet. Här i kammaren har vi många gånger framfört klagomål över lantmätarnas arbetsbörda och den stora arbetsbalansen, och därför skall jag inte närmare gå in på den saken. Jag skall nöja mig med att hänvisa till reservanternas krav på förslag till nästa års riksdag om en betydande intagningsökning vid avdelningen för lantmäterier vid tekniska högskolan i Stockholm från och med höstterminen 1964.

Sedan skulle jag vilja säga några ord om reservation nr 9, där det talas om forskningen och dess betydelse. Det är enligt en uppgift, som jag såg i Stockholms-Tidningen häromdagen, råda allmän enighet om att vi i Sverige bör lägga ned mera pengar på forskning. Jag är för min del inte så alldeles säker på den enigheten. I varje fall nöjer sig statsutskottets majoritet med att uttala en from »förhoppning om att anslagsmedlen till forskningsändamål successivt kommer att i icke oväsentlig mån förstärkas under den närmaste femårsperioden». Fromma önsknin-
kan ju för all del vara bra, men det är

mycket sällan som de leder till några resultat. Det är därför som vi reservanter inte har velat nöja oss med ett sådant allmänt uttalande utan har ansett att man borde ställa upp för sig som ett klart mål en fördubbling av statens bidrag under samma tidperiod, alltså under fem år. Statens bidrag är för närvarande en liten del av de miljoner som nu på olika sätt går till forskningen och utgör en mycket blygsam del av vår nationalinkomst, detta trots att man från olika håll, inte minst från regeringen, har försäkrat att forskningen »är den mest dynamiska kraften i samhällsutvecklingen». Tal och handling går som bekant inte alltid ihop.

Vad man bland forskarna särskilt klagat över är bristen på apparatur. Detta klagomål har statsutskottets andra avdelning mött många gånger då vi har varit ute på våra resor, nämligen om bristen på den apparatur som är nödvändig för vetenskapsmännens forskning och som deras kolleger i utlandet många gånger har en rikligare tillgång till. Det är säkerligen typiskt att när, såsom i måndags, tre lundaforskare erhöi bidrag från Albert Paulssons stiftelse, alla tre utan vidare var på det klara med att pengarna skulle användas för inköp av apparatur.

Jag instämmer naturligtvis med statsrådet i att vi inte har o begränsade ekonomiska möjligheter att satsa på forskningen, men det finns utan tvivel så många lovande projekt att välja bland, som är så väl värda att understödja, att en ökning av forskningsanslagen inte bara skulle vara försvarbar utan också bli synnerligen lönande för samhället. En av anledningarna till att forskningen försummas — jag tillåter mig använda det uttrycket — är troligen att forskningen sorterar, som vi brukar säga, under ett flertal departement och till sin huvudsakliga del under det synnerligen arbetstyngda ecklesiastikdepartementet. Detta förhållande och andra ting är också anledningen till att vi i den nämnda reservationen begär att

Ang. riktlinjer för fortsatt utbyggnad av universitets- och högskoleväsendet, m. m.
frågan om ett särskilt föredragande statsråd för vetenskaplig forskning, högre undervisning och kulturfrågor skall upptas till behandling i samband med översynen av departementsindelningen.

Med det anförda, herr talman, ber jag att få yrka bifall till reservationerna nr 1, 3, 4, 5 och 9, som gäller punkterna 1, 2, 3, 4, 7, 9, 10, 24 och 25.

Herr KÄLLQVIST (fp):

Herr talman! I samband med den mycket viktiga fråga som vi diskuterar här — ungdomens utbildning på det högre planet — tillåter jag mig påminna kammarens ärade ledamöter om ett jubileum som vi skulle kunna fira i år. 1938 beslöts att folktandvården skulle anordnas i vårt land, och 1939 började man bygga ut den. Det är ett glädjande jubileum som vi kan fira. Utan tvekan har det inom folktandvården utträttats storverk; jag vågar säga det. Man har givit det unga släktet en vård som i stort sett kan sägas vara synnerligen värdefull, även om den på vissa punkter är bristfällig. Jag funderade häromdagen på vad detta innebär, och jag tror att tandvårken, som i vår barndom var en plåga, numera nästan är avskaffad, och det vill inte säga litet om man genom denna reform har åstadkommit något så värdefullt.

Trots allt värdefullt som utträttats förekommer dock tandsjukdomar i betydande utsträckning, och man har inte möjlighet att bekämpa dem i den omfattning som man skulle önska. Folktandvårdens tillkomst var en utomordentlig reform, men det saknas för närvarande personella resurser. Det förefaller som om de ekonomiska resurserna skulle vara bättre. Det finns nämligen på flera håll i vårt land utomordentliga kliniker för tandvård med dyrbar utrustning, men de saknar i många fall personal, framför allt tandläkare. Därmed är vi inne på en utbildningsfråga, och det är ju sådana som vi behandlar i dag.

Den proposition, nr 172, som nu föreligger betraktar vi såsom utomordentligt värdefull, och vi vill gärna skänka statsrådet ett erkännande och vår uppskattning. Häromdagen talades om hönsfjädrar som överlämnades till statsrådet, och i går var det fråga om en bukett röda rosor. Om jag skulle få önska någonting, som jag skulle vilja överrätta till statsrådet Edenman, så vore det nyckeln till herr Strängs kassakista. Jag tror att det skulle vara en mycket värdefull sak, när den här utbildningen skall byggas ut. Jag är dock inte så säker att herr Sträng tycker det samma.

I det här läget, när vi beklagar vissa skönhetsfel — herr Andersson har varit inne på dem — finns det ju möjlighet för kammarens ledamöter att rätta till ett och annat. Det är därför vi har avgivit våra reservationer, som inte riktigt överensstämmer med utskottsmajoritetens och ordförandens i andra delningen mening. Vi har försökt begränsa reservationerna så mycket som möjligt — det försäkrar jag — och jag hoppas att herr ordföranden märkt att vi på vissa punkter har lyckats.

Det är en sak som jag gärna skulle vilja ta upp i sammanhanget, och det är den planerade tandläkarhögskolan i Göteborg. Herr statsråd! Det finns anledning att påminna om den historien, och eftersom jag har talat om jubileer, kan jag säga att vi även på den punkten firar ett jubileum i år. Men det är inte precis av det glädjande slaget, snarare tvärtom.

År 1953, alltså för tio år sedan, föreslog en statlig kommitté att man skulle inrätta ytterligare en tandläkarhögskola och att denna skulle förläggas till Göteborg. Man räknade med att inte mindre än 100 odontologie studerande skulle där få sin utbildning. Man hade lagt upp planer för utbildningen, och jag tror att man också hade gjort både kostnadsberäkningar och organisationsplanering. Man hade t. o. m. gjort ett förslag till avtal med Göteborgs stad. Det

Ang. riktlinjer för fortsatt utbyggnad av universitets- och högskoleväsendet, m. m. blev ingenting av då. År 1955 anhöll riksdagen om en plan för förverkligandet av denna högskola. Så kom en promemoria, och Kungl. Maj:t uppdrog åt en kommission att ta upp förhandlingar med Göteborgs stad. År 1960 framlades en prognos där man överväldigades av de oerhörda behov av tandläkare som där redovisades. Frågan har också varit uppe i statsutskottets andra avdelning flerfaldiga gånger och är uppe också i detta sammanhang. Statsutskottets andra avdelning har ganska klart krävt denna utbildning. Man har velat ha en precisering av den tidpunkt då utbildningen skulle kunna starta. »Utskottet vill på nytt understryka», har det hetat upprepade gånger, men det där understrykandet har tydligen inte lett till så mycket, och jag har många gånger funderat om man inte skulle kunna få ett annat uttryck, som uppmärksammades mera så att det kunde bli ett bättre resultat av utskottets skrivning.

Från Göteborgs stad har man visat stort intresse för att skolan kommer till stånd. Jag är övertygad om att man redan nu har anvisat väl lokaliserad tomtmark, och såvitt jag kan bedöma är förhandlingarna härom snart slutförda.

Vi beklagar djupt att man försummat denna utbildning under alla dessa år och inte utnyttjat möjligheterna att särskilt när det gäller folk tandvården skaffa personella resurser. Det är ju dock på det sättet, att under de sista åren har man fått anlita en främmande makt för att utbilda tandläkare åt svensk ungdom och svenska barn. I Tyskland finns nu, såvitt jag är riktigt underrättad, omkring 92 studerande från Sverige, som utbildar sig vid tyska tandläkarhögskolor. Man måste säga att det är ganska anmärkningsvärt att vi får gå till detta land för att få hjälp med utbildning av personal för våra vårdformer.

För att belysa förhållandena på detta område i vårt land vill jag nämna, att man för närvarande räknar med in-

te mindre än 350 vakanser inom folk tandvården. Det säger en hel del om önskemål och krav på utbildning. Det är också så att man från utlandet fått tandläkare — man räknar med att ungefär 350 utländska tandläkare nu betjänar vårt land och vår ungdom och våra barn. Det är ganska anmärkningsvärt, och det borde ändå vara en anledning till att man påskyndar utbildningen och försöker starta skolan i Göteborg så snart som möjligt.

Som bekant pågår en utredning om att man skall få in tandvården i sjukförsäkringen. Man får väl anta att utredningens förslag kommer att ställa ytterligare krav på tandvården i vårt land. Förslaget är ännu inte framlagt, men man får tänka sig att det går i positiv riktning.

Herr talman! Vi har formulerat våra önsknings i reservation 2, där vi yrkar att riksdagen måtte besluta att i skrivelse till Kungl. Maj:t begära förslag till 1964 års riksdag om konkret utformning av en ny tandläkarhögskola i Göteborg. I det sammanhanget begär vi även att man skall göra en ny utredning för att få en ny prognos beträffande behovet av tandläkare.

Jag vill, herr talman, yrka bifall till denna reservation 2 vid punkterna 5 och 6.

Herr talman! Medan jag ändå har ordet skulle jag vilja yttra ett par saker på några andra punkter, där vi inte kunnat följa utskottsmajoritetens förslag.

Det gäller studenternas bostadsfråga och vissa lokaler, som med nödvändighet måste ställas till studenternas förfogande förutom institutioner och övriga undervisningslokaler. Bostadsfrågan är långt ifrån tillfredsställande löst, och särskilt i Stockholm tror jag att den är synnerligen prekär. Vid höstterminens början hade man samma förhållande i Uppsala. Man måste försöka att etablera samarbete med vederbörande kommuner för att få studenternas bostadsfråga löst.

Ang. riktlinjer för fortsatt utbyggnad av universitets- och högskoleväsendet, m. m.

I det sammanhanget kan man väl säga, att Umeå är föredömligt. Vi hade tillfälle att se studentbostäderna där, och vi måste lyckönska Umeå till att ha kunnat lösa denna fråga. Bostadsfrågan är ett skäl till att man skall försöka satsa på att i någon mån sprida högskolor och universitet.

Herr talman! Jag ber att i det avseendet få yrka bifall till reservation 6 vid punkten 11.

Det gäller också att studenterna får studentkårslokaler i tillräcklig utsträckning. I det sammanhanget önskar vi från vår sida att man där också skall inrymma de lokaler för gymnastik och fysisk fostran som är alldeles nödvändiga för studenterna.

Jag får också på den punkten yrka bifall till ett förslag härom som framförts i reservation nr 7 vid punkterna 12 och 13.

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till dessa reservationer på de punkter som jag har nämnt.

Herr ANDERSSON, TORSTEN, (cp):

Herr talman! Jag vet inte om jag rätt lyssnade till ecklesiastikministern i hans inledande anförande, men jag tror att orden föll ungefär på det sättet, att en hel del av vad som nu framförts reservationsvis skulle vi få syssla med under nästa år. Det skulle vara av mycket stort intresse att få veta, vilka saker vi skulle få syssla med. Då skulle vi kunna begränsa debatten ganska mycket. Men begära så mycket av ecklesiastikministern skall jag inte göra, ty jag förstår att det går över möjligheternas gräns. Därför får man i stort sett fullfölja sina propåer i denna diskussion.

För min del skall jag, herr talman, inskränka mig till att beröra själva den lokaliseringsfråga som är aktuell när det gäller den högre undervisningen. Jag gör det så mycket mera som frågan aktualiserades i det särskilda utskott, som behandlade propositionen

119 år 1960. I en reservation till utskottsutlåtandet anförde jag betänkligheter mot den på dåvarande underlag i fråga om antalet studerande beräknade utvidgningen av de befintliga läroanstalterna.

Sedan dess har den s. k. P-gruppens nya siffror kommit beträffande tillströmningen. De erfarenheter jag gjort i gymnasieutredningen beträffande prognosarbete säger mig, att prognosen inte är tilltagen i överkant utan att man kanske tvärtom får inrikta sig på att den — i likhet med alla andra hitills framlagda prognoser — är något i underkant. Det gör att de krav som framställdes i särskilda utskottet år 1960 i dag återkommer med ofantligt mycket större tyngd. Därför är det alldeles uppenbart, att man i det allmänna resonemanget på ett avgörande sätt måste föra in frågan om de nya erforderliga läroanstalternas utbyggnad och lokalisering i debatten.

Jag vill i detta sammanhang, herr talman, erinra om att den sittande utredningen angående den statliga verksamhetens utlokalisering från Stockholm inom en mycket nära framtid kommer att lägga fram sitt förslag. Jag kan av naturliga skäl här inte gå in på förslagets innehåll, men så mycket kan sägas, att om statsmakterna kommer att följa utredningens propåer i någon mån kan detta komma att innebära rätt betydande förändringar av den statliga verksamhetens lokalisering över huvud taget. Det betyder i sin tur, att det eller de områden, som skulle komma i fråga för nylokalisering av statlig verksamhet, kommer in i ett alldeles särskilt blickfält när det gäller att få tillgång till en högre utbildning.

Alla erfarenheter under gångna år beträffande samhällsplanering och lokalisering över huvud taget har lärt oss, att det knappast är någonting i fråga om den samhälleliga verksamheten som har en så avgörande inverkan på möjligheten att företa en ut-

Ang. riktlinjer för fortsatt utbyggnad av universitets- och högskoleväsendet, m. m. ökad lokalisering av sysselsättningar o. s. v. som just undervisningsanstalternas förläggning och placering. Det gäller naturligtvis i första hand de lägre stadierna upp till gymnasiestadiet, men det torde i allt högre grad även gälla för de högre undervisningsanstalterna. Nästan den första fråga man möter vid en diskussion med en företagare om en utlokalisering är denna: Vilka möjligheter kommer att ges åt mig och mina anställda att få utbildning för våra barn?

Dessutom är det på det sättet att de universitetsorter, som vi har, av många olika skäl inte lyckas bereda plats för den ungdom som vill studera. Jag tänker på studenternas bostadsfråga. Jag hade tillfälle att följa den när vårterminen började. Då fick man exempel på att studenterna tvingas bo under förhållanden som är allt annat än försvarbara ur svensk allmän standard-synpunkt. Det är uppenbart att detta problem kommer att bli allt större när tillströmningen ökas, och därför tyder även detta på att man skulle decentralisera och fördela utbildningsresurserna, så att man får större möjligheter att lösa denna viktiga fråga. För den unga människan som sätter sig ned för att skaffa sig utbildning måste det ändå vara ytterst deprimerande att bo och läsa och verka under sådana förhållanden som många tvingas göra. Dessutom är det så, att i kölvattnet på detta tillstånd följer något som ibland nästan närmar sig utpressning när det gäller prissättningen på möblerade rum. De kan vara så torftigt möblerade som helst, men de kostar ändå dyra pengar, ett förhållande som i hög grad drabbar den ungdom som hör hemma utanför universitetsstaden eller — för att tala med stockholmsjargong — hör hemma i den s. k. landsorten.

Detta är ett problem som enligt min uppfattning är så akut och behovet är över huvud taget så stort, att man borde ha tagit in i dagens bild ett avgörande besked om vilka vägar man

framöver skall följa. Jag föreställer mig att utredningen om den statliga verksamhetens lokalisering kan komma med ett i hög grad vägledande besked. Då utredningsresultatet dessutom snart torde föreligga, skulle det ha varit välgörande att ta upp även denna del av den samhälleliga omvårdnaden till behandling.

Det råder ingen tvekan om — och ecklesiastikministern själv och hans medarbetare är fullt inställda på det — att man skall försöka åstadkomma en utbyggnad som så småningom skall motsvara det stegrade behovet. Det är i och för sig utomordentligt glädjande, ty vi måste ändå gå den vägen, men det förefaller mig som om man inte gjort alldeles klart för sig att det är nödvändigt att på något sätt söka fördela utbildningen över landet. Det är inte möjligt att tillgodose behovet av utbildning på de platser som finns. Problemet kommer således att uppstå så snart, att ett omedelbart grepp om frågan hade varit på sin plats.

Jag skulle därför, herr talman, vilja ansluta mig till yrkandet om bifall till den med 1 betecknade reservationen, där man sålunda försöker få ett snabbare avgörande på denna punkt — ett avgörande som jag helt enkelt finner vara ofrånkomligt. Detta gäller naturligtvis också den särskilda reservation, som berör studenternas bostadsförhållanden och som i detta sammanhang är minst lika aktuell.

Jag skulle, herr talman, innan jag går ned från talarstolen vilja säga några ord också om ett par andra reservationer. En av dem, som herr Axel Johannes Andersson tidigare yrkat bifall till, nämligen den med 3 betecknade reservationen, sysslar med frågan om ökad forskning på åldringssjukdomarnas område. Jag vet inte om det förekommit något olycksfall i arbetet, eftersom mina partikamrater inte har stött denna reservation, men jag vill säga att jag för min del kommer att stödja den vid voteringen.

Ang. riktlinjer för fortsatt utbyggnad av universitets- och högskoleväsendet, m. m.

Likaså är jag för min del angelägen om att stödja reservation 4, som gäller frågan om ökad intagning vid avdelningen för lantmäteri inom tekniska högskolan i Stockholm. Det är en fråga, som varit föremål för diskussion inte minst här i riksdagen sedan flera år tillbaka. Det är inte bara själva utbildningskapaciteten det här gäller, utan det är också fråga om lantmäteristatens problem över huvud taget, framför allt lönesättningen. Det är så att lantmätarna för varje dag strömmar bort från statlig verksamhet till privat verksamhet på olika områden, därför att staten inte kan upprätthålla någon konkurrens i lönehänseende.

Det är för alla klart att det föreligger ett mycket stort behov av ett ökat antal lantmätare. De lantmätare, som nu arbetar ute i bygderna, är oftast i hög grad överansträngda i sitt arbete. Jag har ett alldeles särskilt tillfälle att följa detta, ty vi har i Älvsborgs län en lantmätarasistent i aktiv tjänst, som dessutom är engagerad i det pågående regionplanearbetet som sekreterare i regionplanestyrelsen. Där får man känna på i vilken grad dessa lantmätare är arbetsbelastade, och man har fått klart för sig, vilken uppsjö av arbeten det är som väntar. Det är i och för sig ett utomordentligt viktigt problem ur samhällsplaneringssynpunkt att få det arbete utfört som behövs på lantmäteriområdet. Det är ytterligt angeläget att denna fråga kan lösas.

Jag ber därför att få ansluta mig till yrkandet om bifall till reservationen nr 4.

Herr WIDÉN (fp):

Herr talman! Den enighet, som synes ha kommit till uttryck från utskottets sida och även i hittills gjorda uttalanden i denna debatt om proposition nr 172, och de antaganden och prognoser, som ligger till grund för denna proposition, synes visa att man

har den uppfattningen, att det är realistiska och väl underbyggda siffror som presenteras i propositionen.

Den nu föreslagna utbyggnaden på detta område kan väl ses som ett ytterligare steg på väg mot vad vi kallar utbildningssamhället, och vi kan väl redan nu anse grundskolan som en faktor som starkt påverkar utbildningsfrekvensen på det gymnasiala planet, på vilken ökning gymnasieutredningen i sin tur bygger. De 30 procent av en årskull, som nu kommer att söka sig till gymnasiestudier, blir då — som ecklesiastikministern nyligen påpekat — underlaget för det betydligt ökade antalet studerande vid universitet och högskolor med alla de konsekvenser, som man i propositionen räknar med.

Det är ju mycket stora siffror det här gäller. Om dessa prognoser med 80 000 å 90 000 studerande på denna höga nivå slår in, är onekligen dessa siffror i många avseenden mycket intressanta. Vi kommer då mer och mer in på en ny syn på den högre utbildningen och på alla de möjligheter som den enskilde individen har i detta avseende. Jag måste säga att det, i jämförelse med hur förhållandena just på detta område mycket länge har gestaltat sig i vårt land, har skett en ganska otrolig utveckling. Skulle vi ha nämnt dessa siffror för bara ett par decennier sedan, hade de väl förefallit helt otroliga och fantastiska.

Men dessa stora siffror är enligt min mening inte bara intressanta ur den synpunkten, utan de har också en annan aspekt, som vi bara något snuddat vid. Det är nämligen inte så länge sedan som vi ganska flitigt diskuterade förekomsten av en viss begåvningsreserv, som skulle vara kapabel att avlägga studentexamen. Man redovisade olika beräkningar av hur många i en årskull, som hade en sådan inneboende kapacitet. Man räknade också med att den procentuella andelen av en årskull var given. Det var en på något sätt fast andel, och man nämnde något

Ang. riktlinjer för fortsatt utbyggnad av universitets- och högskoleväsendet, m. m.

olika tal för denna andel. En del höll sig vid blygsamma 12—15 procent av en årskull. Andra var så optimistiska att de gick upp till 20—25 procent. Nu kommer denna proposition, och den utgör ett uttryck för en riktning, som spränger alla tidigare prognoser, vilket enligt min mening är viktigt att slå fast i detta sammanhang. De i propositionen gjorda beräkningarna bygger på helt andra bedömningar än tidigare prognosmakare gjort.

Hela detta komplex om begåvningsreserv och om möjligheter till vidareutbildning på olika nivåer är ytterst komplicerat, och vi rör oss väl här med en rad dynamiska faktorer, som vi nog inte haft riktigt klar överblick över. Den bedömning, som nu är gjord, måste också vara av ekonomisk art. I den helhetssyn, som går igen i propositionen, ingår väl en ekonomisk bas, som är en förutsättning för ett antal studerande av 80 000, 90 000 eller 100 000.

Jag vill bara göra det konstaterandet, att denna proposition och de förslag, som den studiesociala utredningen håller på att utarbeta och väl snart kommer att lägga fram, är två sidor av ungefär samma sak. Den ena sidan kompletterar den andra. Detta måste vara en av de viktigaste faktorerna, som måste tillgodoses, för att de gjorda prognoserna i möjligaste mån skall kunna besannas.

Den stora ökning av antalet studerande, som propositionen tar sikte på, måste, som jag ser det, förutsätta ett bredare och mer differentierat underlag. Privilegiet att studera vidare kan år 1963 inte anses tillhöra vissa grupper eller klasser i samhället. Vi har väl fortfarande som ett riktmärke, att en utjämnning på hela utbildningsområdet fortfarande är mycket önskvärd, och vi bör därför eftersträva en mer och mer accentuerad utveckling åt detta håll. Utjämnningen på utbildningssidan är sålunda en mycket viktig sak. Den måste vara till gagn för hela vårt so-

ciala tänkande och för samhällslivet i alla dess skilda yttringar.

Propositionen förutsätter en ökning av antalet studerande vid både de spärrade och de fria fakultetslinjerna. Enligt de tal, som anges, skulle bortåt 50 000 människor komma att studera enbart vid de juridiska, humanistiska och naturvetenskapliga fakulteterna. Dessa fakulteter förutsattes alltså inte bli spärrade. Det är onekligen en betydande ökning, och jag kan inte underlåta att i detta sammanhang peka på det som skymtar bakom dessa tal. Ökningen kan sålunda komma att medföra mycket stora och ganska komplicerade arbetsmarknadsproblem. Eklestistikdepartementets planeringsgrupp har snuddat vid något som man kallar »den inadekvata sysselsättningen» och andra spørsmål, som måste bli en konsekvens av ett utbildningssamhälle med det fria valet såsom en bärande grund.

Man kan ställa frågan om alla de, som nu genomgår gymnasiet, skall ha den akademiska utbildningsgången som den enda fortsättningen av sin utbildning. Eklestistikministern nämnde i sitt inledningsanförande i denna debatt, att man nu inte kan räkna härmed. Han är även inne på frågan i propositionen och uttalar där, att den postgymnasiala utbildningen av icke akademisk art väl motiverar en ytterligare utbyggnad; om inte denna utbyggnad sker ökar risken för att den akademiskt utbildade arbetskraften måste tas i anspråk för uppgifter, som den kanske inte är kompetent för eller är alltför kvalificerad för att handha.

Detta inrymmer enligt min mening en alldeles speciell problematik. Frågan torde nog vara av den vidsträckt betydelse, att den i propositionen nämnda samordningsgruppen med uppgift att göra en översyn av problemet säkerligen är synnerligen önskvärd. Vårt samhälle är i behov av väl utbildad arbetskraft, men tillika av en från skilda och differentierade utbildningsvägar erhållen sådan arbetskraft.

Ang. riktlinjer för fortsatt utbyggnad av

Jag vill härefter bara snudda vid ett annat stort problem. Den väntade ökade tillströmningen av studerande reser tillika spørsmålet hur man skall kunna förse universiteten och högskolorna med tillräckligt många fullgoda lärarkrafter. Lärarförsörjningens problem i vårt samhälle rör sig inte enbart om grundskolans högstadium, utan det är ett mycket större problem. Fastmer kan man väl vänta sig att de mest brännande frågorna ganska snart kommer att röra sig om lärarförsörjningen och skolsystemet även på högre plan — vid gymnasier, fackskolor, högskolor. Denna utveckling kommer sannolikt att bringas till en diskussion om lärarbrist och lärarutbildning i andra lägen och med andra förutsättningar än de som i dag är rådande. Utbyggnaden kräver helt enkelt mera personella resurser.

På det rent materiella planet har vi de lokala resurserna. Det är också en förutsättning för expansionen. Det sjätte universitetet har länge varit diskuterat; vi har berört det redan förut i denna debatt, och allt talar för att denna fråga blir föremål för en konkret prövning med det snaraste, varför jag yrkar bifall till reservationen nr 1.

Jag hade tänkt ta upp några punkter om forskningsproblemen men herr Andersson har nyligen vältaligt nämnt en del om detta, och för tids vinnande, herr talman, instämmer jag till fullo däri och slutar med att yrka bifall till reservationerna nr 7 och 9 på detta område.

Herr LARSSON, THORSTEN, (cp):

Herr talman! När vi nu går att besluta om utbyggnaden av våra universitet och högskolor kan vi konstatera, att detta beslut får en stor och avgörande betydelse för framtiden. Detta har även poängterats tidigare.

Även om det finns en del förslag och önskemål härvidlag, som går något längre än Kungl. Maj:ts proposition, är detta ändock bara detaljer. Försla-

universitets- och högskoleväsendet, m. m.

get i sin helhet innebär utan tvivel en väsentlig utbyggnad som säkerligen blir till stor nytta för vårt folk och vårt näringsliv. Skall vårt samhälle kunna fylla sina funktioner och hålla takten med tidens krav och anspråk, är det nödvändigt att utbildningen följes upp med all den kraft som vi är mäktiga.

Om vissa frågor i föreliggande förslag har vi dock en något avvikande uppfattning. Det rör sig mest om ett snabbare uppföljande av vissa utbyggnadsdetaljer men allra främst det som reservationen nr 1 ger uttryck åt, nämligen en av sakkunniga utförd mera långsiktig planering av den högre undervisningen och forskningen samt frågan om det förut nämnda sjätte universitetet. I detta sammanhang skall jag inskränka mig till att framhålla att den nu planerade utbyggnaden i kvadratmeter räknat innebär att vi bygger tre stycken normaluniversitet vid de redan befintliga på så sätt, att enligt departementsföredragandens uppgift i utskottet ett normalt universitet kan beräknas till c:a 100 000 kvadratmeter. Enligt propositionen är nu 90 000 kvadratmeter under byggnad och 225 000 kvadratmeter planerade. I dessa siffror är enligt uppgift inte det eventuellt kommande sjätte universitetet inberäknat. Det betyder som sagt att vi nu bygger tre universitet ovanpå de fem förutvarande.

Många frågor sig om detta är administrativt klokt. Jag tror det inte. Tyvärr ser vi alltför många gånger hur universitetsrektorn dignar under en stor administrativ arbetsbörda utan att få en chans att ägna sig åt den lärar- och forskargärning, som han som professor dock i huvudsak bör ägna sig åt. När vi från centerpartihåll redan i våras krävde detta sjätte universitet, berodde det bl. a. på dessa konstateranden. Jag har sedan också mött utalanden från studenthåll, där man av olika skäl är mycket betänksam mot en alltför stor koncentration av studerande vid uni-

Ang. riktlinjer för fortsatt utbyggnad av universitets- och högskoleväsendet, m. m. versitet. Nu hänvisas till 1963 års universitetsutredning. Jag har den uppfattningen att direktiven i detta hänseende är alltför begränsade för att kunna aktivt sikta in sig på det sjätte universitetet. Man bör utgå från att detta är nödvändigt.

Herr talman! Jag vill nu endast beröra ytterligare två frågor i föreliggande förslag, där vi har en avvikande mening. I den tidigare debatten har en del önskemål framställts. Jag skall därför, herr talman, inskränka mig till att framföra några synpunkter på i huvudsak en fråga, den som gäller en viss utbyggnad av den tekniska högskolans lantmäteriavdelning. Dessa ytterligare utbyggnadsönskemål framföres i det starka ljuset av den besvärliga bristsituation som uppstått för lantmäteriorganisationen i nästan hela vårt land. Motionerna som här har avgetts har ställt förslag i ärendet och talar om att det finns vakanser på 30 à 40 platser. Jag tror inte ens detta räcker, ty avstycknings- och planeringsärendena har under senare år växt på ett sätt som gör, att även om man hade haft alla tjänster tillsatta så skulle anhopningen ändå ha varit stor. Detta beror i mycket hög grad på den intensiva verksamhet på exempelvis byggfronten, som kännetecknar vår tid. Efterhör man ett ärende som legat ett års tid, kan man få en närmast förvånad motfråga: Har det inte legat längre? Då är här många som står före i kön!

Ja, så går tiden och ingenting kan göras. Lånehandlingar och dylikt kan inte upprättas o. s. v., med många besvärliga förhållanden som följd för många människor.

Utskottet åberopar såsom motiv för avslag på motionerna att en utökning av denna organisation begärts av överstyrelsen för de tekniska högskolorna. Ja, det är riktigt, och det framgår också av de remissyttranden som vi har fått från denna överstyrelse, men jag tycker att man här drar så att säga en felaktig slutledning. Det vore riktigare om riks-

dagen slöt upp och med, som det föreslagits i reservationen, en skrivelse till Kungl. Maj:t begärde en snar utökning av denna utbildning. Med snar menas att det redan till 1964 års riksdag skall komma förslag om en sådan utökning.

Överstyrelsen föreslår att av denna utökning vid högskolan med 105 nybörjarelever bör avdelningen för lantmäteri kunna få 26 redan hösten 1964. Vi vill hoppas att så blir fallet därför att detta behov är stort.

Såvitt jag kunnat finna är inte denna utökning mera tidsmässigt preciserad i föreliggande förslag. Detta understryker ytterligare behovet av ett mera bestämt uttalande från riksdagens sida. Jag vill därför, herr talman, yrka bifall till reservation nr 4 av herr Ivar Johansson m. fl.

Jag är vidare angelägen att betona en annan fråga. Jag hyser nämligen ganska starka sympatier för en annan reservation i detta utskottsutlåtande, nämligen nr 9 av herr Axel Johannes Andersson m. fl. Jag gör det därför att den tar mer aktiv ställning när det gäller att ge den vetenskapliga forskningen ökade resurser. Tyvärr ser vi ofta exempel på att vetenskapsmän har lämnat oss för att de erbjudanden, som de fått från annat håll, givit dem möjlighet att bättre forska vidare.

Ett ganska stort område där forskningen borde ha ett bättre stöd än det nuvarande är inom sjukvården och medicinen, där unga läkare och tekniker många gånger i gemensamt team får forska ibland på fritiden och med egna medel. Flera sådana exempel skulle man säkert kunna leta upp, inte minst vid undervisningssjukhus. Jag vill här därför poängtera att just dessa unga forskare är värda att satsas på, ty av deras arbete kan mycket bero i framtiden för både vårt land och folk.

I samma reservation har upptagits en ren organisationsåtgärd, nämligen att begära ett särskilt statsråd för forskningen såväl som för den högre undervisningen. Vi har nog från vårt håll den

Ang. riktlinjer för fortsatt utbyggnad av universitets- och högskoleväsendet, m. m. uppfattningen, att en sådan organisationsåtgärd åvilar mera regeringen än riksdagen. Jag får därför nöja mig med att med det sagda understryka vikten av att Kungl. Maj:t verkligen ägnar de frågor som jag här senast berört ett starkt och aktivt intresse.

Med detta, herr talman, ber jag att få yrka bifall till de reservationer vid detta utlåtande som främst bär Ivar Johanssons namn.

Herr SVANSTRÖM (cp):

Herr talman! Med all respekt för de lyriska ordalagen i herr Axel Johannes Anderssons anförande om att begränsa debatten och få fram en avslutning, så är det inte utan att jag är en smula oroad av att gå fram till talarstolen, eftersom jag inte har någon förankring vare sig i utskottet eller på annat sätt till det ärende som nu behandlas.

Jag har uppmärksammat, att i en lång rad av avstyrkta motioner finns det glädjande nog en som blivit hör-sammad. Den återfinnes i punkt 18 i utskottets skrivning, där det står att riksdagen må, i anledning av motionerna I: 799 och II: 966, i vad de avser dimensionering av den planerade tandläkarutbildningen i Göteborg så att odontologisk forskning möjliggöres, i skrivelse till Kungl. Maj:t giva till känna vad utskottet har anfört.

Det är min förhoppning att i samband med den planerade utbyggnaden av tandläkarhögskolan i Göteborg den forskningsinstitution, som enligt vad jag hoppas och enligt vad som framgår av utskottets skrivning där kommer att tillskapas, verkligen skall beredas möjlighet att också bedriva en effektiv kariesprofylaktisk forskning.

Jag har i denna kammare vid flera tillfällen understrukit det angelägna i att denna forskning ges ökade resurser och får förbättrade möjligheter. Det kan inte vara rimligt att bara satsa på att reparera redan uppkomna skador, utan man bör samtidigt satsa på en fö-

rebyggande verksamhet. Det är således min livliga förhoppning att det vid den blivande tandläkarhögskolan i Göteborg också skall bli en verkligt effektiv forskningsinstitution, inte minst i förebyggande syfte när det gäller tandsjukdomar.

Den här frågan sammanhänger väl i viss mån med den som vi berör i dag, nämligen behovet av ytterligare tandläkare. På kort sikt föreligger det ett mycket starkt sådant behov, men om man kan få till stånd verkligt radikala grepp i den förebyggande verksamheten kan det finnas anledning att hoppas att behovet av tandläkare kan komma att minska. Jag skulle därför bara med det anförda vilja på det livligaste understryka de förhoppningar som man från olika håll har anledning att ställa i detta sammanhang.

Medan jag, herr talman, ändå har ordet vill jag understryka ytterligare ett par synpunkter som här tidigare har framförts i debatten.

I reservation 3 har det framställts önskemål om att få en professur i geometri och att få till stånd en omedelbar utredning om inrättandet av en sådan. Jag vill livligt instämma i vad som här sagts av herr Torsten Andersson. Jag tror att vi från centerpartiets sida helhjärtat kommer att stödja den reservationen. På detta område finns — det har vi en betydande erfarenhet av ute bland de olika landstingen — plats för mycket forskning. Det är en angelägen uppgift att det inte dröjer för länge innan denna verksamhet verkligen kommer i gång.

Jag kan, herr talman, med det anförda sammanfatta mina önskemål på det sättet att jag vill ha till stånd en snabb förbättring av den odontologiska utbildningen och forskningen, varvid man särskilt skall ta hänsyn till den kariesprofylaktiska verksamheten. Jag vill också understödja de synpunkter som framförts om angelägenheten av att få en sådan lokalisering av ett blivande sjätte universitet att det kommer att

Ang. riktlinjer för fortsatt utbyggnad av universitets- och högskoleväsendet, m. m.
förläggas till Mellansverige — jag har självfallet ingenting emot att det blir förlagt till Östergötland, men det må bli den kommande utredningens sak att bestämma lokaliseringen.

I anslutning till vad jag har sagt vill jag också gärna tillstyrka reservation nr 2, som innebär en snabbare behandling av planerna på en blivande tandläkarhögskola i Göteborg. Dessutom ber jag, herr talman, att få yrka bifall till reservationerna 4, 5 och 6.

Herr ADOLFSSON (k):

Herr talman! Herr Svanström sade nyss att han trots den för ögonblicket rådande situationen vågade yttra sig fastän han inte hade någon förankring i utskottet. Jag kan möjligen våga tala till följd av en bristande förankring i statsutskottet, där jag således inte haft några möjligheter att ge min mening till känna. Jag skall emellertid försöka att koncentrera mig så mycket som möjligt.

Det är rätt lustigt att se borgerliga reservanter demonstrera så att säga till vänster om regeringen i ett antal frågor i detta ämne, på samma sätt som man i våras gjorde beträffande förslagen i en del kulturpolitiska angelägenheter och där förslagen från reservanternas sida var mycket abstrakta. Jag ber att trots tidsnöden få knyta några kommentarer till just detta och till ärendets angelägenhet, eftersom det är stort, men jag baxnar naturligtvis för att nu fördjupa mig i några detaljer. Mina reflexioner får därför bli mer allmänt hållna.

Den första allmänna reflexionen skulle vara att i en hel del avseenden vill jag ge en positiv bedömning av vad regeringen och ecklesiastikministern föreslagit för en fortsatt utbyggnad av den högre undervisningen. I den grupp som jag tillhör har vi dock hängt upp oss på förklaringen i propositionen och sedermera i statsutskottets utlåtande, att en utbyggnad av den högre undervis-

ningen kan ske endast i den takt som de realekonomiska och statsfinansiella tillgångarna medger. Den formulering — låter naturligtvis bestickande — man kan ju inte äta mer än man har i sin skål — men här är det väl ändå fråga om vilket som skall ha företräde framför det andra så långt det gäller de statsfinansiella frågorna. Vidare är det ett spörsmål om en allmänt sett riktig fördelning av de statsfinansiella tillgångar man har, och alltså måste det bli en politisk bedömningsfråga. Bland annat kunde ju någon minskning av miljardrullningen till militärmakten ge utrymme för en ytterligare kraftig upprustning på detta mycket viktiga område.

Att bedöma saken från den utgångspunkten finner jag så mycket mer motiverat som det ju allmänt erkännes, också i flera debattinlägg nu, att det högre utbildningsväsendet har stor strategisk betydelse för bl. a. samhälls-ekonomi, för socialpolitik, för kulturpolitik — det har till och med hävdats att det har stor strategisk betydelse också i militärfrågor.

Ätminstone i ord sägs det alltså att högre utbildning är en mycket lönsam investering för individen och för samhället. Jag kan heller inte säga annat än att en sådan syn på saken förefaller återspeglas i det förslag som ecklesiastikministern har framlagt, men den bör vara centralt vägledande också i fortsättningen, ty det kommer ju även någonting efter exempelvis 1970.

Inte minst är det behövt att snarast möjligt öka läkarutbildningen utöver den inte alls föraktliga intagningsökning som föreslås i propositionen. Eftersläpningen är ju stor och inhämtningstiden lång till följd av den långa tid som åtgår för undervisningens fullföljande. I sammanhanget måste också observeras vikten av att hjälpkrafter utbildas, detta med tanke bl. a. på behovet av allmän hälsokontroll och utveckling av hälsovården på arbetsplatserna under samhällelig ledning.

Ang. riktlinjer för fortsatt utbyggnad av universitets- och högskoleväsendet, m. m.

Får jag så säga några ord i anslutning till reservation 1, som så många betygat sin aktning för här i debatten.

I den hittillsvarande eftersläpningen på den högre undervisningens område har man kunnat spåra bristen på program och bristen på planlighet. I detta sammanhang är det kanske inte ur vägen att erinra om att borgerliga ecklesiastikministrar får ta sin dryga del av ansvaret. Den honnören måste man emellertid nu ge att åtskilligt av det som här föreslås åtminstone förefaller utgöra delar av en påbörjad mera systematisk planlighet beträffande den högre utbildningens utbyggnad.

Om jag har rätt i detta konstaterande — och det hoppas och tror jag att jag har — så är därmed också en mycket viktig omständighet påpekad. Hur sympatiskt inställda vi i vår riksdagsgrupp än i princip är till tankegångarna i reservation 1 om en särskild sakkunnigutredning angående en industrihögskola, om ett sjätte universitet, om en ny medicinsk högskola, d. v. s. en långsiktplan i allmänhet, så tycker vi att man först måste se de resultat som den redan arbetande utredningen kommer fram till, i synnerhet som det väl inte kan dröja så länge förrän denna utredning lägger sina papper på bordet.

Vi anser sålunda att reservation 1 är så lös i köttet och så abstrakt, att i vart fall vi för vår del inte vill ansluta oss till den. Klart är å andra sidan att alla dessa frågor är så stora och för samhällsfunktionerna så viktiga, att ett planligt handlande i utvecklingsfrågorna kräver också långsiktiga undersökningar när vi fått fram det utredningsmaterial som nu håller på att utarbetas.

Även prognosverksamheten faller inom ramen för ett sådant långsiktigt arbete. Statsrådet sade i sitt anförande här, att han var tveksam beträffande prognosresultaten på litet längre sikt. Ja, det måtte väl bero litet på hur prognosverksamheten bedrivs. Det räk-

ker inte med en isolerad prognostisering inom den ena eller andra sektorn, utan det krävs centralisering av prognostiseringen inom varje sektor för sig och mellan de olika sektorerna. Man kan inte — tycker i vart fall jag — prognostisera utvecklingen av den högre akademiska utbildningen för sig, studiehjälpen för sig, studiesociala förhållanden för sig, gymnasietts framtida utformning för sig o. s. v., särskilt inte i det sistnämnda fallet, emedan tillströmningen till universitetet ju sammanhänger med tillflödet till gymnasier.

Vidare kan man anta att en s. k. balanserad expansion inom den högre utbildningen inte kan nås med mindre än att prognostiseringen samordnas, vilket också utskottet uttalar sig för, och görs vittomfattande. Här talar jag gärna om en balans som åstadkommes utan inträdesspärar.

I detta sammanhang framstår också frågan om en täckning av lärarbristen som en mycket allvarlig fråga, men jag underlåter nu att närmare beröra den, i all synnerhet som 1960 års lärarutbildningssakkunniga väl kommer att lägga fram förslag i frågan inom en inte alltför lång tidrymd. Att det kan bli fråga om fortbildning av lärare och i vissa fall omskolning av lärare tror jag dock man måste hålla för visst.

Jag får väl nöja mig med dessa allmänt hållna kommentarer till ett enligt min mening i långa stycken hyggligt förslag. Beträffande frågan om en eventuell juridisk fakultet vid Göteborgs universitet vill jag bara säga, att jag med den kännedom jag har om bl. a. universitetsförhållandena i Göteborg inte tror att detta just nu skulle tilltala de för universitetsverksamheten där huvudansvariga. De behöver verkligen inte gå med slagruta för att hitta andra och mera väsentliga behov att tillgodose vid sitt universitet än detta, och detta gäller för övrigt också bl. a. byggnadsområdet.

Jag hade, herr talman, i och för sig

Ang. riktlinjer för fortsatt utbyggnad av universitets- och högskoleväsendet, m. m. också velat säga några ord om tandläkarhögskolefrågan i Göteborg, men jag skall vara hygglig och avstå. Jag vill bara framhålla att den frågan för närvarande tyvärr är en smula komplicerad, varför det är möjligt att en lösning inte kan åstadkommas på den korta tidrymd som reservanter har framfört förslag om. Jag tror därför att det är nödvändigt att vi avvaktar de ytterligare utredningar och förhandlingar som skall komma till stånd och bara uttalar den förhoppningen att dessa snabbt skall leda till resultat och att snarast möjligt en organisatorisk plan skall kunna framläggas i fråga om tandläkarhögskolans utbyggnad.

Fröken LJUNGBERG (h):

Herr talman! Här har redan inför den ärade kammaren sagts så mycket klokt och vist om utbyggnaden av våra universitet och högskolor, att jag skall försöka begränsa mina kanske mindre väsentliga synpunkter, även om det, herr talman, sker med risk för att brista i sammanhang. Kammaren har varit glest besatt när vi nu behandlar en av de, som herr Adolffson uttryckte saken, just nu »strategiskt viktigaste» uppgifterna bland våra samhällsuppgifter. Stämningen är väl för att vi så snart som möjligt skall komma fram till ett beslut i frågan, men jag vill ändå ta upp ett par spörsmål.

Det mest påfallande på den negativa sidan i propositionen nr 172 och i utskottets utlåtande nr 212 — här har talats mycket om den positiva sidan — är den brist på tillförlitliga instrument för prognosverksamheten som har karakteriserat planeringen på detta område. Jag noterade som något anmärkningsvärt att landets ecklesiastikminister i sitt inledande anförande ansåg sig kunna övervältra en väsentlig del av ansvaret för att utbyggnadstakten tidigare inte varit tillfredsställande på industri och enskilt näringsliv i allmänhet. Det är emellertid tacknämligt att

departementet i prognos- och planeringsarbetet nu tycks ha fått ett effektivare organ för framtidsbedömningen än som hittills tycks ha stått till buds. Jag har full förståelse för vad prognos- och planeringsgruppen, den s. k. P-gruppen, i sin promemoria från december 1962 — alltså för ett år sedan — har sagt om tillgängliga prognosers osäkerhet. Avsevärda misstag måste ha gjorts någonstans vid ärendets tidigare beredning när inom loppet av tre år det för år 1970 prognosmässigt framräknade antalet studenter beräknas öka med cirka 50 procent till drygt 80 000. Av allt att döma är även det en siffra i underkant. Om ytterligare tre år måste vi förmodligen göra ett nytt ställningstagande mot bakgrunden av betydligt högre siffror. Departementschefen nämnde något om 95 000 studenter, därest inte vissa åtgärder vidtoges.

Jag är ense med statsrådet om att denna fråga är avhängig av två faktorer. Den ena gäller det nya gymnasiet med helt fritt inträde och examensfritt utträde. Om det gymnasiet skall kunna åstadkommas den av både gymnasieutredningen och fackskoleutredningen avsedda omstruktureringen med en helt ny fördelning i fråga om valet av gymnasiala studievägar, så krävs det att den reformen får några år på sig, såsom departementschefen antydde. Om inte den avsedda effekten uppnås, torde det komma att ställas avsevärt större anspråk på utbildningsutrymmet vid universitet och högskolor än vad ens propositionen nr 172, med sin ändock stora omfattning, förutsätter.

Den andra faktorn gäller vad omstruktureringen skall kunna leda till. Detta beror i hög grad på den postgymnasiala icke-akademiska utbildningen. Departementschefen anser ju att en samordningsgrupp bör bildas mellan statliga och andra intressenter för att främja denna utbildnings kapacitet och kvalitet. Det är inget fel på det förslaget från departementschefens sida, men jag skulle vilja fråga, varför inte denna

Ang. riktlinjer för fortsatt utbyggnad av universitets- och högskoleväsendet, m. m. samordningsgrupp redan är organiserad och varför den inte redan har trätt i verksamhet. Skärpan i utskottets skrivning är omisskännelig när utskottet säger att det ansluter sig till vad departementschefen anfört och finner för sin del starkt motiverat att den av departementschefen omnämnda samordningsgruppen snarast bildas och träder i verksamhet.

Utskottet nämner här även utbildningen av förskollärare som ett exempel på en sådan postgymnasial utbildning som måste breddas. Herr Kaijser och jag har väckt en motion, nr 799 i denna kammare, där vi just tagit upp den saken, och vi är självklart glada över och instämmer helt i utskottets positiva skrivning i den frågan.

Men det finns andra icke akademiska utbildningsvägar dit sökande med studentexamen nu står i kö, och de köerna kommer förmodligen att ökas om inte denna efterfrågade samordningsgrupp snart nog lyckas åstadkomma någon väsentlig förändring. Ty när dessa sökande inte kommer in på den utbildningsväg de tänkt sig, går de till universitetens fria fakultet för att läsa engelska, pedagogik eller något annat ämne som ger möjlighet att berika kunskaperna utan att direkt ingå i den avsedda utbildningen. De fria fakulteternas möjligheter att förbli fria — och departementschefen har nu klart uttalat att denna frihet är önskvärd, vilket jag tacksamt noterar — beror i hög grad på just breddningen av och den ökade attraktiviteten hos andra postgymnasiala utbildningsvägar.

I detta sammanhang vill jag också litet grand beröra frågan om den s. k. automatiken i lärartilldelningen vid olika fakulteter. Utskottet erinrar i sin skrivning om hur det tidigare, med anledning av motioner vid föregående riksdagar, förutsatt att Kungl. Maj:t snarast möjligt upptog frågan till förnyat bedömande. I vad avser de teologiska fakulteterna vid våra universitet har frågan tagits upp i flera motioner till

propositionen nr 172. Utskottet framhåller också att frågan har aktualiserats såväl genom riksdagens ställningstagande i ärendet tidigare innevarande år som genom kanslerns anslagsäskanden inför 1964 års riksdag, där han uttalar att gällande regler för automatisk tilldelning av lärarkrafter till de filosofiska fakulteterna borde komma till användning även för de teologiska. Utskottet menar att ifrågavarande spörsmål är föremål för Kungl. Maj:ts prövning vid den pågående budgetbehandlingen och att fördenskull motionerna bör avslås. Jag har ingenting emot denna utskottets skrivning utan biträder den gärna. Jag förutsätter därvidlag bara att Kungl. Maj:t verkligen prövar frågan och tar ställning med en klar motivering, inte som tidigare endast iakttar tystnad.

En annan del av propositionen nr 172 gäller studentkärslokaler på universitets- och högskoleorterna. Den frågan har inte så mycket berörts i dagens debatt, men i en expansiv universitetsmiljö har den otvivelaktigt ganska stor omfattning och betydelse. De speciella förhållanden som studentnationshusen representerar i den universitetsstad, varifrån jag kommer, liksom studentnationshusens ständiga behov av till-, om- eller nybyggnad, borde kanske föranleda mig att liksom herr Axel Johannes Andersson m. fl. finna utskottets skrivning på denna punkt för lam. Men jag tror trots allt att det är en riktig väg som Kungl. Maj:t här försöker beträda och att det i detta läge är ett riktigt ståndpunktstagande när utskottet framhåller att den nämnd, som sysslar med frågorna om lån till samlingslokaler, måste beakta och närmare utreda studentorganisationernas svårigheter härvidlag. Jag vill dock redan nu säga, att jag i voteringen kommer att biträda reservationen nr 7 i vad den avser utskottets hemställan under punkt 13. Frågan om gymnastiklokaler för universitet och högskolor intar en speciell ställning. I ett läge där behovet av fysisk träning kanske är större än någonsin

Ang. riktlinjer för fortsatt utbyggnad av universitets- och högskoleväsendet, m. m. är det fråga om inte gymnastiklokaler borde höra till undervisningslokaler.

Ja, herr talman, om att en snabb vidareutveckling av det högre utbildningsväsendet är en av de allra viktigaste angelägenheterna i vårt samhälle är vi, som departementschefen noterar till sin favör, helt ense. Enigheten omfattar också huvudlinjerna för utbyggnadsprogrammet. I delfrågor anmäler sig självklart olika uppfattningar.

Jag ber, herr talman, att mycket kort få motivera ett par reservationsyrkanden. Jag har i anslutning till reservation nr 1 antecknat en blank reservation. Jag har gjort det därför att jag otvivelaktigt förstår den syftning som reservation nr 1 har, när den talar om nödvändigheten av en ändamålsenlig planering av den framtida akademiska undervisningen, en planering som kanske kräver litet mera än en femårsplan. Men jag är inte övertygad om att det sätt på vilket man här föreslår att Kungl. Maj:t bör gå till väga genom tillkallande av nya sakkunniga är den rätta vägen. En ny universitetsutredning just nu vore väl knappast den riktiga linjen. Jag kommer inte att biträda denna reservation i voteringen, även om jag vill uttala min sympati för avsikten bakom den.

Vad beträffar de följande reservationerna ber jag att med hänvisning till vad som redan har framförts såsom motiveringar av herrar Axel Johannes Andersson och Källqvist få instämma i deras bifallsyrkande beträffande reservationerna 2, 3 och 4.

Beträffande reservation nr 8, som enbart är underskriven av högerrepresentanter och som bygger på en högermotion, vill jag säga att det lät på någon av de föregående talarna som om frågan om att utvidga ett universitet till ett fullständigt universitet skulle vara detsamma som att gå med på utvecklandet av några slags mastodontinstitutioner i utbildningsavseende. Det behöver självklart inte vara samma sak. Det ligger trots allt fortfarande någonting i

den tanken att de olika fakulteterna bör vara företrädare vid ett fullständigt universitet. Det har nog en mångsidig motivering, som jag dock inte skall ta upp tiden med att gå närmare in på.

Jag vill i stället säga att när det gäller juristutbildningen framgår det av proposition nr 172 i det sammanhang där man behandlar den beräknade tillgången på och behovet av skilda akademiska kategorier i yrkesverksamma åldrar åren 1970 och 1975 — en intressant tabell återfinnes på sidan 40 i propositionen — att man räknar med att det år 1970 fortfarande skall råda en avsevärd brist på yrkesverksamma jurister, en brist som ännu finns kvar år 1975, medan samtidigt t. ex. samhällsvetarna vid samma tidpunkter kommer att visa ett överskott.

Bl. a. dessa siffror ger väl vid handen att det finns ett behov av ökad juristutbildning i vårt land, ett behov som propositionen här har förbigått eller i varje fall inte kommit med några som helst konkreta förslag om. I första hand bör väl då, såsom reservanterna säger, en juridisk fakultet inrättas vid Göteborgs universitet. Det är någonting som överensstämmer med flertalet remissinstansers yttranden. Även Umeå universitet bör komma i fråga ganska snart, ty det är ju något av en regional snedbelastning att ungdomar från Norrland som vill studera juridik måste resa sitt eget universitet förbi och fara till Uppsala eller Stockholm för att kunna bedriva juridiska studier.

Jag ber alltså, herr talman, att få yrka bifall till reservation nr 8 avseende punkten 14. I övrigt, herr talman, yrkar jag bifall till utskottets förslag.

Fröken ANDERSSON (h):

Herr talman! Mitt anförande kommer i någon mån att vara litet annorlunda än deras som har talat förut i dag. Det rör sig nämligen om förhållandena vid statens etnografiska museum. Nu kan man säga att det är en sak som inte

Ang. riktlinjer för fortsatt utbyggnad av behandlas i föreliggande utlåtande, men det är i hög grad en fråga om kulturell upprustning i vårt land.

Den 20 november i höst ställde jag till herr statsrådet och chefen för eklestiasistikdepartementet följande fråga. Jag citerar bara klämman. »Är herr statsrådet beredd att vidtaga sådana åtgärder att etnografiska museets värdefulla samlingar blir tillgängliga för en intresserad allmänhet och åtkomliga för de forskare som behöver dem i sitt arbete?» Med talmannens tillåtelse skall jag anlägga några synpunkter på denna fråga. Jag har nämligen inte fått svar på min interpellation, som dock framställdes för flera veckor sedan. Jag kan nu bara uttrycka den stilla förhoppningen att det rör sig om tidsbrist och inte om brist på intresse från statsrådets sida.

Jag tror att det är ganska många som inte vet ett dugg om hur det förhåller sig på det här området. Vid museets 100-årsutställning, 1861—1961, som ägde rum på våren 1962, visades bl. a. sådant som till över 90 procent annars aldrig kan visas. Det förvaras nämligen i lådor som ligger i ytterst otidsenliga och dåliga lokaler, varigenom man riskerar att samlingarna kan förstöras. Här ligger dock samlade resultaten av en rad upptäcktsresandes strävanden under resor i olika delar av världen. Det är föremål som samlats med stor möda och ofta också med livsfara.

I samband med den utställning som jag nyss omnämnde sade afrikaexperthen Sigfrid Södergren i en intervju så här: »Det är skandal, att vårt lands vackraste och mest lärrika samlingar om Afrika skall ligga nedpackade i stora lådor utan möjlighet för allmänheten att ens kunna drömma om vilka skatter som ligger förborgade i dessa bilder av sentida hednakulturer.»

Här finns bl. a., för att bara nämna några exempel, resultat av Sven Hedins, Edvard Nordenskjölds, Sten Bergmans och Rolf Blombergs forskningsresor. Det är förstaeligt att man mot denna

universitets- och högskoleväsendet, m. m. bakgrund talar om en »etnografisk massgrav» ute på Djurgården. Dessa samlingar kunde dock lära oss en hel del om och skapa förståelse för de utomeuropeiska områden som vi i dag talar så mycket om och försöker stödja och hjälpa i deras ekonomiska och sociala strävanden.

Redan 1931 riktades skarpa angrepp mot myndigheternas inställning till den här frågan, och samma år kom det ut en skrift av Erik von Rosen som hette »Museet i packlårar» — detta i kulturlandet Sverige. Frågan aktualiserades av en TV-visning i slutet av juni i år. Av den framgick klart hur dyrbara, unika och oersättliga samlingar riskerar att förfaras. Det är, som en tidning uttryckte saken, »en museiskandal». Som apropå till TV-programmet berättade Rolf Blomberg att han hade träffat en landsman i Sydamerika, vilken hade stora och unika samlingar som han hade tänkt donera till Sverige, men när han fick veta hur det stod till på det här området i vårt land sade han att det var bättre att ha dem själv än att packa ner dem i lådor.

Det kan anföras många exempel på samlingar som förvaras på detta otillfredsställande sätt. Jag kan nämna ett av dem. Det finns 7 500 föremål från fregatten Vanadis världsomsegling 1883—1885. Dessa förvaras på det otillfredsställande sätt som jag nu bara kunnat beröra något. Denna världsomsegling var dock bekostad av staten.

Det är mot denna bakgrund, som jag bara har kunnat antyda, inte underligt att allt flera människor frågar om inte riksdagen borde göra sig bättre underbyggd om de oerhörda brister som föreligger på det här området; och jag behöver inte bara nämna riksdagen, jag kan tillägga att regeringen också borde skaffa sig kunskap i ärendet.

Herr NYMAN (fp):

Herr talman! »Vi är en nation på sju miljoner innevånare, som lever som

Ang. riktlinjer för fortsatt utbyggnad av universitets- och högskoleväsendet, m. m. sjuutton», har någon skämtsamt sagt om oss. Frågan är nu om det också gäller oss och våra stora kapitalkrävande utbildningsreformer. Jag tror för min del inte alls det, utan jag tror att det är synnerligen motiverat att göra de investeringar vi gör och vill göra för utbildning och forskning i vårt land. Jag tror inte att det är ett uttryck för en liten nations lättsinne, övermod och önskan att hävda sig, ty att satsa på utbildning och forskning lönar sig.

I en nyligen publicerad undersökning inom OECD, utförd av en expertgrupp i vilken från svensk sida professor Ingvar Svennilson deltagit, har man utgått ifrån en uppskattning av utbildningens betydelse eller vikt för den ekonomiska och produktiva utvecklingstakten. Enligt expertgruppen skulle investeringarna i realkapital svara för endast tio procent av produktivitetsoökningen, medan återstoden beror på utbildning, forskning och utvecklingsarbete. Utbildning och forskning kan följaktligen betraktas som grundläggande faktorer i den ekonomiska tillväxtprocessen, medan investering i realkapital som maskiner etc. har mindre vikt i denna process. Till liknande resultat har man kommit i en amerikansk utredning. Detta talar väl om något för att utbildning och forskning lönar sig.

Fortsatt utbyggnad av universitets- och högskoleväsendet, som nu behandlas i statsutskottets utlåtande, är därför ett mycket viktigt led i samhällsekonomin, vilket flera gånger framhållits här i dag. Jag vill endast beröra forskningens och i synnerhet den tekniska forskningens villkor f. n. Forskningen har visserligen i propositionen 172 inte blivit så grundligt behandlad utan endast berörts mera i förbigående, ehuru den intimt hänger samman med den högre utbildningen.

Den tekniska forskningen liksom all forskning i landet är underdimensionerad i förhållande till de stora industri- ländernas forskning. Staten investerar f. n. cirka 300 miljoner kronor per år

i teknisk forskning och utveckling, varav atom- och militärteknisk forskning och utveckling, får huvudparten. Utöver detta ger staten forskningsuppdrag för cirka 200 miljoner kronor till privata forskningsinstitut och företag. Industrien lägger ned cirka 700 miljoner kronor på sin forskning och produktutveckling. Siffrorna får tas med viss reservation, eftersom det är mycket svårt att exakt få fram dem. I synnerhet gäller detta den sistnämnda siffran som avser industriens investeringar i forskning och utveckling.

Den tekniska forskningens resultat synes tyvärr inte ge fullgod återbäring. Det anses råda en klyfta mellan den allmänna forskningen inom naturvetenskap och teknik och näringslivet. Samhället borde kunna få ett större praktiskt-ekonomiskt utbyte av sina ökade insatser för forskningen. Att få fram nya och ständigt bättre produkter är ett livsvillkor för vår industri. Genom att förbättra och skapa nya industriprodukter har vårt näringsliv möjligheter att framgångsrikt möta en hårdnande konkurrens från utlandet. De viktigaste källorna för teknisk utveckling är forsknings- och uppfinnarverksamhet.

Våra resurser är emellertid begränsade. Detta kräver i framtiden en planering av forskningsverksamheten och eventuellt prioritering av forskningsuppgifterna. Forskningsråden borde få ökade anslag för att effektivt lösa organisatoriska och planerande uppgifter. Det gäller att satsa inte bara på olika forskningsobjekt utan också på personer. Fallet Hörmander är ett memento, som talar för att professorernas arbetsförhållanden bör uppmärksammas bättre. Vi behöver veta betydligt mera om forskningsbetingelserna i landet för att kunna påverka forskningsmiljön i önskvärd riktning. En del personer menar att vi behöver en bättre och klarare formulerad forskningspolitik här i landet. Många väntar på att den nystartade forskningsberedningen, med herr statsministern som ordförande, skall kom-

Ang. riktlinjer för fortsatt utbyggnad av universitets- och högskoleväsendet, m. m. ma fram med en sådan politik i sin egenskap av forum för samråd och forskningspolitik. Starka skäl talar också för att forskningsfrågorna på regeringsplanet bör handhas av en särskild minister.

Herr talman! Jag har med dessa ord bara velat framhålla forskningens stora betydelse. Jag yrkar bifall till reservation nr 9 beträffande punkterna 24 och 25.

Herr JACOBSSON, GÖSTA, (h):

Herr talman! Jag hade egentligen inte tänkt att uppträda i denna debatt, men statsrådet Edenmans anförande i debattens början har uppkallat mig till att säga några ord. Jag vill nämligen dels instämna med statsrådet Edenman, dels något opponera mig mot honom.

Mitt instämmande gäller herr statsrådets påpekande att vi i fråga om universitetsväsendets fortsatta utbyggnad måste hålla oss inom ramen för de tillgängliga resurserna. Min egen ringa medverkan i olika sammanhang med viss utbyggnad av universitetet i Lund i fråga om utbildning av civilekonomer och i någon mån civilingenjörer och arkitekter har lärt mig att det väsentliga när det gäller universiteten inte är studenterna. Studenterna är visserligen viktiga, för all del, men enbart studenternas stormning in genom universitetsportarna skapar inte någon utbyggnad av universitetet, utan det väsentliga är tillgången till högt kvalificerade akademiska lärare. Saknas sådana blir studenterna besvikna, undervisningen blir sämre och det är risk för standardsänkning. Det går inte att trola fram professorer ur doktorshattarna, skulle jag vilja säga. Därtill krävs universitetsbyggnader och studentbostäder, inte minst på lokalområdet. Det finns ett mycket eftersatt behov av undervisningslokaler. Jag är rädd för att det på viktiga områden råder brist på kvalificerade akademiska lärare. Lärarbristen är nog på sina håll den största flask-

halsen. Detta gäller bl. a. ekonomutbildningen och juristutbildningen. Jag tror att även civilingenjörutbildningen, liksom också medicinen har sina flaskhalsar. I det sistnämnda fallet gäller det väl antalet sängar. Det går inte att ha två sjuka i samma säng.

Det går inte att forcera fram några universitet. Jag tror därför att statsrådet Edenman i sin proposition håller sig någorlunda inom ramen för det realistiska beträffande det aktuella skedet.

Sedan skulle jag ganska bestämt vilja opponera mig mot statsrådet Edenmans historieskrivning på en punkt. Herr statsrådet gjorde gällande att de relativt svaga insatserna från statsmakternas sida på detta område under 1950-talet skulle ha berott på ett motstånd från näringslivet, enkannerligen industriens sida. Fröken Ljungberg var också nyss inne på denna fråga. Näringslivet skulle ha ställt sig kallsinnigt eller rent av avvisande till en utbyggnad av högskoleväsendet. Såvitt jag kan påminna mig har näringslivet långt ifrån försökt hålla tillbaka utbyggnaden. Det pågick för all del på 1950-talet en viss diskussion om behovet av ytterligare akademiker och om den s. k. begåvningsreserven, men den diskussionen låg på ett relativt teoretiskt plan, såvitt jag kan påminna mig, och något motstånd var det inte tal om.

Jag vill också erinra om att den organisation som jag själv har tillfälle att tjäna, nämligen Skånes handelskammare, 1959 gemensamt med Lunds universitet, Lunds studentkår och Skånska ingenjörklubben riktade framställningar till Kungl. Maj:t om inrättande av en teknisk högskola respektive en handels-högskola i Lund. Det vittnade i varje fall inte om någon kallsinnighet från det sydsvenska näringslivets sida.

Vi i södra Sverige är statsrådet Edenman mycket tacksamma för att våra framställningar snabbt resulterade i den utbyggnad som skett. Det har tagits krafttag, och det behövs förvisso krafttag även i fortsättningen.

Ang. riktlinjer för fortsatt utbyggnad av universitets- och högskoleväsendet, m. m.

Till herr statsrådets historieskrivning ber jag ytterligare få tillägga att Malmö stad redan år 1946 tillsatte två kommittéer för skapande av en handelshögskola och en teknisk högskola i Malmö. Jag var med i en av dem. Jag var också ledamot av drättselkammaren på den tiden, och jag har tydligt minne av att utredningen hölls tillbaka av underhandsbesked från regeringens och arbetsmarknadsstyrelsens sida om att tillståndet till de erforderliga byggnaderna då inte skulle stå att erhålla.

Det var alltså i detta läge i början av 1950-talet under många år statsmakterna som höll tillbaka. Jag vill inte rikta några som helst förebråelser mot någon för detta, men skulden för eftersläpningen skall inte heller läggas på andra. Bakgrunden var i själva verket restriktionerna på investeringsområdet på den tiden.

Jag vill också påminna om att universitetsutredningen tillsattes så sent som 1955. Det var alltså först detta år som regeringen fick ögonen öppna för det stora samhällsproblem som här förelåg, och de prognoser som uppgjordes vid den tidpunkten gav sedan en stöt framåt för problemets positiva behandling.

Till sist en annan sak. Herr statsrådet sade att han inte var anhängare av att införa spärrar för att stoppa studenternas anlopp. Jag vill inte heller rekommendera spärrar, men det finns en annan väg som kan bli nödvändig om anloppet blir alltför våldsamt, nämligen att kräva vissa kvalificerade betyg för intagning. För den händelse en standardsänkning inom gymnasiet kommer att inträffa — somliga befarar det — kan möjligheten av krav på kvalificerade betyg över hela linjen inträda.

Herr NÄSTRÖM (s):

Herr talman! Jag tror att herr talmannen och det tjugotal ledamöter som finns i kammaren skall vara nöjda om jag fattar mig mycket kort. Jag vill er-

inra om propositionens huvudsakliga innehåll och den storleksordning den egentligen har. Det har i propositionen framhållits t. ex. att vad gäller de tekniska högskolorna skall vi inrikta oss på att få en intagningskapacitet av i runt tal 2 900 nybörjarplatser mot för närvarande 1 600. På det medicinska området föreslås 900 nybörjarplatser mot nuvarande 600, för ekonomutbildningen 1 100 mot 675 för närvarande. Sedan har vi beträffande de andra utbildningsanstalterna t. ex. för fysik och kemi föreslagit en ökning från 720 till 1 300, för botanik från 285 till 600, för zoologi från 255 till 600 o. s. v. Det ger en liten föreställning om den storleksordning som denna proposition har. Statsrådet nämnde själv ett belopp på något kring två och en halv miljarder kronor. Om vi lägger detta belopp till de övriga utgifter vi har på kulturområdet, så förstår allesamman att vi rätt snart är uppe vid mycket stora belopp, och jag skulle vilja fästa uppmärksamheten vid den saken.

Vi från statsutskottets sida är glada över det intresse som visats för dessa problem och hoppas att det skall kunna bli en fortsatt utbyggnad. Men för egen del vill jag ändå återföra diskussionen till en realistisk nivå och säga att vi allesammans då också bör känna det ansvar som följer med våra önskingar. Inom några få år har vi nämligen en budget för åttonde huvudtiteln som vi för några år sedan inte kunde drömma om. Jag hoppas att vi skall vara lika överens också när det gäller att skaffa de pengar som behövs.

Det är väl alltid så att man i ett utskott kan ha olika uppfattningar om detaljer — det är riktigt som herr Axel Johannes Andersson här sade att vi i stort sett varit överens men i fråga om olika detaljer haft olika syn. Och det är väl ingenting märkligt i detta. Vi från utskottets sida vill bara här beröra några detaljer.

En talare var t. ex. inne på frågan om folktandvården. Vi är alldeles över-

Ang. riktlinjer för fortsatt utbyggnad av universitets- och högskoleväsendet, m. m. ens om att vi skall försöka öka utbildningen av tandläkare, men vad ligger i verkligheten bakom detta? Vi har ju utökat denna utbildning undan för undan. Det är för närvarande på det sättet att vissa landsting lånat ut pengar till kandidater vid tandläkarhögskolorna för att på det sättet inom respektive landsting kunna skaffa tandläkare till folktandvården. Ofta har kandidaterna tagit emot lånen men betalt tillbaka dem sedan de blivit färdigutbildade och icke gått till fuktandvården utan till den mera lönande privatpraktiken — så är det på det området.

Vad gäller tandläkarhögskolan i Göteborg vet vi allesammans att så fort underhandlingarna med Göteborgs stad är klara — och jag kan säga att det inte förekommit någon försumlighet från Göteborgs stad, utan det har varit fråga om svårigheter som man tidigare inte kunnat räkna med — allt kommer att göras vad som göras kan på detta område.

En talare var också inne på frågan om studentbostäderna. Det är klart att studenterna måste ha bostäder lika väl som andra människor, men vi vet också samtidigt att flera städer är ute och vill tävla om att få ett nytt universitet. Då skulle det kanske vara intressant att få höra vad dessa städer i god tid vill göra för att skaffa bostäder till de studenter som kan komma dit. Jag tycker att det är ett mycket bra tillfälle för statsmakterna att föra fram just den saken när man skall underhandla om dessa problem. Jag måste nog framhålla att många städer i vårt land gärna skulle förbinda sig att ordna sådana bostäder, under förutsättning att vederbörande städer fick ett universitet. Företrädarna för de städer som redan har universitet bör nog kanske tänka litet grand på denna sak, ty offerviljan har varit mycket olika på olika håll. Jag vill bara erinra om vilka stora uppoffringar som Västerbottens läns landsting och Umeå stad fått göra för sin högskola. Jag tror att det är klokt,

om vi nyktert och kallt ser på problemen som de verkligen är.

Det har här talats mycket om forskning. Jag tror inte att det råder några delade meningar om att vi vill ha fram så många forskare som möjligt. Men vi bör vara medvetna om att avdelas en professor eller en docent för forskning, förlorar man därigenom samtidigt en lärare som skall utbilda nya förmågor på detta område. Jag tror inte att det råder någon avvikande mening på denna punkt bland utskottets ledamöter.

Det har till exempelvis talats om lantmätare. Vi vet att det också är ett område där vi har en brist. Man kan räkna upp många olika områden där vi har en brist på personal, men så egendomligt det än må låta, herr talman, måste jag nog ändå säga att jag i viss mån är glad över denna bristsituation. Det kan kanske förefalla något egendomligt, men låt mig förklara. Jag anser det vara fråga om en välfärdsbrist. Hade vi befunnit oss i ett annat ekonomiskt läge är det möjligt att vi inte hade haft någon brist, men förhållandena hade då varit desto sämre på olika områden. Detta hindrar inte att vi bör göra allt vi kan för att lösa dessa problem. Jag vill framhålla att det är mänskligt att vissa motionärer kanske är intresserade av ett av dessa bristområden, andra motionärer av något annat område. Det måste därför finnas någon som har en helhetssyn, och det är ju regeringens mycket svåra uppgift i denna situation.

Det har talats om prognosverksamheten. Det är en mycket intressant sak. Det första år jag var här i riksdagen hade vi ett prognosresultat att behandla. Det var år 1937. Då hade man anlitat en man som ansågs vara den förnämste prognosmakaren på det område det gällde. Det visade sig så småningom att han hade fullständigt fel, men det var inte fel på hans beräkningar, utan det var utvecklingen som hade gått i en helt annan riktning än vad

Ang. riktlinjer för fortsatt utbyggnad av universitets- och högskoleväsendet, m. m.

han kunde drömma om. I många avseenden är svårigheterna desamma även i våra dagar. Vi bör nog ta tillräcklig hänsyn härtill.

Herr Jacobsson, till exempel, nämnde något om universitetslärare och lokalfrågor. Vi har en stor brist på lärare vid våra högre skolor. Det är ett faktum. Man gör vad som kan göras för att häva denna brist. Det gäller ett av de allra viktigaste områdena, ty lärarna är ju de som skall utbilda nya lärarkrafter till våra olika skolformer.

I samband med prognosverksamheten har även utredningarna förts på tal. Vi har ju haft stora utredningar i gång i nästan precis tjugo år. Jag vill erinra om 1943 års utredning, som var den som började denna verksamhet på allvar. Sedan har utredningsverksamheten fortsatt hela tiden och spänt över olika områden. Man började »nerifrån», och så har man fortsatt undan för undan. Nu är vi framme vid universitetsutredningen. Gymnasie- och fackskoleutredningarnas betänkanden är ute på remiss. Så långt har vi hunnit, att vi hoppas att vi också skall kunna fortsätta.

Om jag skulle göra en sammanfattning, herr talman, skulle jag vilja säga att det i stort nog inte råder några delade meningar. Detaljer kan vi alltid diskutera. Emellertid kan vi kanske också vara överens om att när det gäller fördelning av pengar och av arbetskraft o. s. v. så har vi institutioner som är tillsatta för att ha översikt över det hela och framlägga förslag som riksdagen sedan kan penetrera.

Med det anförda ber jag, herr talman, att få yrka bifall till statsutskottets förslag på samtliga punkter.

Sedan överläggningen ansetts härmed slutad, yttrade herr talmannen, att med anledning av vad därunder yrkats propositioner beträffande utskottets i förevarande utlåtande gjorda hemställan komande att framställas först särskilt angående envar av punkterna 1—14, där

efter särskilt i fråga om punkterna 15—23, vidare särskilt beträffande vardera av punkterna 24 och 25 samt slutligen särskilt i vad gällde punkterna 26 och 27.

I fråga om *punkten 1* gjorde herr talmannen propositioner, först på bifall till vad utskottet hemställt samt vidare på antagande av det förslag, som innefattades i den av herr Ivar Johansson m. fl. vid utlåtandet avgivna, med 1 a betecknade reservationen i förevarande del; och förklarade herr talmannen, efter att hava upprepat propositionen på bifall till utskottets hemställan, sig finna denna proposition vara med övervägande ja besvarad.

Herr *Andersson, Axel Johannes*, begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en så lydande omröstningsproposition:

Den, som bifaller vad statsutskottet hemställt i sitt utlåtande nr 212, punkten 1, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, antages det förslag, som innefattas i den av herr Ivar Johansson m. fl. vid utlåtandet avgivna, med 1 a betecknade reservationen i förevarande del.

Sedan kammarens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositionen ånyo uppläst, verkställdes till en början omröstning genom uppresning. Herr talmannen förklarade, att enligt hans uppfattning flertalet röstat för ja-propositionen.

Då emellertid herr *Andersson, Axel Johannes*, begärde rösträkning, verkställdes nu votering medelst omröstningsapparat; och befunnos vid omröstningens slut rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 86;

Nej — 40.

Ang. riktlinjer för fortsatt utbyggnad av universitets- och högskoleväsendet, m. m.

Rörande *punkten 2* gjorde herr talmannen propositioner, först på bifall till utskottets hemställan samt vidare på antagande av det förslag, som innefattades i den av herr Ivar Johansson m. fl. vid utlåtandet avgivna, med 1 a betecknade reservationen i denna del; och förklarade herr talmannen, sedan han upprepat propositionen på bifall till utskottets hemställan, sig anse denna proposition vara med övervägande ja besvarad.

Herr *Andersson, Axel Johannes*, begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en omröstningsproposition av följande lydelse:

Den, som bifaller vad statsutskottet hemställt i sitt utlåtande nr 212, punkten 2, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, antages det förslag, som innefattas i den av herr Ivar Johansson m. fl. vid utlåtandet avgivna, med 1 a betecknade reservationen i förevarande del.

Sedan denna voteringsproposition ånyo uppläst, verkställdes till en början omröstning genom uppresning. Herr talmannen förklarade, att enligt hans uppfattning flertalet röstade för ja-propositionen.

Då emellertid herr *Andersson, Axel Johannes*, begärde rösträkning, verkställdes nu votering medelst omröstningsapparat; och befunnos vid omröstningens slut rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 87;

Nej — 40.

Härefter gjorde herr talmannen i enlighet med de rörande *punkten 3* förekomna yrkandena propositioner, först på bifall till vad utskottet hemställt samt vidare på antagande av det förslag, som innefattades i den av herr Ivar Johans-

son m. fl. vid utlåtandet avgivna, med 1 a betecknade reservationen i förevarande del; och förklarade herr talmannen, efter att hava upprepat propositionen på bifall till utskottets hemställan, sig finna denna proposition vara med övervägande ja besvarad.

Herr *Larsson, Thorsten*, begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en så lydande omröstningsproposition:

Den, som bifaller vad statsutskottet hemställt i sitt utlåtande nr 212, punkten 3, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, antages det förslag, som innefattas i den av herr Ivar Johansson m. fl. vid utlåtandet avgivna, med 1a betecknade reservationen i förevarande del.

Sedan denna voteringsproposition ånyo uppläst, verkställdes omröstningen genom uppresning; och befanns därvid, att flertalet röstade för ja-propositionen.

Sedermera gjordes enligt de avseende *punkten 4* framkomna yrkandena propositioner, först på bifall till vad utskottet hemställt samt vidare på antagande av det förslag, som innehölls i den av herr Ivar Johansson m. fl. vid utlåtandet avgivna, med 1 a betecknade reservationen i denna del; och förklarades den förra propositionen, som upprepades, vara med övervägande ja besvarad.

I vad anginge *punkten 5*, anförde vidare herr talmannen, hade yrkats dels att utskottets hemställan skulle bifallas, dels ock att det förslag skulle antagas, som innefattades i den av herr Axel Johannes Andersson m. fl. vid utlåtandet avgivna, med 2 betecknade reservationen i förevarande del.

Därefter gjorde herr talmannen propositioner enligt dessa båda yrkanden

Ang. riktlinjer för fortsatt utbyggnad av universitets- och högskoleväsendet, m. m. och förklarade sig anse propositionen på bifall till utskottets hemställan vara med övervägande ja besvarad.

Herr *Andersson, Axel Johannes*, begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en omröstningsproposition av följande lydelse:

Den, som bifaller vad statsutskottet hemställt i sitt utlåtande nr 212, punkten 5, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, antages det förslag, som innefattas i den av herr Axel Johannes Andersson m. fl. vid utlåtandet avgivna, med 2 betecknade reservationen i förevarande del.

Sedan denna voteringsproposition ånyo upplästs, verkställdes till en början omröstning genom uppresning. Herr talmannen förklarade, att enligt hans uppfattning flertalet röstat för ja-propositionen.

Då emellertid herr *Andersson, Axel Johannes*, begärde rösträkning, verkställdes nu votering medelst omröstningsapparat; och befunnos vid omröstningens slut rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 78;

Nej — 47.

Därjämte hade 2 ledamöter tillkännagivit, att de avstode från att rösta.

Ytterligare gjordes enligt de angående *punkten 6* förekomna yrkandena propositioner, först på bifall till utskottets hemställan samt vidare på antagande av det förslag, som innehölls i den av herr Axel Johannes Andersson m. fl. vid utlåtandet anförda, med 2 betecknade reservationen i denna del; och förklarades den förra propositionen, vilken förnyades, vara med övervägande ja besvarad.

Därpå gjorde herr talmannen enligt de avseende *punkten 7* framkomna yr-

kandena propositioner, först på bifall till vad utskottet hemställt samt vidare på antagande av det förslag, som innefattades i den av herr Axel Johannes Andersson m. fl. vid utlåtandet avgivna, med 3 betecknade reservationen; och förklarade herr talmannen, sedan han upprepat propositionen på bifall till utskottets hemställan, sig finna denna proposition vara med övervägande ja besvarad.

Herr *Andersson, Axel Johannes*, begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en så lydande omröstningsproposition:

Den, som bifaller vad statsutskottet hemställt i sitt utlåtande nr 212, punkten 7, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, antages det förslag, som innefattas i den av herr Axel Johannes Andersson m. fl. vid utlåtandet avgivna, med 3 betecknade reservationen.

Sedan denna voteringsproposition ånyo upplästs, verkställdes till en början omröstning genom uppresning. Herr talmannen förklarade, att enligt hans uppfattning flertalet röstat för ja-propositionen.

Då emellertid herr *Andersson, Axel Johannes*, begärde rösträkning, verkställdes nu votering medelst omröstningsapparat; och befunnos vid omröstningens slut rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 71;

Nej — 55.

Därjämte hade 1 ledamot tillkännagivit, att han avstode från att rösta.

På särskild proposition bifölls här efter vad utskottet i *punkten 8* hemställt.

Med avseende å *punkten 9*, yttrade nu herr talmannen, hade yrkats dels att vad utskottet hemställt skulle bifallas,

Ang. riktlinjer för fortsatt utbyggnad av universitets- och högskoleväsendet, m. m.
dels ock att det förslag skulle antagas, som innefattades i den av herr Ivar Johansson m. fl. vid utlåtandet avgivna, med 4 betecknade reservationen.

Härpå gjorde herr talmannen propositioner enligt dessa båda yrkanden och förklarade sig anse propositionen på bifall till utskottets hemställan vara med övervägande ja besvarad.

Herr *Andersson, Axel Johannes*, begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en omröstningsproposition av följande lydelse:

Den, som bifaller vad statsutskottet hemställt i sitt utlåtande nr 212, punkten 9, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, antages det förslag, som innefattas i den av herr Ivar Johansson m. fl. vid utlåtandet avgivna, med 4 betecknade reservationen.

Sedan denna voteringsproposition ånyo uppläst, verkställdes till en början omröstning genom uppresning. Herr talmannen förklarade, att enligt hans uppfattning flertalet röstat för ja-propositionen.

Då emellertid herr *Andersson, Axel Johannes*, begärde rösträkning, verkställdes nu votering medelst omröstningsapparat; och befunnos vid omröstningens slut rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 68;

Nej — 59.

Vidare gjordes enligt de beträffande *punkten 10* förekomna yrkandena propositioner, först på bifall till utskottets hemställan samt vidare på antagande av det förslag, som innefattades i den av herr Ivar Johansson m. fl. vid utlåtandet avgivna, med 5 betecknade reservationen; och förklarades den förra propositionen, som upprepades, vara med övervägande ja besvarad.

Därefter gjorde herr talmannen enligt de beträffande *punkten 11* framkomna yrkandena propositioner, först på bifall till vad utskottet hemställt samt vidare på antagande av det förslag, som innefattades i den av herr Ivar Johansson m. fl. vid utlåtandet avgivna, med 6 betecknade reservationen; och förklarade herr talmannen, efter att hava upprepat propositionen på bifall till utskottets hemställan, sig finna denna proposition vara med övervägande ja besvarad.

Herr *Larsson, Thorsten*, begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en så lydande omröstningsproposition:

Den, som bifaller vad statsutskottet hemställt i sitt utlåtande nr 212, punkten 11, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, antages det förslag, som innefattas i den av herr Ivar Johansson m. fl. vid utlåtandet avgivna, med 6 betecknade reservationen.

Sedan denna voteringsproposition ånyo uppläst, verkställdes till en början omröstning genom uppresning. Herr talmannen förklarade, att enligt hans uppfattning flertalet röstat för ja-propositionen.

Då emellertid herr *Larsson, Thorsten*, begärde rösträkning, verkställdes nu votering medelst omröstningsapparat; och befunnos vid omröstningens slut rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 84;

Nej — 41.

Därjämte hade 1 ledamot tillkännagivit, att han avstode från att rösta.

I vad gällde *punkten 12*, fortsatte herr talmannen, hade yrkats dels att vad utskottet hemställt skulle bifallas, dels ock att det förslag skulle antagas, som innefattades i den av herr Axel Johannes Andersson m. fl. vid utlåtandet

Ang. riktlinjer för fortsatt utbyggnad av universitets- och högskoleväsendet, m. m. avgivna, med 7 betecknade reservationen i förevarande del.

Därefter gjorde herr talmannen propositioner enligt dessa båda yrkanden och förklarade sig anse propositionen på bifall till utskottets hemställan vara med övervägande ja besvarad.

Herr *Källqvist* begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en omröstningsproposition av följande lydelse:

Den, som bifaller vad statsutskottet hemställt i sitt utlåtande nr 212 punkten 12, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, antages det förslag, som innefattas i den av herr Axel Johannes Andersson m. fl. vid utlåtandet avgivna, med 7 betecknade reservationen i förevarande del.

Sedan denna voteringsproposition ånyo upplästs, verkställdes till en början omröstning genom uppresning. Herr talmannen förklarade, att enligt hans uppfattning flertalet röstat för ja-propositionen.

Då emellertid herr *Källqvist* begärde rösträkning, verkställdes nu votering medelst omröstningsapparat; och befunnos vid omröstningens slut rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 96;

Nej — 25.

Därjämte hade 6 ledamöter tillkännagivit, att de avstode från att rösta.

Med avseende å *punkten 13* gjordes propositioner, först på bifall till utskottets hemställan samt vidare på antagande av det förslag, som innehölls i den av herr Axel Johannes Andersson m. fl. vid utlåtandet anförda, med 7 betecknade reservationen i denna del; och förklarades den förra propositionen, vilken förnyades, vara med övervägande ja besvarad.

Härpå gjorde herr talmannen i enlighet med de angående *punkten 14* förekomna yrkandena propositioner, först på bifall till vad utskottet hemställt samt vidare på antagande av det förslag, som innefattades i den av fröken Ljungberg m. fl. vid utlåtandet avgivna reservationen; och förklarade herr talmannen, sedan han upprepat propositionen på bifall till utskottets hemställan, sig finna denna proposition vara med övervägande ja besvarad.

Fröken *Ljungberg* begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en så lydande omröstningsproposition:

Den, som bifaller vad statsutskottet hemställt i sitt utlåtande nr 212 punkten 14, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, antages det förslag, som innefattas i den av fröken Ljungberg m. fl. vid utlåtandet avgivna reservationen.

Sedan denna voteringsproposition ånyo upplästs, verkställdes till en början omröstning genom uppresning. Herr talmannen förklarade, att enligt hans uppfattning flertalet röstat för ja-propositionen.

Då emellertid fröken *Ljungberg* begärde rösträkning, verkställdes nu votering medelst omröstningsapparat; och befunnos vid omröstningens slut rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 91;

Nej — 23.

Därjämte hade 13 ledamöter tillkännagivit, att de avstode från att rösta.

På sedermera gjord proposition bifölls vad utskottet i *punkterna 15—23* hemställt.

Vidkommande *punkten 24* gjordes propositioner, först på bifall till utskottets hemställan samt vidare på antagande av det förslag, som innehölls

i den av herr Axel Johannes Andersson m. fl. vid utlåtandet avgivna, med 9 betecknade reservationen i förevarande del; och förklarades den förra propositionen, som upprepades, vara med övervägande ja besvarad.

Angående *punkten 25* gjorde herr talmannen propositioner, först på bifall till vad utskottet hemställt samt vidare på antagande av det förslag, som innefattades i den av herr Axel Johannes Andersson m. fl. vid utlåtandet avgivna, med 9 betecknade reservationen i denna del; och förklarade herr talmannen, efter att hava upprepat propositionen på bifall till utskottets hemställan, sig anse denna proposition vara med övervägande ja besvarad.

Herr *Andersson, Axel Johannes*, begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en omröstningsproposition av följande lydelse:

Den, som bifaller vad statsutskottet hemställt i sitt utlåtande nr 212 punkten 25, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, antages det förslag, som innefattas i den av herr Axel Johannes Andersson m. fl. vid utlåtandet avgivna, med 9 betecknade reservationen i förevarande del.

Sedan denna voteringsproposition ånyo upplästes, verkställdes till en början omröstning genom uppresning. Herr talmannen förklarade, att enligt hans uppfattning flertalet röstat för ja-propositionen.

Då emellertid herr *Andersson, Axel Johannes*, begärde rösträkning, verkställdes nu votering medelst omröstningsapparat; och befunnos vid omröstningens slut rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 98;

Nej — 24.

Därjämte hade 5 ledamöter tillkännagivit, att de avstode från att rösta.

Slutligen bifölls på gjord proposition vad utskottet i *punkterna 26 och 27* hemställt.

Föredrogos ånyo statsutskottets utlåtanden:

nr 213, i anledning av väckta motioner angående ökat stöd till handikappade;

nr 214, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående utgifter å tilläggsstat I till riksstaten för budgetåret 1963/64, i vad propositionen avser justitiedepartementets verksamhetsområde;

nr 215, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående utgifter å tilläggsstat I till riksstaten för budgetåret 1963/64, i vad propositionen avser utrikesdepartementets verksamhetsområde;

nr 216, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående utgifter å tilläggsstat I till riksstaten för budgetåret 1963/64, i vad propositionen avser socialdepartementets verksamhetsområde;

nr 217, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående utgifter å tilläggsstat I till riksstaten för budgetåret 1963/64, i vad propositionen avser finansdepartementets verksamhetsområde;

nr 218, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående utgifter å tilläggsstat I till riksstaten för budgetåret 1963/64, i vad propositionen avser ecklesiastikdepartementets verksamhetsområde; och

nr 219, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående utgifter å tilläggsstat I till riksstaten för budgetåret 1963/64, i vad propositionen avser handelsdepartementets verksamhetsområde,

varvid utlåtandena nr 217—219 företogs punktvis till avgörande.

Vad utskottet i dessa utlåtanden hemställt bifölls.

Föredrogs statsutskottets memorial nr 220, angående tilläggsstat I till riksstaten för budgetåret 1963/64.

Beträffande detta memorial hade utskottet hemställt, att detsamma måtte företagas till avgörande efter allenast en bordläggning.

På gjord proposition bifölls denna hemställan.

Sedermera bifölls på gjord proposition vad utskottet i förevarande memorial hemställt.

Anmäldes och godkändes statsutskottets förslag till riksdagens skrivelser till Konungen:

nr 404, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående markförvärv för nya förläggings- och övningsområden för Svea livgarde och Svea ingenjörregemente;

nr 405, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående riktlinjer för fortsatt utbyggnad av universitets- och högskoleväsendet m. m. jämte i ämnet väckta motioner;

nr 406, i anledning av väckta motioner angående ökat stöd till handikappade;

nr 407, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående utgifter å tilläggsstat I till riksstaten för budgetåret 1963/64, i vad propositionen avser justitiedepartementets verksamhetsområde;

nr 408, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående utgifter å tilläggsstat I till riksstaten för budgetåret 1963/64, i vad propositionen avser utrikesdepartementets verksamhetsområde;

nr 409, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående utgifter å tilläggsstat I till riksstaten för budgetåret 1963/64, i vad propositionen avser socialdepartementets verksamhetsområde;

nr 410, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående utgifter å tilläggsstat I till riksstaten för budgetåret 1963/64, i vad propositionen avser finansdepartementets verksamhetsområde;

nr 411, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående utgifter å tilläggsstat I till riksstaten för budgetåret 1963/64, i vad propositionen avser ekklesiastikdepartementets verksamhetsområde;

nr 412, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående utgifter å tilläggsstat I till riksstaten för budgetåret 1963/64, i vad propositionen avser handelsdepartementets verksamhetsområde; och

nr 413, angående tilläggsstat I till riksstaten för budgetåret 1963/64.

Anmäldes och godkändes riksdagens kanslis förslag till Sveriges riksdags beslut under riksdagens vår- och höstsessioner år 1963.

Justerades protokollsutdrag för detta sammanträde.

Herr TALMANNEN anförde:

Jag ber få meddela, att de vid höstsessionens slut icke justerade protokollen framläggis till godkännande fredagen den 20 december kl. 12.00.

Härefter yttrade herr TALMANNEN:

Med det beslut kammaren nyss fattat är 1963 års riksdagsarbete avslutat för första kammarens del. Man kan väl konstatera att kammarens arbete under denna höstsession i stort sett gått i lugnets tecken, ehuru många av de frågor som behandlats varit nog så betydelsefulla.

Under gårdagen aktualiserades genom statsministerns förslag om opplösning och nyval år 1966 för första kammarens framtid och för de enskilda ledamöterna väsentliga frågor. Det tillkommer ej kammaren att nu ta ställning härtill. Givet är att frågor om kammarens framtid kommer att vara aktuella under de närmaste åren.

I år är det ovanligt många av kammarens ledamöter som vid det stundande årsskiftet lämnar riksdagen. De flesta av dem har tillhört riksdagen under

många år. Utan att nämna några namn tackar jag er alla som nu slutar i riksdagen för edra insatser i riksdagsarbetet under den längre eller kortare tid ni tillhört riksdagen, men jag tackar också kammarens övriga ledamöter för insatserna i riksdagsarbetet.

Slutligen vill jag uttala ett varmt tack till alla, såväl ledamöter som andra, vilka är knutna till kammarens verksamhet, för det överseende och den vänlighet som även under det nu snart tilländagångna året har visats mig personligen.

Jag ber också att få framföra vice talmännens tack, och så önskar jag er alla en god jul och ett gott nytt år.

Detta tal besvarades av herr SANDLER i följande ordalag:

Herr talman! Kammaren delar säkert de känslor som fick uttryck i de ord herr talmannen nyss riktade till de kammarkamrater som vi skiljs från i och med detta sammanträde. Däri var inbe-

gripna, och är från min sida inbegripna, samtliga avgående utan avseende å partitillhörighet.

Det som främst påkallar min närvaro i denna talarstol är självfallet kammarens naturliga önskan att få till Eder, herr talman, framföra kammarens tack och erkänsla för Eder lugna och säkra ledning av våra förhandlingar, utförd med värdighet men utan minsta skymt av högdragna later.

Vi tillönskar Eder, herr talman, att nu få åtnjuta en vilsam jul- och nyårsferie, tills vi i januari får tillfälle att säga: Välkommen åter!

Herr talmannen förklarade 1963 års riksdags höstsession för första kammarens del avslutad.

Kammarens ledamöter åtskildes kl. 16.22.

In fidem
K.-G. Lindelöw